

Heidi Uusitalo

KÄRÄJÄOIKEUSVERKOSTON UUDISTUS –
SUMMAARISET RIITA-ASIAT

Liiketalouden koulutusohjelma

Yritysjuridiikka

2015

KÄRÄJÄOIKEUSVERKOSTON UUDISTUS – SUMMAARISET RIITA-ASIAT

Uusitalo Heidi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Marraskuu 2015
Ohjaaja: Anttila, Seppo
Sivumäärä: 84
Liitteitä: 2

Asiasanat: summaariset riita-asiat, ulosotto, tuomioistuinlaitos, käräjäoikeudet, oikeusturva

Opinnäytetyön aiheena oli tutkia summaarisissa riita-asioissa käräjäoikeusverkoston uudistuksen yhteydessä toteutettavia muutoksia. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda erityisesti henkilöstön näkökulma työssä esille. Vaikka uudistusten ensisijainen tarkoitus on luoda valtiolle kustannussäästöjä, tulee uudistuksissa ottaa huomioon myös henkilöstön mielipiteet sekä varmistaa velallisille oikeusturvan säilyminen perustuslain mukaisesti.

Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa tarkastelunäkökulmaksi otettiin summaaristen riita-asioiden siirto ulosottoviranomaisen hoidettavaksi. Siirron tarkoituksena on kehittää summaarista menettelyä tehokkaammaksi pienemmillä kustannuksilla. Teoreettisessa osuudessa tarkasteltiin lisäksi summaaristen riita-asioiden käsittelyssä jo tapahtuneita muutoksia asian taustan selvittämiseksi.

Työn empiirisessä osuudessa peilattiin teoriaa erityisesti käräjäoikeushenkilöstön, vuoden 1999 holhoustoimen lainsäädännön uudistuksen sekä omien pohdintojeni kautta. Osana tutkimusta tehty kysely toteutettiin kvalitatiivisin eli laadullisin menetelmin. Tiedonhankintaan käytettiin kyselylomaketta, joka lähetettiin syyskuussa 2015 Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Satakunnan käräjäoikeuksien henkilöstölle. Kyselyllä selvitettiin, onko vastaajan asemalla merkitystä vastauksien kannalta, miten toimivaksi henkilöstö kokee nykyisen käräjäoikeusjärjestelmän ja oman käräjäoikeutensa, miten henkilöstö suhtautuu tuleviin muutoksiin sekä miten henkilöstö ajattelee muutoksien vaikuttavan työtehtäviinsä.

Tehdyn kyselyn tuloksista ilmeni, että mielipiteet käräjäoikeusjärjestelmän sekä oman käräjäoikeuden toimivuudesta jakautuivat hyvin tasaisesti. Vastauksista voitiin päätellä, että nykyiseen järjestelmään ja oman käräjäoikeuden toimivuuteen oltiin tyytyväisiä käräjäoikeudesta riippumatta. Menettelyjen yksinkertaistamista ja päällekkäisen työn poistamista sähköistä asiointia lisäämällä pidettiin hyvänä uudistuskeinona. Vastaajien mielestä tuottavuuden tai tehostamisen kannalta ei ollut merkitystä, hoitavatko summaariset riita-asiat käräjäoikeus vai ulosottoviranomainen.

Olen tekemäni tutkimuksen perusteella sitä mieltä, että tulevaisuudessa todennäköisintä on, ettei summaarisia riita-asioita enää tulla käsittelemään käräjäoikeuksissa. Suunnitteilla olevien muutosten toteutusaikataulu on kuitenkin epärealistinen, useiden asioiden ollessa toteuttamiskelvottomia sellaisenaan.

REFORM IN DISTRICT COURT NETWORK – SUMMARY CIVIL CASES

Uusitalo, Heidi

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Administration

November 2015

Supervisor: Anttila, Seppo

Number of pages: 84

Appendices: 2

Keywords: summary civil cases, distraint, court, district courts, legal protection

The purpose of this thesis was to discover the changes that run parallel to the reforms of the summary civil cases in district court network. The idea of this research was to highlight new aspects on the subject. Though the primary purpose of the renewals is to result in cost savings for the state, it is also necessary to take into account the opinions of the personnel and to ensure constitutional and legal protection to the debtors.

The point of view in the academic part of the study was addressed to pass the summary civil cases on to the execution authorities. The aim is to develop the summary procedure more effective at a lower cost. The task of the working group of the Ministry of Justice was to evaluate the facilities to centralize the handling of the summary civil cases either by removing them to some district courts or to execution authorities. The working group's proposals concentrate in removing the summary civil actions to execution authorities.

From the experiential point of view on this matter the theory reflected especially the views of the people in district court, the reforming legislation of the 1999's that controls the guardianship and my own thinking. The questionnaire as part of the thesis was made by qualitative methods. To get information a questionnaire was sent in September 2015 to the personnel of the district courts in Helsinki, Oulu, Pirkanmaa and Satakunta. The enquiry showed how efficient the personnel experienced the existing district court system and their own district court, what they think about the changes in the future and how they think the changes will affect to their work.

As the result of the questionnaire the opinions were divided evenly over this issue if you compare the ability to function between the system of the district court and the district court of your own. The replies received show that people were satisfied with the present system and with their own court regardless of the district court. To simplify the process and to avoid duplication of work by increasing digital dealing were regarded as a good way of renewing the current system. The answerers thought that it made no difference if the summary civil cases were done by district court or by execution authority as far as profitability or making it more efficient were considered.

The result of the thesis is that in the future summary civil actions will likely not be handled in district courts. The roadmap of the changes is, however, unrealistic as many of the paths are impracticable in themselves.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Tutkimuksen tarkoitus	7
1.2	Teoreettinen viitekehys	8
2	SUMMAARISTEN ASIOIDEN KEHITYS VUODESTA 1993 VUOTEEN 2015.....	9
2.1	Alioikeusuudistus 1993.....	9
2.1.1	Esiin tulleet epäkohdat	11
2.1.2	Muutokset alioikeusuudistuksen jälkeen vuosina 1994–1999	12
2.2	Tuomioistuimet 2000-luvulle.....	13
2.3	Käräjäoikeusjärjestelmän rakennemuutos 2009–2011	15
2.3.1	Hanke summaaristen riita-asioiden kehittämiseksi	16
2.3.2	Kiinteistöjen kirjaamisasioiden siirto Maanmittauslaitokselle.....	19
3	SUMMAARISTEN ASIOIDEN SJOITTUMINEN TUOMIOISTUINORGANISAATIOSSA	20
3.1	Tuomioistuinorganisaatio	20
3.2	Käräjäoikeudet	22
3.2.1	Henkilöstö ja henkilöstön tehtävät	23
3.2.2	Käräjäoikeuden toimintamuodot ja asioiden käsittelyn kokoonpanot	26
3.3	Sähköinen asiointi summaarisissa riita-asioissa	27
3.4	Summaarinen menettely.....	29
3.4.1	Summaarinen haastehakemus.....	31
3.4.2	Ulosottoasian täytäntöönpano	33
3.4.3	Oikeudenkäyntimaksut ja oikeudenkäyntikulut	37
3.4.4	Tiedoksianto	40
3.5	Tilastotietoja summaarisista riita-asioista vuodelta 2013.....	41
4	KÄRÄJÄOIKEUSVERKOSTON EDELLEEN KEHITTÄMINEN	42
4.1	Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025	42
4.2	Summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittäminen	43
4.2.1	Henkilöstön vähentäminen	48
4.2.2	Oikeusturvan varmistaminen.....	49
4.2.3	Viran puolesta tutkimisen velvollisuus	51
4.2.4	Kansainvälinen täytäntöönpano.....	54
4.2.5	Tietojärjestelmämuutokset	55
4.3	Lähtökohdat lainvalmistelussa.....	56
4.4	Lainvalmisteluprosessi.....	58

5	VERTAILUA HOLHOUSTOIMILAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSEEN VUONNA 1999.....	59
6	KYSELY KÄRÄJÄOIKEUKSIEN HENKILÖSTÖLLE.....	63
6.1	Käytettävät menetelmät	63
6.2	Aineiston kerääminen ja analysointi	64
6.3	Tutkimustuloksen luotettavuus	65
6.4	Tutkimustulokset.....	66
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	74
8	POHDINTA.....	76
	LÄHTEET	80
	LIITTEET	
	Liite 1 Saate	
	Liite 2 Kysely	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihealue liittyy yritys juridiikkaan ja työ on tehty tutkivasta näkökulmasta. Teoriaosuudessa käydään läpi summaaristen riita-asioiden kehitystä vuoden 1993 alioikeusuudistuksesta tähän päivään. Alkuperäinen ajatus tutkimukseni teoriaosuuden näkökulmasta oli tarkastella tulevia muutoksia sekä summaaristen riita-asioiden keskittämisen että siirron ulosottoviranomaisen hoidettavaksi kannalta. Kuitenkin tutkimukseni edetessä sekä selvitysmiesten asiasta tekemiä ehdotuksia lukiessani ilmeni, että tehdyt ehdotukset keskittyvät vain siirron toteuttamiseen. Tätä myötä teoriaosuuden näkökulma on pääasiassa summaaristen riita-asioiden siirrossa ulosottoviranomaisen hoidettavaksi.

Työssä keskitytään tarkastelemaan suunniteltuja muutoksia vain käräjäoikeuden näkökulmasta. Myös vertailu muiden maiden kanssa, joissa summaarinen menettely on siirretty pois tuomioistuimilta, on jätetty tarkoituksellisesti vähäiseksi. Tutkimuksessa tuodaan esille summaaristen riita-asioiden käsittelyssä jo tapahtuneita muutoksia asian taustan selvittämiseksi. Työn empiirisessä osuudessa peilataan teoriaa erityisesti käräjäoikeushenkilöstön, vuoden 1999 holhoustoimen lainsäädännön uudistuksen ja omien pohdintojeni kautta. Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda erityisesti henkilöstön näkökulma työssä esille. Vaikka uudistusten ensisijainen tarkoitus on luoda valtiolle kustannussäästöjä, tulee uudistuksissa ottaa huomioon myös henkilöstön mielipiteet ja taata velallisille oikeusturvan säilyminen perustuslain mukaisesti.

Aihe on ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä. Jo vuoden 1993 alioikeusuudistuksen jälkeen on ollut pohdinnassa, kuuluvatko summaariset riita-asiat tuomioistuimelle, vai tulisiko ne siirtää hallintoviranomaisen hoidettavaksi. Keskeisimmäksi asiassa on muodostunut velallisen oikeusturvan säilyttäminen vähintään nykyisellään. Aihe valikoitui opinnäytetyöni aiheeksi oman kiinnostukseni ja osittain aikaisemman työpaikkani pohjalta, jossa työtehtäväni sivusivat summaarisia riita-asioita velallisen näkökulmasta. Käräjäoikeushenkilöstön kannalta aihetta ei ole myös juurikaan tutkittu, vaan aiemmat selvitystyöt ovat toteutettu enemmänkin kansalaisten näkökulmasta.

1.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tulevat muutokset summaarisissa riita-asioissa ovat tärkeässä osassa käräjäoikeusverkoston uudistusta, joka kuuluu meneillään olevaan Oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan vuosille 2013–2025. Lähtökohtana uudistuksille on ollut summaaristen riita-asioiden määrän merkittävä kasvu kuluneen vuosikymmenen aikana. Asioiden kasvuun ovat vaikuttaneet luottoyhteiskunnan kehittyminen, oikeudellisen perinnän muuttuminen liiketoiminnaksi ja julkisen sektorin säästötarpeet. Summaarisiksi riita-asioiksi kutsutaan lähinnä sellaisia riidattomia velkomisasioita, joita käräjäoikeus voi ratkaista kirjallisessa menettelyssä. Ne kuuluvat tuomioistuinten johtamismallien ja henkilöstörakenteiden uudistamishankkeisiin sekä hallinnon keventämishankkeisiin, jotka ovat lyhyen ja keskipitkän aikavälin tavoitteita Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa. Summaarisen menettelyn kehittämisen tehokkaammaksi pienemmillä kustannuksilla on arvioitu tuovan 400 000 eurosta 1 miljoonaan euroon säästöä valtiolle. (OM 16/2013.)

Oikeusministeriön 6.3.2014 asettamat selvitysmiehet johtava kihlakunnanvouti Timo Heikkinen ja laamanni Antti Savela ovat tehneet selvityksen, jonka tarkoituksena on kehittää summaarista menettelyä tehokkaammaksi pienemmillä kustannuksilla. Selvitysmiesten tehtävänä oli arvioida mahdollisuudet keskittää summaaristen riita-asioiden käsittely joko siirtämällä ne muutamaan käräjäoikeuteen tai ulosottoviranomaiselle. Taloudelliset säästöt summaaristen riita-asioiden keskittämisestä muutamaan käräjäoikeuteen tulisivat suurimmaksi osaksi henkilötyövuosien vähentämisestä. Säästöjen saaminen kuitenkin edellyttäisi myös sähköisen asioinnin lisäämistä ja menettelyn automatisointia. Siirtämällä summaariset riita-asiat ulosottoviranomaiselle saataisiin oikeudellista perintäjärjestelmää yksinkertaistettua päällekkäisten työvaiheiden poistuessa sekä vähennettyä viranomaisten välistä asioiden siirtämistä. Sähköinen asiointi summaarisissa riita-asioissa edellyttäisi ulosottoviranomaisen käytössä olevaan tietojärjestelmään uuden toiminnallisuuden rakentamista. Selvityksessään selvitysmiehet päätyivät näistä kahdesta vaihtoehdosta ehdottamaan summaaristen riita-asioiden siirtoa ulosottoviranomaisen hoidettavaksi. (OM 52/2014.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda esille käräjäoikeuden henkilöstön mielipiteitä ja ajatuksia tulevista muutoksista summaarisissa riita-asioissa. Opinnäytetyölläni vastaan seuraaviin kysymyksiin:

- Miten käräjäoikeuksien henkilöstö kokee nykyisen käräjäoikeusjärjestelmän ja oman käräjäoikeutensa nykyisen toiminnan?
- Onko käräjäoikeusverkoston rakennemuutoksen myötä tuleva summaaristen riita-asioiden keskittäminen muutamaan käräjäoikeuteen tai siirtyminen ulosottoviranomaisen hoidettavaksi henkilöstön mielestä tervetullut vai suhtaudutaanko muutoksen kielteisesti?
- Miten vastaajien asema näkyy suhtautumisessa muutoksiin summaarisissa riita-asioissa?
- Miten henkilöstö suhtautuu valtionhallinnon edellyttämiin henkilöstövähennyksiin?
- Minkälaisia vaikutuksia henkilöstö uskoo summaaristen riita-asioiden keskittämisellä muutamaan käräjäoikeuteen tai siirtymisellä ulosottoviranomaisen hoidettavaksi olevan päivittäisiin työtehtäviinsä?

1.2 Teoreettinen viitekehys

Teoreettisessa viitekehyksessä kerrotaan tuomioistuinjärjestelmästä ja tarkastellaan summaarisia riita-asioita osana käräjäoikeusjärjestelmää. Tuomioistuinjärjestelmässä jo tapahtuneiden ja tulevien muutosten taustalla on useita muutoksia lainsäädäntöön. Teorian tarkoituksena on kertoa lukijalle lainvalmistelun lähtökohdista ja lainvalmisteluprosessin etenemisestä sekä selventää taustalla olevaa lainsäädäntöä ja oikeusnormeja. Työssä käydään läpi merkittävimmät muutokset tuomioistuinjärjestelmässä summaaristen riita-asioiden näkökulmasta. Selvitystöiden ollessa summaarisiin riita-asioihin tehtävistä muutoksista edelleen kesken, on yhtenä työn tarkoituksista selventää lukijalle suunniteltujen muutosten sisältöä ja niiden vaikutuksia. Työni viitekehysenä ovat summaariset riita-asiat, johon keskeisesti liittyvät käräjäoikeuden henkilöstö, käräjäoikeus, tuomioistuinorganisaatio, kansalaisten oikeusturvan varmistaminen, perustuslaki, oikeudenkäymiskaari sekä ulosotto.

2 SUMMAARISTEN ASIOIDEN KEHITYS VUODESTA 1993 VUOTEEN 2015

2.1 Alioikeusuudistus 1993

Alioikeusuudistuksessa vuonna 1993 alioikeudet eli kihlakunnanoikeudet sekä raastuvanoikeudet yhtenäistettiin ja niiden sijaan perustettiin käräjäoikeuksia. Uudistuksen yhteydessä säädettiin 28.6.1993 käräjäoikeuslaki (581/1993). (Sippo & Välimaa 2003, 1.) Yhtenäistäminen hyväksyttiin 27.3.1987 oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetulla lailla (1987/354), joka tuli lainvoimaiseksi 1.12.1993. Kyseinen lainmuutos muutti oikeudenkäymiskaaren 1:1§:n säännöstä siten, että yleisiksi alioikeuksiksi tulivat käräjäoikeudet. (Virolainen 1994, 15.)

Summaarinen menettely oli ennen uudistusta mahdollista velkomusasioiden lisäksi myös silloin, kun haettiin omankädenoikeudella laittomasti saadun hallinnan tai muun olosuhteen palauttamista tai riidattoman perusteen nojalla jonkun muun olosuhteen palauttamista. Nämä summaariset prosessit hoidettiin ulosotonhaltijan kautta. Ulosotonhaltijaportaalla olikin ennen uudistusta merkittävä tuomiovallan käyttäjän rooli. (Frände ym. 2012, 1247.)

Maksamismääräysmenettelyä käytettiin, kun kyse oli riidattomista rahasaatavista (Frände ym. 2012, 1247). Maksamismääräyksen epäkohtana oli se, että sitä saattoi hakea vain yhtä velallista vastaan kerrallaan. Toisena heikkoutena pidettiin sitä, että velallisen vastustaessa ilman perusteitakin maksamismääräys automaattisesti raukesi. Velkojan tehtävänä oli huolehtia maksamismääräysilmoituksen tiedoksiannosta. Muutoksenhakukeinona käytettiin takaisinsaannin hakemista alioikeudelta. Takaisinsaanti tarkoitti sitä, että asian sai tuomioistuimessa uudelleen käsiteltäväksi. (OM 52/2014, 30–31.)

Lainhakumenettelyssä lääninhallituksen tai maistraatin ulosotonhaltija vahvasti saata- van täytäntöönpanoperusteen (OM 52/2014, 31). Kirjallinen lainhakumenettely tapahtui ulosotonhaltijan luona ja perustui velkakirjan tai muun kirjallisen maksusitoumuksen velkomiseen. Kun saatavan vakuutena oli kiinnitys velallisen kiinteistöön, voitiin kiinteistö julistaa suoraan ulosmitatuksi hakemuksen hyväksymisen yhteydessä.

(Frände ym. 2012, 1247.) Lainhakumenettely toteutettiin täysin asiakirjaprosessina. Toisin kuin maksamismääräysmenettely, lainhaku saattoi kohdistua useampaan velalliseen kerrallaan. Ulosotonhaltija antoi välipäätöksen lainhaun edellytysten täytyessä. Myös lainhakumenettelyn välipäätöksen tiedoksiantaminen kuului velkojalle. Kun velkoja oli esittänyt ulosotonhaltijalle tiedoksiannetun välipäätöksen, eikä velallinen ollut vastustanut hakemusta, ratkaistiin asia velkojan vaatimuksen mukaisesti. Jos velallisen vastauksesta ilmeni sellaisia väitteitä ja todistelua, että asia katsottiin riittäväksi, päättyi asian käsittely ulosotonhaltijan luona. Tämän jälkeen asiasta tuli nostaa kanne alioikeudessa. Hakemus voitiin hyväksyä riidattomilta osin, jos velallinen vastusti hakemusta vain osittain. Lainhakumenettelyn ratkaisusta saattoivat sekä velkoja että velallinen valittaa hovioikeuteen. Velallisen oli myös mahdollista hakea takaisinsaantia alioikeudessa. (OM 52/2014, 31–32.)

Riita-asian oikeudenkäynnin menettelysäännökset ennen vuoden 1993 alioikeusuudistusta olivat riidattomien ja riitaisten asioiden osalta samat. Suurin osa asioista käsiteltiin tällöin pääkäsittelyssä. Uudistuksen myötä säännökset maksamismääräys- ja lainhakumenettelyistä kumottiin. (Koulu 2000, 1182–1183; OM 52/2014, 32.) Uudet säännökset pyrittiin laatimaan sellaisiksi, etteivät ne työllistäisi tuomioistuinta enempää kuin aikaisemmin käytetty maksamismääräysmenettely (KM 2003:3, 142). Ennen alioikeusuudistusta kantajalla oli valittavanaan useita vaihtoehtoja ulosottoperusteen saamiselle (OM 52/2014, 33). Tuomioistuimen ja asianosaisten kannalta oli tärkeää, että usein sattumanvaraisesti käyttöön otettavien vaihtoehtojen menettelyjen määrää voitiin vähentää yhden menettelyn järjestelmäksi (KM 2003:3, 142).

Alioikeusuudistuksessa summaaristen prosessien järjestelmä muuttui, jonka jälkeen kaikki siviiliasiat tulivat vireille samalla tavoin. Oikeudenkäymiskaaren lukuun 5 otettiin säännökset summaaristyyppisten asioiden normaalia kevyemmästä käsittelystä ja asian ratkaisemisesta jo valmistelussa. Tässä yhteydessä uudistus siirsi ulosotonhaltijan toimivaltaan kuuluneiden summaaristen riita-asioiden käsittelyn käräjäoikeudelle. Uudistuksella oli yhteys ulosotonhaltijaportaan lakkauttamiseen 1.12.1996. (Frände ym. 2012, 1247.) Tiedoksianto summaarisissa riita-asioissa siirrettiin velkojilta pääasiassa tuomioistuinten tehtäväksi. Siirtämisen perusteina olivat kansalaisten oikeusturvan paraneminen, tasavertaisuuden lisääminen sekä tiedoksiannon tapahtuminen

varmasti ja nopeasti. Summaaristen riita-asioiden käsittelyn keskittäminen käräjäoikeuksiin sekä alioikeusuudistukseen liittyneet muut muutokset, kuten tiedoksiantojen siirtyminen tuomioistuimen vastuulle merkitsivät työmäärän ja kustannusten merkittävää kasvua tuomioistuimissa. (OM 52/2014, 32–34.)

Eduskunta edellytti hyväksyessään alioikeuksien riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevat lait, että summaarinen menettely tuli järjestää atk-pohjaiseksi. Alioikeuksille suunniteltiin asiankäsittelyjärjestelmä, jossa summaarinen menettely toimi kokonaisuudessaan atk-pohjaisena. Järjestelmän avulla suurimmat perintätoimistot pystyivät toimittamaan haastehakemuksensa tuomioistuimelle sähköisesti. Asianosaisella oli tämän jälkeen myös mahdollisuus toimittaa hakemuksensa tuomioistuimelle sähköpostina. (HE 79/1993 vp.)

2.1.1 Esiin tulleet epäkohdat

Heti alioikeusuudistuksen toteuduttua oikeuskirjallisuudessa pohdittiin summaarisen menettelyn tarvetta olla kaksiportainen, jolloin saatavan vahvistaminen oli käräjäoikeudella ja täytäntöönpano ulosottoviranomaisella. Esimerkiksi Virolaisen (1994, 69) mukaan saatavan maksettavaksi vahvistaminen ja täytäntöönpano olisi pitänyt kuulua samalle lainkäyttöelimelle. Selvien ja riidattomien rahasaamisten perinnässä olisi tullut palata takaisin lähtökohtaan, eli ulosottoviranomaisen luona tapahtuvaan lainkäyttöön. Virolainen perusteli kansalaisten oikeusturvan säilymistä vertaamalla summaaristen riita-asioiden siirtoa summaarisen rikosprosessin eli rangaistusmääräysmenettelyn siirtämiseen vuoden 1994 alusta alioikeuksilta virallisen syyttäjän tehtäväksi.

Alioikeusuudistuksesta tehdyssä oikeussosiologisessa tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota alioikeusuudistuksen valmistelun pinnallisuuteen. Koulun (2000, 1185–1186) mukaan yksinkertaisten riidattomien saatavien käsittelyä summaarisessa menettelyssä sekä niiden suhdetta alioikeusuudistuksen tavoitteisiin ei ollut riittävästi pohdittu uudistusta hyväksyttäessä. Huomiota ei ollut kiinnitetty myöhemmin keskeiseksi nousseeseen epäkohtaan eli vastaajan kuluvastuun ankaroitumiseen. Aikaisemmasta kohtuullisen kuluvastuun periaatteesta siirryttiin uudistuksen myötä uuden oikeudenkäyn-

nin täyden kuluvastuun periaatteeseen. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun kulusäännökset oli laadittu täystutkintaisia normaali-oikeudenkäyntejä ajatellen. Vuoden 1993 alioikeusuudistus herätti muutenkin poikkeuksellisen voimakkaita tunteita päättäjissä. Summaaristen riita-asioiden uudistus näytti vaikeaselkoiselta ja pelkästään tekniseltä. Koulun mukaan valmistelu olisi melko varmasti saanut lisäsyvyyttä, jos summaariset riita-asiat olisi erotettu omaksi jälkiuudistukseksi, johon hallituksen esityksen alkuperäinen aikataulu oli tähdännytkin.

2.1.2 Muutokset alioikeusuudistuksen jälkeen vuosina 1994–1999

Alioikeusuudistuksessa 1993 voimaan tulleen kärjäoikeuslain 19 §:n mukaan laamanni voi kirjallisesti määrätä tietyin edellytyksin kansliahenkilökuntaan kuuluvan suorittamaan laissa lueteltuja lainkäyttötehtäviä. Kansliahenkilökuntaan kuuluva voidaan määrätä muun muassa antamaan yksipuolisia tuomioita summaarisissa riita-asiassa. Hallituksen esityksen (252/1994) mukaisesti kärjäoikeuslain 19 §:ssä laamannin määräysvaltaa laajennettiin siten, että kansliahenkilökuntaan kuuluva sai paitsi antaa yksipuolisen tuomion, myös tehdä päätöksen summaarisessa riita-asiassa, kun kantaja oli peruuttanut kanteensa eikä vastaaja ollut vaatinut asian ratkaisemista. Tällöin kyseessä oli asian sillensä jättämisestä koskeva päätös, joka ei vaatinut harkintaa. Kansliahenkilökuntaan kuuluva sai antaa tuomion summaarisessa riita-asiassa myös silloin, kun vastaaja oli vastannut kanteeseen, mutta vastauksessa oli myönnetty kaikki kantajan vaatimukset oikeiksi. Vuoden 1994 lakimuutoksessa oli kyse käytännössä havaitusta tehtävänjaon järkevöittämisestä. (HE 252/1994 vp.)

Alioikeusuudistuksen jälkimainingeissa esiin nousi oikeusturva-argumentteja. Erityisesti ratkaisuvallan siirtäminen lainoppineilta tuomareilta kansliahenkilökunnalle miellettiin pulmalliseksi. Koulun (2000, 1187) mukaan kyseessä oli vahva tuomioistuinnäkökulma, jossa haluttiin summaaristen riita-asioiden siirtoa muulle viranomaiselle, jotta tuomioistuimet voisivat keskittyä oikeaan tehtäväänsä. Tuomioistuinten perustehtävinä pidettiin oikeussuojan antamista, konfliktinratkaisua ja käyttäytymisen ohjaamista. Summaarinen asia on määritelmänsä mukaisesti riidaton asia, jossa konfliktinratkaisua ei tavoitella. Sillä, että tuomioistuin vahvisti riidattoman maksuvelvollisuuden, ei ollut velallisen käyttäytymiseen merkitystä. Enemmistö summaaristen

riita-asioiden vastaajista oli jo valmiiksi maksukyvyttömiä, joten velkaa ei kuitenkaan pystytty maksamaan.

Koulun (2000, 1188) mielestä lainkäyttöjärjestelmän näkökulmasta summaaristen riita-asioiden siirtäminen pois tuomioistuimelta ei ollut välttämätöntä. Kysymys oli enemmänkin tarkoituksenmukaisesta työnjaosta tuomioistuimen ja ulosottoviranomaisen välillä. Koulun mukaan oli huomattavaa, ettei summaaristen riita-asioiden uusjako sinänsä tuonutkaan tavoiteltuja kustannussäästöjä. Parempaan kustannustehokkuuteen olisi päästy, jos käsittelyyn ulosottoviranomaisessa olisi käytetty vähemmän kvalifioitua henkilökuntaa tai yksinkertaistettu summaarista menettelyä. Tavoiteltaessa kustannustehokkuuden lisäämistä olisi järjestelmän perusteiden radikaali uudelleenarviointi ollut välttämätöntä. Velallisen oikeussuojan vähimmäistaso muodosti kuitenkin tässä tietyn reunaehdon, joka rajasi mahdollisia vaihtoehtoja. Summaarista menettelyä ei voitu määräänsä enempää yksinkertaistaa tai automatisoida ilman velallisen oikeusturvan vaarantumista.

Summaaristen riita-asioiden uudistuksen peruslinjat joutuivat pian alioikeusuudistuksen jälkeen niin riidanalaisiksi, ettei yksipuolista tuomiota olisi enää haluttu antaa. Tämä arvostelu käynnistyi vastaajan kuluvastuun koventamisesta. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun suora soveltaminen eli täysimääräinen kuluvastuu oli moninkertaistanut vastaajan maksettavaksi tulevien oikeudenkäyntikulujen määrän. Tämän myötä oikeudenkäymiskaaren lukuun 21 lisättiin pykälä 8c vuonna 1999. Pykälän mukaan velkomusta tai häätöä koskevassa asiassa, joka ratkaistiin yksipuolisella tuomiolla, tuli tuomioistuimen viran puolesta arvioida vastapuolen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrä. Arvioinnissa tuli ottaa huomioon haastehakemuksen edellyttämä tarpeellisen työn määrä, saatavan suuruus sekä välttämättömät kulut. (Koulu 2000, 1186; OK 1734/4, 21:8c §.)

2.2 Tuomioistuimet 2000-luvulle

Vuonna 1998 valmistui Tuomioistuimet 2000-luvulle-perusselvitys. Selvityksen mukaan tuomioistuinten tuli keskittyä oikeudellisesti merkittävien seikkojen arviointiin sekä lainsäädännön soveltamiseen. Toimintaa tulisi kehittää siten, että summaaristen

riita-asioiden lukumäärää saataisiin vähenemään. Tehdyn selvityksen mukaan tarkoituksena ei ollut kuitenkaan rakentaa uutta menettelyä tai järjestelmää eikä siirtää summaaristen riita-asioiden käsittelyä pois tuomioistuimilta. Tehtyyn perusselvitykseen liittyi Ulosotto 2000-toimikunnan samana vuonna tekemä selvitys. Toimikunta tarkasteli mietinnössään mahdollisuuksia kehittää summaarista menettelyä yksinkertaisemmaksi, nopeammaksi ja halvemmaksi. Mietinnössä pohdittiin summaarisen menettelyn siirtämistä ulosottoviranomaiselle ja ulosottokelpoisuutta summaariselle riita-asialle yksityisen määrämuotoisen maksukehotuksen perusteella. Summaariset riita-asiat saataisiin perintäkelpoiksi yksityisen määrämuotoisen perinnän perusteella, kun käyttöön otettaisiin heikko ulosottoeruste. Tämä tarkoittaisi, ettei saatavaa tarvitsisi vahvistaa tuomioistuimen tai muun viranomaisen ratkaisulla. Sekä Ulosotto 2000 -toimikunnassa että Tuomioistuimet 2000-luvulle perusselvityksessä päädyttiin esittämään perintämenettelyn kehittämistä. (OM 52/2014, 53; OM 1998:2.)

Tuomioistuimet 2000-luvulle perusselvityksestä annetuissa lausunnoissa pohdittiin summaaristen riita-asioiden vahvistamisen siirtämistä pois käräjäoikeuksilta. Kuitenkin puolueettomuussyistä ja velallisten oikeusturvan säilymisen kannalta osassa lausuntoja nähtiin tärkeäksi, etteivät saatavan vahvistaminen ja täytäntöönpano kuuluisi samalle viranomaiselle. Lisäksi heikon ulosottoerusteen käyttöön ottamisen todettiin heikentävän velallisten oikeusturvaa. Summaaristen riita-asioiden säilyttämistä käräjäoikeuksissa puolsi nykyisen prosessin toimivuus sekä mahdollisuus käsittelyn tehostamiseen. Käsittelyn säilyttämiseen käräjäoikeuksissa vaikutti lisäksi saatavan kansainvälinen täytäntöönpanokelpoisuus. Vieraan valtion kanssa tehdyn sopimuksen perusteella asiassa annetun päätöksen kansainvälistä täytäntöönpanoa tulee pyytää käräjäoikeudelta joko diplomaattista tietä tai siten, että asianosainen toimittaa hakemuksen suoraan käräjäoikeudelle. Lausunnoissa päädyttiin toteamaan summaarisen menettelyn olevan jo sellaisenaan joutuisaa ja tehokasta tietotekniikan laajasta hyödyntämisestä johtuen. (Laki Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa 171/1921, 16 § - 17 §; OM 52/2014, 54.)

Tammikuussa 2001 oikeusministeriön sisäinen työryhmä jätti oman mietintönsä tarvittavista toimenpiteistä summaaristen riita-asioiden perinnän yksinkertaistamiseksi ja keventämiseksi sekä kustannusten vähentämiseksi. Mietinnön yhteenvedon mukaan

summaarisessa menettelyssä ei ollut sellaisia epäkohtia, joiden perusteella menettelyn rakennetta tulisi kiireellisesti muuttaa. Summaariset riita-asiat päätettiin säilyttää käräjäoikeuksilla sekä kehittää menettelyä sähköisen asioinnin ja tuomiorekisterin käyttöönoton avulla. Tuomiorekisteristä käytetään myös nimeä siviiliasioiden ratkaisurekisteri. (OM 52/2014, 54; OM 2033/31/2000; Veramo henkilökohtainen tiedoksi-anto 24.10.2015.)

2.3 Käräjäoikeusjärjestelmän rakennemuutos 2009–2011

Oikeusministeriössä laadittiin vuonna 2002 Oikeuspolitiikan strategia ja kehitysnäkymiä vuosille 2003–2012, jota pidettiin tuomioistuinten tehtäväkuvan selkeyttämisen kannalta tarpeellisena. Tuomioistuinten tulisi keskittyä kansalaisten oikeusturvan parantamiseen sekä perustoimintansa kehittämiseen. Kiinteistöasioiden käsittely pitäisi keskittää muutamaa tuomioistuimeen tai siirtää niiden käsittely muun viranomaisen tehtäväksi. (KM 2003:3, 115–116.)

Oikeusministeriön vuonna 2002 laatima oikeuspolitiikan strategia ja kehitysnäkymiä vuosille 2003–2012 pohjautui osittain Euroopan neuvoston 16.9.1986 antamaan suositukseen R (86) 12, jossa käsiteltiin tuomioistuinten työtaakkaa. Kyseisen suosituksen mukaan riitojen ratkaisemisen tulisi olla tuomareiden päätehtävänä. Monissa jäsenmaissa tuomareiden ajasta valtaosa kului kuitenkin sellaisten tehtävien hoitamiseen, jotka eivät liittyneet oikeudenkäynteihin, vaan olivat luonteeltaan hallinnollisia. Suosituksessa oli arvioitu tällaisten asioiden määrän osassa jäsenvaltioita tulevan lisääntymään. Neuvosto esitti, etteivät jäsenvaltiot enää lisäisi, vaan vähitellen pyrkisivät vähentämään tuomioistuinten muita kuin riidanratkaisutehtäviä. Jäsenvaltioiden tulisi omista lähtökohdistaan arvioida ne asiat ja tehtävät, jotka eivät välttämättä kuulu tuomioistuimille. Suosituksen liitteenä oli esimerkkiluettelo ei-oikeudellisista tehtävistä, joista tuomarit voitaisiin vapauttaa. Esimerkkiluettelossa mainittiin tällaisina ei-oikeudellisina tehtävinä erilaisten rekistereiden (esimerkiksi yhteisöt ja kiinteistöt) pitäminen ja todistusten antaminen. (Euroopan neuvoston suositus R (86) 12; KM 2003:3, 115.)

2.3.1 Hanke summaaristen riita-asioiden kehittämiseksi

Rakennemuutokseen kuului hanke summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittämiseksi. Tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (2003) arvioitiin, ettei siirto ulosottoviranomaiselle tulisi heikentämään perintäjärjestelmän toimivuutta, vaan sillä tuettaisiin ja vahvistettaisiin sitä. Mietinnön mukaan käsittelypaikan muutoksesta ei aiheutuisi ongelmia myöskään oikeusjärjestelmän uskottavuuden tai toimivuuden kannalta. Summaarisissa riita-asioissa ei ollut kyse konfliktista eikä niiden ratkaiseminen näin ollen edellyttänyt oikeudellista harkintaa. (KM 2003:3, 147.) Komitean enemmistö kannatti siirtoa käräjäoikeuksilta ulosottoviranomaiselle. Enemmistön mielestä saatavien perintä kuuluisi jo asian luonteen vuoksi ulosottolaitoksen tehtäväksi. Velallisen ja velkojan oikeusturva toteutuisi yhtä hyvin ulosottolaitoksessa. Sekä velallisen että velkojan asema paranisi, kun summaaristen riita-asioiden perinnästä aiheutuvat kustannukset vähenisivät, perintäjärjestelmä yksinkertaistuisi ja perintäprosessi nopeutuisi. (KM 2003:3, 149.)

Komitean vähemmistöön kuuluvat Kaijus Ervasti sekä komitean pysyvä asiantuntija Asko Välimaa toivat esille asiassa oman eriävän mielipiteensä. Heidän mukaansa käräjäoikeuksien tehtäväkuvan selkeyttäminen tai keskittyminen ydintehtävänä olevaan oikeusriitojen ja konfliktien ratkaisemiseen ei ollut riittävä peruste siirrolle. Siirtämällä vahvistamista koskeva menettely toiseen virastoon ei saavutettaisi kokonaistaloudellisia säästöjä. Tällöin käräjäoikeuksien tekemä työ siirrettäisiin vain kokonaisuudessaan tehtäväksi ulosottolaitoksessa. Myös kansainvälisessä täytäntöönpanossa pakkotäytäntöönpanon säilyminen tuomioistuimilla oli merkityksellistä. Yhteistyö Euroopan unionissa perustui vastavuoroiseen tunnustamiseen ja jäsenvaltioiden keskinäiseen luottamukseen. Kun summaariset riita-asiat käsiteltiin tuomioistuimessa, voitiin samaa luottamusta odottaa myös muilta jäsenvaltiolta. Vähemmistön mukaan komiteassa ei ollut selvitetty ulosottolaitoksen mahdollisuutta ottaa vastaan uutta valtavaa asiaryhmää. Epäselvää oli myös, miten muutokset tulisivat vaikuttamaan nykyiseen ulosotto-organisaatioon. Lisäksi olisi tullut selvittää, minkälaisia oikeudellisia ongelmia seuraa tuomioiden antamisen sekä täytäntöönpanon siirtymisestä saman organisaation toimivaltaan. Komitean pysyvä asiantuntija Sakari Laukkanen piti kaikista tärkeimpänä sähköisen asioinnin ja menettelyn virtaviivaisuuden kehittämistä. Hänen

mielestään tärkeämpää kuin summaaristen riita-asioiden keskittäminen tai siirto ulosottoviranomaiselle, olisi asian ratkaiseminen ja täytäntöönpano mahdollisimman vähäisin kustannuksin. Laukkanen piti myös tuomioistuinta luontevimpana paikkana täytäntöönpanoperusteen vahvistamiselle. (KM 2003:3, 149–150.)

Oikeusministeriön asettama työryhmä antoi oman mietintönsä vuonna 2006 summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittämistä. Työryhmä oli selvittänyt vaihtoehtoja, joissa summaaristen riita-asioiden käsittely joko säilytettäisiin tuomioistuimissa tai siirrettäisiin yksityisten perintätoimistojen tai ulosottolaitoksen tehtäväksi. Työryhmä päätyi esittämään, että asioiden käsittely säilytetään tuomioistuimissa ja sitä tehostetaan uudistusten avulla. (OM 2006:15.)

Työryhmän ehdotus erosi kehittämiskomitean ehdotuksesta, jonka enemmistö kannatti asioiden käsittelyn siirtoa ulosottolaitokselle. Työryhmä kuuli työskentelynsä aikana oikeusministeriön ulosottoyksikköä, jonka mukaan ulosoton organisaatiossa ei ollut mitään sellaista, josta voisi olettaa olevan jotakin etua asioiden käsittelyssä verrattuna käräjäoikeuksiin. Tuottavuusnäkökulmasta katsottuna siirto aiheutti aina kitkaa ja kustannuksia, joita tulisi välttää. Ulosotossa pidettiin parempana vaihtoehtona summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittämistä käräjäoikeuksien alueellista toimivaltaa laajentamalla sekä käsittelyä keskittämällä. Työryhmän ehdotuksista keskeisimmäksi muodostuikin summaaristen riita-asioiden käsittelyn sähköistäminen. (Laukkanen 2007, 251.)

Sähköinen asiointipalvelu otettiin käyttöön vuonna 2011. Sen tarkoitus on palvella yksityishenkilöitä ja pieniä perintätoimistoja, joiden ei ole taloudellisesti kannattavaa ottaa käyttöön Santra-järjestelmää, joka on suunnattu suurilla massoilla käsitteleville velkojille. Sähköisen asiointiliittymän kautta vireille tulleiden summaaristen riita-asioiden oikeudenkäyntimaksu alettiin perimään asian vireillepanon yhteydessä. Asiaa ei saanut käsittelemään, ellei oikeudenkäyntimaksua ollut maksettu. Samassa yhteydessä otettiin käyttöön tuomiorekisteri, josta välitetään täytäntöönpanoperuste sähköisesti ulosottoon. (HE 143/2010 vp; OM 52/2014, 35; OM 29/2010, 8-9.) Käräjäoikeudesta toimitetaan sähköisesti rekisteriin annetut tuomiot ja päätökset, josta ulosottoviranomainen pystyy hakemaan tiedot itselleen. Rekisterin kautta myös luottotiedot välitty-

vät yhtiöille. Haastehakemuksen sähköisen asiointipalvelun tai Santran kautta käräjäoikeudelle tehneet saavat päätöksen sähköisenä tuomiorekisteriin. Tällöin kantajan tulee vielä täyttää ja lähettää sähköinen hakemus saadakseen täytäntöönpanoperusteen toimitettua ulosotolle. (Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.) Sähköisen asioinnin lisäämiseksi on käsittelymaksu asetettu alhaisemmaksi kuin paperisena versiona toimitetulle asialle (OM 52/2014, 35).

Lähtökohtana summaaristen riita-asioiden sähköiselle asioinnille ja sen tehostamiselle oli muutos sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain (13/2003) 20 §:n muuttamisessa siten, että toimituskirja eli jäljennös annetusta tuomiosta, voitiin tämän jälkeen allekirjoittaa sähköisesti. Sillä mahdollistettiin toimituskirjan antaminen kantajalle asiointiliittymän kautta. Säädosmuutoksen valmistelu ja voimaantulo kulkiivat käsi kädessä oikeudenkäyntimaksun määrän muuttamista koskevan esityksen kanssa. (HE 111/2010 vp; HE 143/2010 vp; SähkAsL 13/2003, 20 §.)

Oikeudenkäyntimaksujen maksutavasta ja määrästä säädetään laissa tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista (701/1993, jäljempänä tuomioistuinmaksulaki). Eduskunnan päätöksen mukaisesti tuomioistuinmaksulakiin lisättiin sähköisesti toimitettujen yksipuolisella tuomiolla ratkaistujen summaaristen riita-asioiden oikeudenkäyntimaksuksi 60 euroa. Kun asia pantiin viireille perinteisellä paperisella haastehakemuksella, perittiin kirjalliseen valmisteluun päättyvissä asioissa oikeudenkäyntimaksua 80 euroa. (HE 143/2010 vp; tuomioistuinmaksulaki 701/1993, 3 a §.) Lakimuutoksen tavoitteena oli edistää sähköistä asiointia, eli käyttöön otettavan asiointiliittymän ja jo käytössä olevan Santra-yhteyden käyttöä (HE 143/2010 vp). Porrastus perustui myös kustannusvastaavuuden periaatteeseen: suoraan tietojärjestelmään syötettävien haastehakemusten käsittely työllistää käräjäoikeuden henkilöstöä vähemmän kuin perinteisellä tavalla käräjäoikeuteen saapuvien hakemusten (OM 4/2015, 17). Haittapuolena maksujen porrastamiselle oli summaaristen riita-asioiden oleminen niin sanotusti massa-asioita, joiden käsittelyn ja ratkaisemisen tulisi olla yksinkertaista. Oikeudenkäyntimaksujen ja kulukorvausten porrastamisella lisättiin käsittelijöiden työmäärää ja myös virheiden mahdollisuutta. (HE 143/2010 vp.)

2.3.2 Kiinteistöjen kirjaamisasioiden siirto Maanmittauslaitokselle

Käräjäoikeusjärjestelmän rakennemuutoksen yksi tärkeimmistä hankkeista oli kiinteistöjen kirjaamisasioiden siirtäminen Maanmittauslaitokselle 1.1.2010. Oma kappaleensa kirjaamisasioiden siirrosta on otettu mukaan työhön syystä, että sillä on yhtäläisyyksiä varsinaiseen opinnäytetyön aiheeseen. Tässäkin, kuten myös tulevilla muutoksilla summaarisissa riita-asioissa, oli taustalla pyrkimys tuomioistuinlaitoksen keskittämiseen varsinaiseen tuomitsemistoimintaan ja julkisen sektorin toiminnan tehostamiseen.

Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä (2003) todettiin kiinteistöjä koskevien kirjaamisasioiden siirron käräjäoikeuksista hallintoviranomaiselle olevan looginen. Kirjaamisasiassa tehtävä päätös oli oikeudelliselta muodoltaan lähellä hallinnollista lupapäätöstä ja kiinteistöoikeuden haltija sai siten oikeutensa turvatuksi myös hallintopäätöksellä. (KM 2003:3, 19.) Kirjaamisasioiden käsittely tuomioistuimissa pohjautuikin tarkoituksenmukaisuussyihin sekä pitkään käytössä olleeseen traditioon. Kiinteistöjen kirjaamisasiat tulivat tuomioistuinten hoidettavaksi aikana, kun riittävää laintuntemusta ei ollut vielä muualta saatavissa. Nykyisin useilla viranomaisilla olisi, tai kiinteistöasioiden käsittelyyn olisi järjestettävissä vaadittavat oikeudelliset tiedot ja taidot. Kiinteistötietojärjestelmän ollessa sähköinen järjestelmän käyttö on mahdollista valtakunnallisesti ja eri viranomaisissa. (KM 2003:3, 138.)

Komiteamietinnön mukaan kirjaamisasioiden siirtäminen hallintoviranomaiselle takasi oikeusturvan toteutumisen asiantuntemuksen ollessa korkealuokkaista ja hallintomenettelyn oikeusturvan takeet kehittyneitä. Kirjaamisratkaisujen julkistamistarve voitiin toteuttaa yhtä hyvin hallintoviranomaisessa kuin tuomioistuimessakin julkistamisen perustuesssa julkiseen rekisteriin. Kirjaamisasioiden siirtyminen hallintoviranomaisen tehtäväksi ei myöskään edellyttänyt maakaassa (540/1995) omaksutun kirjaamisasioiden oikeudellisen- ja käsittelyjärjestelmän perusteellista uudistamista tai kumoamista. (KM 2003:3, 137.) Siirron tarkoituksena oli selkeyttää käräjäoikeuksien tehtäväkuvaa sekä parantaa niiden mahdollisuuksia keskittyä ydintehtäväänsä (KM 2003:3, 19).

Kirjaamisasioiden siirron myötä lainsäädännössä tehtiin useisiin eri lakeihin muutoksia (HE 30/2009 vp). Käräjäoikeuksien kiinteistöjen kirjaamistehtäviä päätoimisesti hoitava henkilöstö siirtyi maanmittaustoimistoihin. Määräaikaisia tehtäviä käräjäoikeuksissa hoitava henkilöstö siirrettiin maanmittaustoimistoihin palvelussuhteensa ajaksi. (Laki kirjaamisasioiden siirtämisestä koskevan lainsäädännön voimaantulon 584/2009, 9 §.)

Kiinteistöjen kirjaamisasioiden siirron lisäksi tuomioistuinten tehtävien selkeyttäminen sekä keskittäminen varsinaiseen tuomitsemistoimintaan ja sitä tukevaan toimintaan oli nähtävissä Mähösen (2003, 812–813) mukaan jo vuonna 2002 hallituksen esityksessä eduskunnalle eräiden rekisteröintiasioiden siirtämisestä käräjäoikeuksilta maistraateille koskeva lainsäädännöksi (79/2002). Useiden lakien osittaista muuttamista koskevissa lain esitöissä todettiin tämänkin esityksen liittyvän tuomioistuinlaitoksen kehittämiseen. Tuomioistuinten tuli keskittyä päätehtäväänsä eli oikeusturvan toteutumisen takaamiseen, oikeusrauhan säilyttämiseen sekä oikeussuojan tarjoamiseen kansalaisille. Isyyden tunnustamisen vahvistamiset, avioehto- ja avio-oikeuden poistamisvaatimusten rekisteröinnit, läheisten välisten lahjojen rekisteröinnit, aviovarallisuussuhteeseen sovellettavaa lakia koskevien sopimusten rekisteröinnit sekä osituskirjojen rekisteröinnit siirrettiinkin maistraateille 2003. Näiden asiaryhmien ei katsottu edellyttävän niin laaja-alaista tai monimutkaista oikeudellista harkintaa, että niiden käsittely tulisi olla käräjäoikeuksilla. (HE 79/2002 vp; Mähönen 2003, 812–813.)

3 SUMMAARISTEN ASIOIDEN SIJOITTUMINEN TUOMIOISTUINORGANISAATIOSSA

3.1 Tuomioistuinorganisaatio

Tuomioistuinorganisaatio on kaksijakoinen. Lainkäyttö on mahdollista jakaa kahteen päälohkoon: yleisissä riita- ja rikosasioissa eli oikeusasioissa tapahtuvaan yleiseen lainkäyttöön sekä hallintotuomioistuimissa tapahtuvaan hallintolainkäyttöön. Käsitte-

lyjärjestykset riita- ja rikosasioissa eroavat kuitenkin siinä määrin toisistaan, ettei termiä ”yleinen lainkäyttö” juurikaan käytetä. Riita- ja rikosasiat voidaankin lajitella vielä kahteen pääluokkaan, siviili- ja rikosprosessiin. (Frände ym. 2012, 61.)

Suomessa tuomioistuinorganisaation perusteista säädetään perustuslaissa (731/1999). Valtiollisen tehtävänjaon mukaisesti tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus (PL 731/1999, 3 §). Yleisiä tuomioistuinta ovat korkein oikeus, hovioikeudet ja käräjäoikeudet. Yleisiä hallintotuomioistuinta ovat korkein hallinto-oikeus ja alueelliset hallinto-oikeudet. Erityistuomioistuinta ovat työtuomioistuin, vakuutus-oikeus, markkinaoikeus sekä valtakunnanoikeus. (Karttunen, Laasanen, Sippel, Uitto & Valtonen 2014, 39; PL 731/1999, 98 §.)

Perustuslain 3.3 §:ssä säädetään tuomiovallan asemasta. Tuomiovallan asemaan liittyy korostettu riippumattomuus muista valtiovallan käyttäjistä eli tuomiovalta on riippumaton suhteessa lainsäädäntö- ja täytäntöönpanovaltaan. Tuomioistuinten riippumattomuuden yhteiskunnallisena tarkoituksena on suojata yksilön oikeusturvaa. Oikeusturvasta säädetään perustuslain 21 §:ssä. Pykälän esikuvana on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita koskeva Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artikla. Oikeusturva takaa jokaiselle oikeuden saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Käsitteilyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta eli oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on jokaisen perus- ja ihmisoikeus. (Frände ym. 2012, 91; Karttunen ym. 2014, 38; PL 731/1999, 3.3 §, 21 § & 22 §.)

Tuomioistuinorganisaation perusteet Suomessa täyttävät myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vaatimukset. Niistä säädetään Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen eli KP-sopimuksen 14 artiklan 1. kappaleessa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1. kappaleessa. Euroopan unionin peruskirja edellyttää tuomioistuinta, että ne ovat laillisesti perustettuja, riippumattomia ja puolueettomia. Tuomioistuinten riippumattomuus ja puolueettomuus on ollut mainittuna jo YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vuonna 1948. (Jokela 2005, 201–202.)

3.2 Käräjäoikeudet

Yleisinä alioikeuksina toimivat käräjäoikeudet ovat keskeisessä asemassa tuomioistuinjärjestelmässämme. Ne ovat tuomioistuinjärjestelmämme ensimmäinen oikeusaste ja niissä ratkaistaan suurin osa tuomioistuinasioista. (Virolainen 1994, 1.) Käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluu yksi tai useampi kunta (OK 4/1734, 3:1 §). Käräjäoikeuksien rakennemuutoksen myötä alioikeuksien lukumäärä on viime vuosina vähentynyt merkittävästi. Muutoksen yhteydessä tuomioistuimia yhdistettiin ja niistä muodostettiin suurempia yksiköitä. Vuoden 2010 alusta niitä on ollut 27. Vielä vuonna 1995 käräjäoikeuksia oli Suomessa 70 ja vuoden 2009 lopussa jopa 58. (Frände ym. 2012, 58; Karttunen ym. 2014, 39.)

Käräjäoikeudet käsittelevät riita- rikos- ja hakemusasioita. Viime vuosina tietyt asiaryhmät on keskitetty yhteen tai useampaan käräjäoikeuteen. Keskitettyjä asiaryhmiä ovat muun muassa merilain (674/1994) mukaan ratkaistavat asiat, sotilasoikeudenkäyntiasiat, yrityssaneerausasiat, ulosottovalitusasiat ja täytäntöönpanoriidat, tietyt immateriaalioikeuksia koskevat riita- ja rikosasiat, maa-oikeusasiat sekä vankien kurinpitovalitusasiat. (Frände ym. 2012, 58.) Käräjäoikeuksia, jotka käsittelevät ryhmäkanteita on kuusi. Ryhmäkanteita käsitellään Turun, Vaasan, Kuopion, Helsingin, Lahden ja Oulun käräjäoikeuksissa. Näistä toimivaltainen on käräjäoikeus, joka sijaitsee samassa hovioikeuspiirissä kuin käräjäoikeus, jossa vastaaja on velvollinen vastaamaan johonkin ryhmäkanteena esitetyistä vaatimuksista. (Ryhmäkannelaki 444/2007, 3 §.)

Käräjäoikeuden toimivaltaa koskevat oikeuspaikkasäännökset ovat joko ehdottomia tai tahdonvaltaisia. Velkoja ja velallinen voivat sopia oikeuspaikasta, jos oikeuspaikkasäännös on tahdonvaltainen. Kuitenkin suurimman osan oikeuspaikkasäännöksistä ollessa pakottavia on toimivaltaisen tuomioistuimen valinta tärkeää. Jos kanne nostetaan väärässä tuomioistuimessa oikeuspaikan ollessa pakottava ja velallinen tekee väitteen tästä ennen käsittelyn alkua, tuomioistuin jättää asian tutkimatta. Tällöin se tulee saattaa uudelleen vireille oikeassa tuomioistuimessa. Kun esimerkiksi kanne on tullut vireille ensimmäisessä tuomioistuimessa aivan vanhentumisajan lopussa, vanhentumisaika on voinut jo umpeutua ennen kuin asia saadaan oikeaan tuomioistuimeen vi-

reille. Oikeuspaikkasäännösten avulla on pyritty saamaan tuomioistuin helposti kaikkien saavutettaville ja todistelu mahdollisimman edulliseksi ja varmaksi. (Töyrylä, Seulu, Mökkönen & Lehtonen 2015, luku 9.)

Yleinen oikeuspaikka riita-asioissa on vastaajan kotipaikan tuomioistuin. Kotipaikalla tarkoitetaan sitä paikkakuntaa, jossa vastaaja vakituisesti ja pysyvästi asuu. Yleensä oikea kotipaikka voidaan selvittää Väestötietojärjestelmästä (jäljempänä VTJ). Tuomioistuin ei varsinaisesti ole sidottu noudattamaan VTJ:n tietoja, mutta käytännössä niitä käytetään ja ne riittävät osoittamaan oikean tuomioistuimen asian käsittelylle. (Töyrylä ym. 2015, luku 9.)

Jos vastaajalla ei ole vakinaista asuinpaikkaa Suomessa, hänet voidaan haastaa tuomioistuimeen, jonka alueella hän oleskelee tai hänellä on omaisuutta. Suomalaisen asuessa ulkomailla hänet voidaan haastaa tuomioistuimeen Suomessa viimeksi asunnallaan alueella. (OK 4/1734, 10:18 §.) Saatavan perustuessa vekseliin tai shekkiin asia voidaan ottaa käsittelyyn velallisen kotipaikan käräjäoikeuden lisäksi siinä käräjäoikeuden tuomiopiirissä, jossa velallinen tavataan tai jossa vekseli on asetettu maksettavaksi (VeksL 242/1932, 93 §; ShekL 244/1932, 71 §). Kiinteistöä koskevat riidat voidaan käsitellä siinä tuomioistuimessa, jonka alueella kiinteistö sijaitsee (OK 4/1734 10:8 §). Jos velkojalla on panttina saamisesta kiinteistöön kiinnitetty haltijavelkakirja tai panttikirja, voidaan kiinteistöön kohdistettava kanne nostaa sen sijaintipaikan tuomioistuimessa (Töyrylä ym. 2015, luku 9).

3.2.1 Henkilöstö ja henkilöstön tehtävät

Käräjäoikeuden päällikkönä hallintoasioissa toimii laamanni ja lainoppineina jäseninä käräjätuomareita. Laamanni ja tuomarit ovat käräjätuomareita. Asioiden ratkaisussa käytetään myös maallikkojäseniä eli lautamiehiä. (KOL 581/1993, 1a §; Oikeusministeriön verkkosivut 2015.) Käräjäoikeudessa saattaa olla maa-oikeuden käsiteltäväksi säädettyjä asioita varten perustettuna maa-oikeusinsinöörin virkoja. Maa-oikeusinsinöörillä on toimivalta käsitellä maa-oikeusasioita myös muissa maa-oikeusasioita käsittelevissä käräjäoikeuksissa. (KOL 581/1993, 13a §.) Oikeustieteen ylemmän korkeakou-

lututkinnon (poissulkien kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen tutkinnon) suorittaneelle voidaan järjestää määrääjäksi tuomioistuinharjoittelu kärjäoikeudessa kärjänotaarina (KOL 581/1993, 14 §). Kärjäoikeudessa voi myös olla kärjäviskaalin virkoja. Kärjäviskaalin tulee olla oikeustieteen ylemmän korkeakoulututkinnon (poissulkien kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinnon) suorittanut henkilö, jolla on lisäksi kokemusta tuomarin tehtävän hoitamisesta. (KOL 581/1993, 3a §.) Muuta kärjäoikeuden henkilökuntaa ovat hallintopäälliköt, sihteerit, kanslianhoitajat, osastosihteerit, kärjäsihteerit, haastemiesten esimiehet, haastemiehet, toimistosihteerit, toimistovirkailijat, virastomestarit ja vahtimestarit. Lisäksi kärjäoikeudessa voi olla myös muita virkamiehiä ja työsopimussuhteessa olevaa henkilökuntaa. (KOA 1993/582, 5 §.)

Kärjänotaari saa ilman eri määräystä toimittaa avioliittoon vihkimisiä, käsitellä ja ratkaista kärjäoikeuden kansliassa summaarisia riita-asioita ja hakemusasioita. Oltuaan kaksi kuukautta virassa kärjänotaari saa myös toimia kärjäoikeuden puheenjohtajana, toimia tuomarina yhden tuomarin istunnossa hakemusasiassa tai kun riita-asiassa rangaistuksena on enintään sakko sekä yhden tuomarin istunnossa sakon muuntorangaistusasiassa. Laamanni voi määrätä kärjänotaarin tämän oltua kaksi kuukautta virassa toimimaan puheenjohtajana riita-asiassa, joka koskee asuinhuoneiston vuokrausta tai kun riidan kohteena olevan rahamäärän, omaisuuden tai etuuden arvo on pääomaltaan enintään 20 000 euroa. Kärjänotaari voi myös toimia jäsenenä kolmen tuomarin kokoonpanossa ja puheenjohtajana rikosasiassa, kun tuomioistuimessa on puheenjohtaja ja kaksi lautamiestä ja rangaistuksena on sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta, eikä vastaaja ole rikoksen johdosta vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä. Kärjänotaari ei saa kuitenkaan käsitellä yksin tai kärjäoikeuden puheenjohtajana asiaa, jota laatunsa tai laajuutensa vuoksi on vaikea ratkaista. (KOL 581/1993, 17 §.) Kärjäviskaali saa suorittaa ilman eri määräystä kaikkia niitä tehtäviä, joita kärjänotaari on kärjäoikeuslain nojalla tai laamannin määräyksestä toimivaltainen suorittamaan (KOL 581/1993, 3b §).

Kärjäsihteerin tehtäviä ovat kirjaamossa ja lainkäyttöosastolla asioiden vireille kirjaaminen, kirjallinen valmistelu, pöytäkirjanpito istunnoissa ja asiakaspalvelu. Kärjäsihteerin tehtäviin kuuluvat myös laamannin kirjallisesta määräyksestä kärjäoi-

keusasetuksen 22 §:n mukaiset kansliatehtävät. Niitä ovat haasteen antaminen summarisissa riita-asioissa, tiedoksiannosta huolehtimiseen liittyvät tehtävät, kutsujen, kehotusten, määräysten ja muiden ilmoitusten allekirjoittamiset, tuomioiden sekä päätösten yhteydessä annettavien ilmoitusten allekirjoittamiset ja toimittamiset, kuulutukset ja mahdolliset muut asiakirjat sekä otteiden, jäljennösten ja todistusten antamiset asiakirjoista. (KOL 581/1993, 22 §; Oikeusministeriön verkkosivut 2015.)

Käräjäoikeuden lainoppineiden jäsenten, muiden virkamiesten ja työsopimussuhteessa olevan henkilökunnan tehtävistä määrätään tarkemmin työjärjestyksessä (KOA 1993/582, 12 §). Työjärjestykset ovat aina virastokohtaisia ja kyseisen käräjäoikeuden laamannin laatimia. Työjärjestykset eivät ole julkista tietoa, vaan ne ovat ainoastaan sisäisen intranetin kautta käräjäoikeuden henkilöstön nähtävissä. (Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 14.11.2015.)

Lainkäyttöasioiden käsittelyn oikeushallinnollisesta järjestämisestä annetaan perussäännökset käräjäoikeuslaissa ja -asetuksessa. Tarkemmin järjestelyistä määrätään laamannin vahvistamassa käräjäoikeuden työjärjestyksessä. (KOL 581/1993, 21.2 §; Lappalainen 2012, 238.) Käräjäoikeudessa tulee olla kanslia, jonka sijainnista sekä istuntopaikan sijainnista määrää oikeusministeriö. Tarvittaessa oikeusministeriö voi määrätä, että käräjäoikeudessa on useampia kanslioita ja istuntopaikkoja. (KOL 581/1999, 18 §.) Toimintayksiköiksi voidaan perustaa osastoja lainkäyttöasioissa tarvittavan asiantuntemuksen sekä käsittelyn sujuvuuden takaamiseksi. Osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta määrätään työjärjestyksessä. Osasto voidaan perustaa myös turvaamaan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuus saada palveluja omalla kielellään. Tällöin osaston perustamisesta ja lakkauttamisesta päättää oikeusministeriö. (KOL 581/1999, 18a §.) Laamanni määrää käräjätuomarin osaston johtajan tehtävään enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan (KOL 581/1993, 18d §). Työjärjestyksessä määrätään tarkemmin käräjäoikeuden jakautumisesta eri osastoihin, lainoppineiden jäsenten vastuualueista ja juttujen jakamisesta lainoppineille jäsenille sekä muille ratkaisijoille (KOA 1993/582, 3 §, 4 § & 26 §).

3.2.2 Käräjäoikeuden toimintamuodot ja asioiden käsittelyn kokoonpanot

Oikeudenkäymiskaassa on yleissäännös käräjäoikeuden toimintamuodoista. Kyseisen lainkohdan mukaan käräjäoikeudessa asiat käsitellään joko istunnossa tai kansliassa. Istuntoja pidetään säännöllisin väliajoin ja niin usein, kun käsiteltävät asiat sitä vaativat. Kansliamenettelyssä ratkaisut tehdään pelkästään asiakirjojen perusteella. (OK 4/1734, 3:2 §; Oikeusministeriön verkkosivut 2015.) Käräjäoikeudessa tehtyyn ratkaisuun voidaan hakea muutosta hovioikeudesta. Hovioikeuden ratkaisusta voidaan valittaa korkeimpaan oikeuteen, jos korkein oikeus myöntää valitusluvan. Useimmiten kuitenkin asiassa annettu ratkaisu jää käräjäoikeuden päätöksen varaan. (Frände ym. 2012, 59; Karttunen ym. 2014, 39.)

Käräjäoikeuden käsittelyissä ei ole yhtä varsinaista peruskokoonpanoa, vaan oikeudenkäymiskaassa säädetään kolmesta eri kokoonpanosta. Kokoonpano määräytyy asian laadun mukaan. Käräjäoikeuden kokoonpanoja ovat lautamieskokoonpano, kolmen lainoppineen tuomarin kokoonpano ja yhden lainoppineen tuomarin käräjäoikeus. Lautamieskokoonpanon muodostavat lainoppinut puheenjohtaja ja kolme lautamiestä. Tätä kokoonpanoa voidaan vahvistaa tarvittaessa yhdellä lakimies- ja maallikkojäsenellä tai toisella näistä. Käräjäoikeuksissa tapahtuvalle lainkäytölle tunnusomaista on yhden tuomarin laaja päätösvalan käyttö, jossa yksi tuomari ratkaisee suurimman osan käräjäoikeuksien lainkäyttöasioista. Tästä syystä yhden tuomarin muodostamaa käräjäoikeutta voidaan pitää käytännössä tosiasiallisena peruskokoonpanona. (Frände ym. 2012, 239; OK 4/1734, 2:1 §– 2:7 §.)

Käräjäoikeuden kokoonpanon käsittelyssä muodostaa vain yksi lainoppinut tuomari, kun kyseessä on: 1) hakemusasia, jonka käsittelyä ei jatketa riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä, 2) asian valmistelu, 3) riita-asian pääkäsittely, jos tuomarina toimii asian valmistelusta vastannut tuomari, eikä asian laatu tai laajuus edellytä täysilukuisen kokoonpanon käsittelyä asiassa, 4) vastaanotettu todistelu pääkäsittelyn ulkopuolella tai 5) turvaamistointa koskeva asia erillisenä käsittelynsä. Turvaamistoina tuomioistuimien voi määrätä vastapuolen irtainta tai kiinteätä omaisuutta takavarikoitavaksi, jos on olemassa vaara, että vastapuoli kätkee, hävittää tai luovuttaa omaisuuttaan tai menettelee muutoin hakijan saamista vaarantavalla tavalla. Tuomioistuimien voi myös takavarikoida omaisuutta, jos hakija näyttää todennäköiseksi, että hänellä on

kyseiseen esineeseen tai omaisuuteen parempi oikeus. Tuomioistuimien voi lisäksi tarvittaessa päättää kiellon tai määräyksen antamisesta vastapuolelle. (OK 4/1734, 7:1 §–7:3 §.)

Jos hakemusasia on riitainen, sen käsittelyä jatketaan riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä ja asiaan sovelletaan siviiliasioiden päätösvaltaisuuslainsäädännön säännöksiä. Asian valmistelun kokoonpanoon kuuluu tällöin yksi lainoppinut tuomari ja pääkäsittelyn kokoonpanoon kuuluvat joko kollegiaalinen kokoonpano eli kolme tuomaria tai vain yksi tuomari. Asianosaiset eivät voi yksimielisyydelläänkään määrätä kokoonpanosta, vaan käräjäoikeudella on aina päätösvalta siitä, käsitelläänkö asia yhden vai kolmen tuomarin kokoonpanossa. Asianosaisille varataan kuitenkin tilaisuus lausua oma käsityksensä täysilukuisen kokoonpanon tarpeellisuudesta. (Frände ym. 2012, 242; OK 4/1734, 2:5 §.)

3.3 Sähköinen asiointi summaarisissa riita-asioissa

Summaaristen riita-asioiden käsittely on hyvin pitkälle automatisoitua. Suurimmat velkojat eli perintätoimistot pystyvät lähettämään haastehakemuksensa konekielisenä käräjäoikeuden Tuomas-tietojärjestelmään Santra-tiedonsiirtojärjestelmän kautta. Haastehakemuksen toimittaminen konekielisenä edellyttää velkojan omaan tietojärjestelmään Santra-järjestelmän tekniset vaatimukset täyttävän ohjelman rakentamista. Yksityishenkilöt ja pienet perintätoimistot voivat käyttää selainpohjaista sähköistä asiointipalvelua. Sen kautta velkoja pystyy toimittamaan haastehakemuksensa käräjäoikeuden käsiteltäväksi, seuraamaan haastehakemuksen käsittelyä käräjäoikeudessa, hakeamaan ratkaisunsa palvelun kautta ja siirtämään sen ulosottoon. Asiamiestä käytettäessä sähköinen asiointi ei kuitenkaan ole mahdollista haastehakemusta toimitettaessa ulosottoon. (OM 52/2014, 35.)

Sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettua lakia sovelletaan tuomioistuinasian sähköiseen vireillepanoon, käsittelyyn ja päätöksen tiedoksiantoon, jollei muualla laissa toisin säädetä (SähkAsL 13/2003, 2 §). Lain mukaan viranomaisen tulee tarjota teknisten, taloudellisten ja muiden valmiuksiensa rajoissa kaikille mahdollisuus lähettää viesti ilmoittamaansa sähköiseen osoitteeseen tai määriteltyyn laitteeseen

asian vireille saamiseksi tai käsittelemiseksi. Kaikille on myös tarjottava mahdollisuus lähettää sähköisesti viranomaiselle toimitettavaksi säädettyjä tai määrättyjä ilmoituksia, selvityksiä, muita vastaavia asiakirjoja tai viestejä. Viranomaisen tulee käyttää asiakkaan kannalta teknisesti mahdollisimman yhteensopivia ja helppokäyttöisiä laitteistoja ja ohjelmistoja. Tämän lisäksi on varmistettava riittävä tietoturvasuus asioinnissa ja viranomaisten keskinäisessä tietojenvaihdossa. Sähköisten tiedonsiirtomenetelmien pitää olla toimintakunnossa ja mahdollisuuksien mukaan käytettävissä muulloinkin kuin viraston aukioloaikana. (SähköAsL 13/2003, 5 §; 6 §.)

Oikeudenkäymiskaareen lisättiin vuonna 2010 momentti, jonka mukaan vastaanottodokumentti ja tiedoksi annettava asiakirja voidaan lähettää myös sähköisenä viestinä vastaanottajan ilmoittamalla tavalla. Vastaanottaja voi toimittaa vastaanottokuitituksen tuomioistuimelle sähköisesti. (SähköAsL 13/2003, 9 §, 20 §; OK 4/1734, 11:3 §.) Haastehakemus voidaan siten laittaa vireille myös sähköisesti. Vastuu sähköisen viestin perillemenosta on tällöin lähettäjällä. Koska sähköisessä viestissä ei voida esittää valtakirjaa, laissa on erikseen säädetty, että valtakirja on tällöin esitettävä vain, jos tuomioistuin sitä pyytää (SähköAsL 13/2003, 9 §). Sähköisessä viestissä tulee kuitenkin esittää yksilöity selvitys siitä, mihin asiamiehen valtuutus perustuu. Hakemuksessa voi esimerkiksi olla viittaus, jossa kerrotaan, että asiamiehelle on annettu avoin asianajovaltakirja tietyssä päivänä. (SähköAsL 9§; Töyrylä ym. 2015, luku 9.) Haaste katsotaan saapuneeksi viranomaiselle, kun se on käytettävissä vastaanottolaitteessa tai tietojärjestelmässä. Sähköisen asiakirjan vastaanottamisesta lähettäjälle on viipymättä ilmoitettava. Ilmoitus voidaan toimittaa tietojärjestelmän välityksellä automaattisena kuitauksena tai muulla tavalla. Asiakirjat on kirjattava saapuneiksi tai saapuminen on muulla luotettavalla tavalla rekisteröitävä. (SähköAsL 13/2003, 8 §, 9 §, 10 §, 12 § & 13 §.)

KKO 2011:63

Asianosainen lähetti määräajassa käräjäoikeuden sähköpostiosoitteeseen valituksen käräjäoikeuden tuomiosta. Käräjäoikeuden sähköpostipalvelin tulkitsevi viestin roskapostiksi, ja valitus siirtyi käräjäoikeuden kirjaimon sähköpostiin vasta määräajan jälkeen. Käräjäoikeuden jätettyä valituksen myöhään saapuneena tutkimatta asianosainen haki päätökseen muutosta ja toimitti viestin lähettämisen ajankohdasta selvitystä, joka

horjutti käräjäoikeuden päätöksen perusteena olleen viestin saapumisajankohtaa koskevan tiedon luotettavuutta. Hovioikeus ei olisi saanut hyväksyä käräjäoikeuden tutkimattajättämispäätöstä hankkimatta selvitystä valituksen saapumisesta käräjäoikeuden tietojärjestelmiin.

Viranomaiset käsittelevät nykyään asiakirjoja useimmiten sähköisesti. Tästä huolimatta sähköiset asiakirjat voidaan joutua tulostamaan arkistointia varten. Sähköisen asiakirjan tulee arkistoidessa säilyttää alkuperäisyytensä ja pysyä sisällöltään muuttomattomana. Sähköisiä asiakirjoja joudutaan tulostamaan myös pysyvästi säilytettäväksi, jos viranomaisella ei ole valmiuksia sähköisten asiakirjojen pysyvään säilytykseen arkistolaitoksen SÄHKE-määräyksen mukaisesti. Summaaristen asioiden asiakirjat tulee säilyttää arkistossa kymmenen vuotta, mutta riitautuessaan niistäkin tulee pysyvästi säilytettäviä asiakirjoja. (SähkAsL 13/2003, 21 §; VM 30/2013, 88; Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.)

3.4 Summaarinen menettely

Summaarisia riita-asioita käsitellään käräjäoikeuden kevennetyssä menettelyssä ulosottoperusteen saamiseksi. Tätä kutsutaan summaariseksi menettelyksi. (OM 52/2014, 28.) Ulosottoperusteella tarkoitetaan tuomiota tai muuta ratkaisua, jonka mukainen velvoite tai turvaamistoimi pannaan täytäntöön yleisessä ulosottomenettelyssä (Linna & Leppänen 2014, 77).

Yleensä riidatonta saatavaa koskeva perintäprosessi aloitetaan vapaaehtoiseen suoritukseen tähtäävällä saatavien perinnällä. Vapaaehtoisessa perinnässä noudatettavasta menettelystä säädetään saatavien perinnästä annetussa laissa (513/1999). Perintätointia ammattimaisesti harjoittava ei yleensä voi periä kuluttajasaatavaansa tuomioistuimesta ennen maksuvaatimuksen lähettämistä. Jos velallinen ei maksa saatavaa vapaaehtoisessa perinnässä, voi velkoja alkaa perimään sitä oikeudellisesti. Tällöin perintä tapahtuu toimivaltaisessa tuomioistuimessa riita-asioiden käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. (PerintäL 513/1999, 6 §.)

Summaariset riita-asiat käsitellään ja ratkaistaan kansliassa. Riidattomissa saatavissa kansliahenkilökuntaan kuuluva voi laamannin määräyksestä antaa yksipuolisen tuomion tai päättää asian jättämisestä sillensä. Summaarisen riita-asian ratkaisu perustuu velallisen passiivisuuteen eli siihen, ettei velallinen riitauta velkojan vaatimusta. Asian riitautuessa käsittely siirtyy tuomarin tai käräjänotaarin ratkaistavaksi riita-asian oikeudenkäyntimenettelyssä. (KOA 1993/582, 22 §; KOL 581/1993, 19 §; Savolainen 2014.) Velkoja voi yksipuolisen tuomion antamisen jälkeen jatkaa vapaaehtoista perintää tai oikeudellista perintää hakemalla vahvistetun saatavan täytäntöönpanoa ulosottoviranomaiselta (OM 52/2014, 39). Tuomioistuimella on velvollisuus arvioida vastapuolen maksettavaksi tuomittavat oikeudenkäyntikulut hallinnollisesti vahvistettujen ohjeiden mukaan (OK 4/1734, 21:8c §).

Yleensä summaarisen riita-asian käsittely käräjäoikeudessa päättyy yksipuoliseen tuomioon. Siinä kanne hyväksytään yksipuolisella tuomiolla, jos kantaja ei vastaa haasteeseen, esitä perustetta kiistämislle tai vetoaa sellaiseen perusteeseen, jolla ei ole vaikutusta asian ratkaisemiseen. Jos velallinen ei maksa saatavaa tuomionkaan jälkeen, velkoja voi kuitenkin hakea saatavalleen ulosottoa. Yksipuolisesta tuomiosta ei voi valittaa hovioikeuteen. (OK 4/1734 5:13 §; OM 7/2009, 14.)

Takaisinsaantikanne voidaan nostaa 30 päivän kuluessa ulosottoasian vireille tulosta, kun kantaja on todisteellisesti saanut tiedon yksipuolisesta tuomiosta. Oikeus hakea takaisinsaantia on vastaajan oikeusturvan takaava toimenpide. Takaisinsaannilla tarkoitetaan asian saattamista uudelleen käsiteltäväksi siinä tuomioistuimessa, jossa ensimmäinenkin käsittely tapahtui. Useimmiten takaisinsaanti tarkoittaa, ettei velkomuksessa kanteen vastaaja ole antanut asiassa lausumaa ja asiasta on tehty yksipuolinen tuomio. Tuomion antamisen jälkeen vastaaja onkin havahtunut asiaan ja halunnut lausua asiasta. Takaisinsaantikannetta ajavan ulosoton hakijan on toimitettava tuomioistuimelle ulosottomiehen ilmoitus vireilletulopäivästä ja annettava lausunto asiasta. Lausunnosta pitää käydä ilmi, tuleeko kantajan saatava mahdollisesti kertymään velalliselle riidattomasti kuuluvasta omaisuudesta tai tulosta, joka pystytään ulosmittaamaan seuraavan kuuden kuukauden aikana. Jos täysi kertymä on tässä ajassa odotettavissa, kannetta ei voida tutkia. (Lahtinen henkilökohtainen tiedoksianto 19.11.2015; OK 4/1734, 12:15 §; OM 7/2009, 14; UK 705/2007, 3:86 §; Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.)

Takaisinsaantimenettelyn mahdollisuus ei millään tavalla estä tai vaikeuta ulosottoa. Sen vuoksi myöskään yksipuolisen tuomion tiedoksiannolla ei ole mitään merkitystä ulosoton kannalta. Yksipuolinen tuomio voidaan antaa täytäntöönpanon yhteydessä velalliselle tiedoksi. Tiedoksiantoa pyydetään kuitenkin harvoin, koska siitä aiheutuu kustannuksia, jotka jäävät aina velkojan maksettaviksi. (Töyrylä ym. 2015, luku 14.)

3.4.1 Summaarinen haastehakemus

Suppeaa eli summaarista haastehakemusta käytetään selvissä ja riidattomissa asioissa. Asiaa voidaan pitää selvänä, kun se ei tarvitse todistelua vaan selviää esimerkiksi sopimuksesta tai sitoumuksesta. Summaarista menettelyä käytetään vain riidattomien saatavien perintään. Se muodostuu riita-asiain menettelyn kirjallisesta valmistelusta ja on täysimittaiseen tuomioistuinprosessiin verrattuna nopea ja edullinen tapa saada ulosottooperuste. (OM 7/2009, 13; Töyrylä ym. 2015, luku 9.) Kantajan mukaan riidattoman, tietyn määräisen saatavan, hallinnan, tai rikkoutuneen olosuhteen palauttamista, tai häätöä koskevien asioiden ollessa kyseessä, saadaan haastehakemus laatia lyhennetyn kaavan mukaan (OK 4/1734, 5:3 §).

Summaarisessa haastehakemuksessa kantajan on ilmoitettava ainoastaan vaatimuksensa ja ne perusteet, joihin vaatimus välittömästi perustuu. Summaarisen haastehakemuksen perusteeksi käyvät suullinen sopimus tai jopa vahingonkorvausvaatimus, kun asia ei ole riitainen. Kopiota alkuperäisestä sopimuksesta ei tarvitse liittää hakemukseen, mutta sopimus on yksilöitävä tarkasti. Esimerkiksi velkakirja voidaan yksilöidä ilmoittamalla velkojan ja velallisen tiedot, mikä oli velan määrä, mitkä ovat velan muut ehdot ja milloin velkakirja on allekirjoitettu. Poikkeuksena tästä pääsäännöstä ovat juokseva velkakirja, vekseli tai shekki, jotka tulee liittää haastehakemukseen alkuperäisenä. Summaarista haastehakemusta voidaan käyttää myös, kun velallisia on useita ja jos asia on riidaton. Tällöin on suositeltavaa pyytää velallisten tuomitsemista mak samaan saatava yhteisvastuullisesti. Haastehakemuksia joudutaan niiden puutteellisuuden vuoksi toisinaan tulkitsemaan ja joskus tuomioistuimen on pyydettävä kantajalta haastehakemuksen täydentämistä. (OM 7/2009, 13; OK 4/1734, 5:3 §, 5:5 §, 5:14

§; Töyrylä ym. 2015, luku 9.) Kun haastehakemus täyttää sille laissa säädetyt edellytykset, käräjäoikeus antaa haasteen, jossa kantajaa kehoitetaan vastaamaan kanteeseen kirjallisesti käräjäoikeuden määräämässä ajassa haasteen tiedoksiannosta. Haaste voidaan allekirjoittaa koneellisesti. (SähkAsL 13/2003, 4:16 §; OK 4/1734, 5:9 §; OM 7/2009, 13.)

Suppea haastehakemus ei ole riittävä, jos velallinen on esimerkiksi ennen eräpäivää riitauttanut asian. Tällöin on käytettävä laajaa haastehakemusta. Riitauttamiselle tarvitaan aina riittävät perusteet. Velallisen pelkkä ilmoitus, ettei tule maksamaan velkaa, ei riitä asian katsomiseksi riitaiseksi. Velallisen tulee tässä tapauksessa ilmoittaa esimerkiksi, ettei maksa velkaa, koska toimitus ei vastaa sovittua ja asia on jo riitainen, jolloin laajalle haastehakemukselle on perusteet. Suppeaa haastehakemusta käytettäessä tulee aina mainita, että kantajan näkemyksen mukaan asia on riidaton. Ellei mainintaa ole tehty, voi tuomioistuin pyytää täydentämään haastehakemusta. (Töyrylä ym. 2015, luku 9.)

Tuomioistuinkäsittelyssä tavoite on, että haastehakemuksesta ja vastauksesta pystytään päättämään kaikki asiassa olennaiset seikat. Tuomioistuimen tulisi pystyä näiden seikkojen perusteella päättämään, mitkä asiat ovat selviä ja mitkä riitaisia. Koska suppeassa haastehakemuksessa ei viitata todisteisiin ja asiaa on selitetty suppeammin, ei sen perusteella voida antaa kunnollista vastausta, jos asia onkin riitainen. Tällöin asian käsittely pitkittyy. Käsittelyn pitkittymiseen syyllinen eli velkoja, joka teki suppean haastehakemuksen riitaisessa asiassa, voi joutua korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut, vaikka voittaisikin jutun. (Töyrylä ym. 2015, luku 9.)

Summaarisen haastehakemuksen tulee sisältää seuraavat asiat:

- Asianosaisten, eli kantajan ja vastaajan tiedot sekä tuomioistuimen tiedot. Jos käytetään asiamiestä, myös asiamiehen tiedot sekä prosessiosoite.
- Kantajan esittämät yksilöidyt vaatimukset.
- Perustelut kantajan vaatimukselle.
- Vaatimus oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta sekä viivästyskorkovaatimus.

- Millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen, jos asia ei ilmene haastehakemuksesta tai siihen liitetyistä asiakirjoista.
- Ilmoitus siitä, ettei asia kantajan käsityksen mukaan ole riitainen.
- Päiväys, haastehakemuksen laatineen henkilön nimi, titteli ja puhelinnumero sekä allekirjoitus. Allekirjoitus voi olla myös skannattu. (Lahtinen henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015; Töyrylä ym. 2015, luku 9.)

3.4.2 Ulosottoasian täytäntöönpano

Ulosoton toiminta on valtakunnallista. Ulosottomiehillä sekä kihlakunnanulosottomiehillä on toimivalta koko valtakunnan alueella. Jos ulosotto toimii suoritetaan muulla paikkakunnalla kuin vastaavan ulosottomiehen omassa piirissä, voidaan toimi hoitaa myös ulosottomiesten välisenä virka-apuna. Suomalaisen ulosottomiehen toimivalta ei kuitenkaan ulotu ulkomaille. (Linna 2012, 201.) Valtakunnallisuuden merkitys ulosoton hakijan kannalta tarkoittaa, että hakija saa toimittaa ulosottohakemuksensa mihin ulosottopiiriin tahansa. Täytäntöönpanoa ei voi pakoilla tai hajauttaa muuttamalla paikkakunnalta toiselle. Ulosoton käyttämä sähköinen Uljas-järjestelmä siirtää automaattisesti velallisen kaikki ulosottoasiat samalle toimitusmiehelle. (Töyrylä ym. 2015, luku 15.)

Jotta ulosottoasia saadaan vireille, tarvitaan täytäntöönpanohakemus ja ulosottoperuste. Ulosottoasian vireilletulo ja täytäntöönpano edellyttävät hakijalta ulosottoperustetta, joka ei ole lakannut velan maksun tai vanhentumisen vuoksi. (Töyrylä ym. 2015, luku 14.) Tuomion täytäntöönpanokelpoisuus voi päättyä myös, jos velkoja antaa velvoitteen itseään sitovasti anteeksi (Linna & Leppänen 2014, 162).

Ulosotto on pakkotäytäntöönpanoa. Siihen voidaan turvautua, kun velallinen ei vapaaehtoisesti suostu täyttämään suoritusta, johon hänet on tuomioistuimen päätöksellä tai muutoin velvoitettu. Velvoite, joka pannaan täytäntöön ulosottomenettelyssä ulosoton keinoin, vahvistetaan ulosottolaitoksen ulkopuolella. Tuomioistuin vahvistaa saatavan tai muun velvoitteen olemassaolon ja oikea määrän, jonka jälkeen riippumaton ulosottoviranomainen panee tuomio täytäntöön. (Töyrylä ym. 2015, luku 14.)

Hakijan on mahdollista turvautua ulosottomenettelyyn kaikissa saatavien perintää tai muuta mahdollista täytäntöönpanoa koskevissa asioissa (Töyrylä ym. 2015, luku 14). Vuonna 2003 ulosottolakiin (37/1895), joka kumottiin 1.1.2008 voimaan tulleella ulosottoakaarella (705/2007), otettiin säännökset normaalia suppeammasta ulosoton muodosta. Säännöksiä taustalla oli tarve monipuolistaa ulosoton palveluja. Suppeaa ulosottoa voidaan sanoa eräänlaiseksi rekisteriperinnäksi, jossa ulosoton tietojärjestelmän avulla käydään läpi erilaisia asianhallintatietoja, yhteistoimintatietoja sekä erityistietoja. Suppean ulosoton kohde rajoittuu toistuvaistuloon, veroennakon palautukseen tai muuhun omaisuuteen. Ulosottorekisterin ja ulosoton tietojärjestelmässä olevan käyttöyhteyden avulla ulosottomies pystyy etsimään mahdollisia ulosoton kohteita veroviranomaisten, työvoimaviranomaisten, Kansaneläkelaitoksen ja Eläketurvakeskuksen tietojärjestelmistä. Velallisen omaisuutta voidaan myös selvittää pankin järjestelmistä. Myyntiä edellyttävää omaisuutta ei kuitenkaan rekistereistä etsitä. (Linna & Leppänen 2014, 521; UK 705/2007, 1:26 §; 3:105 §; UMenA 1322/2007, 6 §.) Suppeaa ulosottoa ei voida käyttää silloin, kun useampi velallinen on vastuussa samasta velasta (UK 705/2007, 3:105 §). Suppeaa ulosottoa voidaan kuitenkin käyttää tilanteissa, joissa yhteisvastuullisista velallisista vain yhtä vastaan käynnistetään ulosotto (Linna & Leppänen 2014, 522).

Suppeaa ulosottoa koskevan asian vireilletulolla on sama oikeusvaikutus kuin tavallisella ulosottoasialla. Varattomuusestetodistuksen sijasta suppeassa ulosotossa voidaan antaa estetodistus, jonka mukaan velalliselta ei ole löydetty riittävästi omaisuutta, joka voi olla suppean ulosoton kohteena. Jollei myöskään velallisen olinpaikasta ole tietoa, voidaan antaa lisäksi todistus tuntemattomuusesteestä. Tällöin takaisinsaantikannetta ei pystytä nostamaan. (UK 705/2007, 3:107 §.) Suppeassa ulosotossa todettu varattomuus aiheuttaa luottotietomerkinnän, jonka velallinen saa poistetuksi vain maksamalla saatavan (UK 705/2007, 1:32 §).

Asiakirjasta, johon ulosotto perustuu, käytetään nimitystä ulosottooperuste. Summaarisissa riita-asioissa hakemukseen liitetään ulosottooperusteeksi käräjäoikeuden ratkaisu, eli oikeaksi todistettu tuomio. Nykyään ulosotto pystyy hakemaan tuomion suoraan tuomiorekisteristä, kun haastehakemus on laitettu sähköisesti vireille asiointipalvelussa tai Santran kautta. Jos hakija on kuitenkin saanut tuomiosta toimituskirjan, on

ulosottoperuste toimitettava alkuperäisenä tai viranomaisen antamana jäljennöksenä. (UK 705/2007, 3:5 §; Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.)

Suppeassa ulosottomenettelyssä voidaan laittaa täytäntöön muitakin kuin rahamääräiseen suoritukseen velvoittavia tuomiota. Näitä ovat esimerkiksi häätötuomiot. Kaikkien tuomioiden nojalla, joihin sisältyy vastaajalle annettu selkeä velvoite tehdä jotakin, voidaan pakkotäytäntöönpanoa käyttää. Yksipuolinen tuomio summaarisissa riitaasioissa on heti täytäntöön pantavissa kuten lainvoimainen tuomio. (Töyrylä ym. 2015, luku 14; UK 705/2007, 2:9 §.)

Tuomioistuin voi kuitenkin valituksen tai takaisinsaantihakemuksen johdosta kieltää lainvoimaa vailla olevan yksipuolisen tuomion täytäntöönpanon. Tuomioistuin voi myös määrätä täytäntöönpanon keskeytettäväksi eli antaa keskeytysmääräyksen. Kuitenkin jo toimitettu häätö on mahdollista määrätä peruutettavaksi vain painavasta syystä. (UK 705/2007, 2:13 §.) Täytäntöönpanon kieltö ja keskeytys takaavat vastaajalle oikeusturvan ulosottoasiassa. Oikeusturvakeinojen käyttö ulosotossa on kuitenkin käytännössä harvinaista. Perustevalituksia sekä takaisinsaantikanteita on erittäin vähän ja ulosottovalituksia vain noin tuhat vuodessa. (OM 52/2014, 40–41.)

HelHO D:A1985/103A

A haki takaisinsaantia käräjäoikeuden antamaan yksipuoliseen tuomioon. Sen mukaan A oli katsottu kiinteistöyhtiö B:n vaatimuksesta menettäneeksi vuokraoikeuden B:n omistamaan huoneistoon sekä veloitettu välittömästi häädön uhalla muuttamaan pois, koska A oli laiminlyönyt vuokranmaksun neljältä kuukaudelta. A kuitenkin maksoi myöhemmin kyseiset vuokrat. A:n kanteen perusteena oli, ettei B ollut ilmoittanut oikeudelle asian käsittelyssä A:n suorittaneen mainittujen vuokrien maksun. B:n toimitettua A:lle tiedon yksipuolisesta tuomiosta sekä häädön toimeenpanemisesta, ellei A vapaaehtoisesti muuta pois, oli A muuttanut huoneistosta. Käräjäoikeus kumosi yksipuolisen tuomion sekä velvoitti B:n korvaamaan A:n muuttokustannukset ja oikeudenkäyntikulut. B haki muutosta hovioikeudesta, joka ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Ulosottihakemus on kirjallinen tai sähköinen asiakirja ja sen saa laatia vapaamuotoisesti. Se voidaan laittaa vireille kolmella eri tavalla. Se voidaan joko toimittaa kirjallisesti ulosottopiiriin, sähköisesti ulosottopiiriin tai ulosoton tietojärjestelmään tai sähköisesti massamenettelynä ulosoton tietojärjestelmään oikeusministeriön luvalla. Ulosottokaarella ovat säännökset vähimmäistiedoista, jotka hakemuksesta tulee käydä ilmi. (UK 705/2007, 3:1 §, 3:2 §.) Maksuvelvoitteen täytäntöönpanossa hakemuksesta tulee käydä ilmi ainakin seuraavat tiedot:

- hakijan nimi sekä henkilö- tai Y-tunnus, hakijan osoite, joka on myös tiedoksianto-osoite sekä puhelinnumero. Jos hakijalla on asiamies, tällöin myös asiamiehen nimi, osoite sekä puhelinnumero, asiamiehen henkilö- tai Y-tunnus.
- Vastaajan nimi, vastaajan henkilö- tai Y-tunnus. Jos hakijalla ovat tiedossa vastaajan osoite ja puhelinnumero, ne tulee myös ilmoittaa.
- Hakemuksen perusteessa viitataan käräjäoikeuden tuomioon, jolle pyydetään täytäntöönpanoa ja ilmoitetaan ulosottoperusteen, eli tuomion tunnistetiedot.
- Vaatimuksissa pyydetään täytäntöönpanoa perusteessa viitatuille tuomiolle, ilmoitetaan vaaditut vahingonkorvaukset, eli pääoma lisättynä korkolain mukaisella viivästyskorolla ja ilmoitetaan ajankohta koronlaskua varten. Vaatimuksessa vaaditaan vastaajaa myös korvaamaan oikeudenkäyntikulut korkolain mukaisine viivästyskorokoineen tai oikeudenkäyntikuluista oikeusturvavakuutuksen omavastuuosuus viivästyskorokoineen sekä ilmoitetaan ajankohta koronlaskua varten.
- Hakijan pankkitilin numero tai jos asiamiehellä on oikeus vastaanottaa varoja tai omaisuutta, asiamiehen pankkitilin numero. Jos asiakirjat halutaan takaisin, tulee niitä erikseen pyytää. Tällöin ilmoitetaan nimi ja osoite, mihin ne halutaan palautettavan.
- Päiväys sekä täytäntöönpanopyynnön laatineen henkilön nimi, titteli, puhelinnumero ja allekirjoitus.
- Liitteet tulee myös ilmoittaa hakemuksessa. Liitteenä toimitetaan käräjäoikeuden tuomio tai viitataan tuomion löytyvän jo tuomiorekisteristä. Jos tuomion täytäntöönpanoa hakiessa käytetään asiamiestä, tarvitaan hakemukseen lisäksi valtakirja. Myös velasta tehty velkakirja on liitettävä hakemukseen. Joskus voi-

daan tarvita liitteeksi kaupparekisteriotteita nimenmuutosten tai muiden muutosten takia, edunvalvojan tai pesänhoitajan määräyksiä sekä holhous- ja konkurssitilanteissa. Usein selvitysten tarkoituksena on osoittaa velkojan, siirronsaajan tai asiamiehen oikeus saatavan perimiseen. (Lahtinen henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015; Töyrylä ym. 2015, luku 14; UK 705/2007, 3:2 §.)

Hakijalla on velvollisuus pitää hakemustiedot ajan tasalla. Muuttuneet tiedot tulee ilmoittaa viipymättä. Täytäntöönpano voidaan keskeyttää tai peruuttaa kokonaan, jos hakija ei huolehdi tietojen ilmoittamisesta. Kun ulosottohakemus on tehty sähköisesti, on sitä mahdollista täydentää kolmen viikon ajan hakemuksen jättämisestä. (UK 705/2007, 3:3 §, 3:7 §.)

3.4.3 Oikeudenkäyntimaksut ja oikeudenkäyntikulut

Perustuslain 81 §:n 2 momentin mukaan valtion viranomaisten virkatoimien, palvelujen ja muun toiminnan maksullisuuden sekä maksujen suuruuden yleisistä perusteista säädetään lailla. Valtioneuvoston asetuksella, joka astui voimaan 1.1.2014, tarkistettiin tuomioistuinmaksulain 3 §:ssä säädettyjen maksujen suuruus vastaamaan rahanarvon muutosta. Oikeudenkäyntimaksu on 65 euroa yksipuolisella tuomiolla ratkaistusta summaarisesta riita-asiasta, jos asiaa koskevat tiedot on toimitettu suoraan käräjäoikeuden tietojärjestelmään. Jos asiaa koskevat tiedot on toimitettu käräjäoikeuteen muulla tavalla, oikeudenkäyntimaksu on kirjalliseen valmisteluun päättyvissä riita-asiassa 86 euroa. (PL 731/1999, 81.2 §; Valtioneuvoston asetus tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 3 §:ssä säädettyjen maksujen tarkistamisesta, 1 §.)

Velkomusta tai häätöä koskevassa asiassa, joka ratkaistaan valmistelua jatkamatta yksipuolisella tuomiolla, tuomioistuimen tulee viran puolesta arvioida tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrä. Tällöin oikeudenkäyntikuluisia otetaan huomioon haastehakemuksen edellyttämä tarpeellisen työn määrä, saatavan suuruus sekä välttämättömät kulut. (OK 4/1734, 21:8 c §.) Ellei haastehakemuksessa ole vaadittu oikeudenkäyntikuluja, ei niitä tuomita maksettavaksi (Töyrylä ym. 2015, luku 9).

Kantajalla on oikeudenkäyntikulujen lisäksi oikeus saada vastaajalta korvaus yksityisestä perinnästä aiheutuneista kohtuullisista perintäkuluista (PerintäL 513/1999, 10 §). Oikeudelliseen perintään edenneistä riidattomista velkomusasioista kertyy huomattavasti lisäkuluja. Riidattomien velkomusasioiden pääomavaatimukset ovat pieniä, mutta kulut saattavat nousta niihin nähden suhteettomiksi. Tähän epäkohtaan on puututtu säätämällä oikeudenkäyntikuluille sekä varsinkin kuluttajasaatavan perintään liittyville perintäkuluille kulukattoja erityisesti euromäärältään pienten saatavien osalta. (OM 52/2014, 35–36.)

Perustaksan mukaista oikeudenkäyntikuluvaatimusta ei tarvitse erikseen perustella tuomioistuimelle. Se sisältää palkkion oikeudenkäyntiä varten suoritetuista toimenpiteistä, kuten asian vastaanotosta, osoitetietojen tarkastamisesta, rekisteriotteen hankkimisesta ja haastehakemuksen laatimisesta sekä sen toimittamisesta tuomioistuimeen. Perustaksalla katetaan myös velkojan yleiskulut kuten vuokra-, puhelin-, postitus- sekä kopiointikulut. Tuomioistuimelle maksettava oikeudenkäyntimaksu sisältyy taksan mukaiseen korvaukseen. (Töyrylä ym. 2015, luku 9.)

Riidattomia velkomusasioita ja häätöä koskevien asioiden oikeudenkäyntikulujen määristä säädetään oikeusministeriön antamassa asetuksessa (1311/2001). Oikeudenkäyntikulut voidaan tuomita maksettaviksi asian vaatiman työmäärän perusteella joko perustaksan tai korkean taksan mukaisesti. Oikeudenkäyntikulut tuomitaan perustaksan mukaisina, kun kyseessä on tavanomainen asia, ja korkean taksan mukaisina asian ollessa tavanomaista vaativampi. Asia on tavanomaista vaativampi, kun siinä on käyty sovintoneuvotteluja tai kun haastehakemuksen laatiminen on edellyttänyt erityistä oikeudellista asiantuntemusta vaikean koronlaskentatilanteen tai vakuuksien takia. Oikeudenkäyntikulut voidaan myös tuomita korkean taksan mukaisena, kun samaan haastehakemukseen on kerätty useilta velkojilta kantajalle siirtyneitä saatavia. Myös sitä, että kantaja on vieraskielinen ja asian hoitaminen on vaatinut tavallista suuremman työn, voidaan tapauskohtaisesti pitää painavana syynä. Asiaa ei kuitenkaan voida katsoa tavanomaista vaativammaksi vain sillä perusteella, että velalliselta vaaditaan useita saatavia, useilta henkilöiltä vaaditaan saatavaa yhteisvastuullisesti tai vuokra-saatavien lisäksi tullaan vaatimaan häätöä. (Oikeusministeriön asetus vastapuolen maksettavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista oikeudenkäymiskaaren 21 luvun

8 c §:ssä tarkoitetuissa asioissa 1311/2001, 1 § -2 §; Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 14.11.2015.)

Kun velan pääoma on alle 300 euroa, ovat perustaksan mukaiset oikeudenkäyntikulut 50 euroa. Vaativassa asiassa korkean taksan mukaiset oikeudenkäyntikulut ovat 80 euroa. Velan pääoman ollessa vähintään 300 euroa ja enintään 1000 euroa, ovat perustaksan mukaiset oikeudenkäyntikulut 80 euroa. Vaativassa asiassa korkean taksan mukaiset oikeudenkäyntikulut ovat 120 euroa. Kun velan pääoma on yli 1000 euroa tai kyseessä on häätöasia ilman saatavia, perustaksan mukaiset oikeudenkäyntikulut ovat 110 euroa. Vaativassa asiassa korkean taksan mukaiset oikeudenkäyntikulut ovat 160 euroa. (Oikeusministeriön asetus vastapuolen maksettavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:ssä tarkoitetuissa asioissa 1311/2001, 3 §.) Näihin kaikkiin vastaajalta perittäviin oikeudenkäyntikuluihin lisätään vielä oikeudenkäyntimaksuja 65 euroa, kun asia on laitettu sähköisesti vireille tai 86 euroa oikeudenkäyntimaksuja, kun asia on laitettu manuaalisesti paperisena tai sähköpostilla vireille (Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 14.11.2015).

Menettely on velallisten näkökulmasta ongelmallista lähinnä syystä, että velallisten taloudelliseen turvallisuuteen liittyviin oikeuksiin on kiinnitetty liian vähän huomiota. Summaarisesta menettelystä aiheutuneet oikeudenkäyntikulut, oikeudenkäyntimaksut ja täytäntöönpanon maksujen korkeat kustannukset saattavat monasti ylittää velalliselta perittävän saatavan pääoman määrän. (OM 52/2014, 83–84.) Virolaisen (2014) mukaan ratkaisuna tähän olisi summaaristen riita-asioiden siirto ulosottoviranomaiselle. Suurimpana ongelmana ovat yhteiskunnalle aiheutuvat kustannukset kaksinkertaisesta asian käsittelystä sekä velallisten maksettavaksi koituvat suuret perintäkulut. Riidattomat velkomukset ovat pääasiassa pienlainoja tai maksamattomia laskusaatavia. Viime vuosina erityisesti niin sanottujen pikavippien perintä on kuormittanut käräjäoikeuksien työtä aiheuttaen turhia lisäkustannuksia. Velkojana noin 80 prosentissa riidattomista velkomisasiosta on perimisalalla toimiva yritys.

3.4.4 Tiedoksianto

Tiedoksiannolla tarkoitetaan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaan haasteen, kehotuksen tai kutsun saattamista jonkun henkilön tietoisuuteen. Tiedoksi annettava asiakirja sisältää asianosaiselle tai ulkopuoliselle suunnatun kehotuksen ryhtyä johonkin prosessitoimeen. (Frände ym. 2012, 1095.) Tiedoksiantovastuu asiassa on tuomioistuimella tai syyttäjällä. Kun tuomioistuin vastaa tiedoksiannosta se annetaan tavallisesti tuomioistuimen henkilökuntaan kuuluvan henkilön tai haastemiehen tehtäväksi. (OK 4/1734, 11:1 §). Tällöin ensisijaisesti tiedoksi annettava asiakirja lähetetään vastaanottajalle postitse joko saantitodistusta vastaan tai vastaanottotodistuksin varustetulla kirjeellä. Saantitodistusta käytettäessä postille ilmoitetaan milloin tiedoksiannon tulee viimeistään tapahtua. (OK 4/1734, 11:3 §.) Vastaanottotodistuksin varustetun kirjeen lähettämistä suoraan vastaanottajan osoitteeseen tulee olosuhteiden mukaan harkita (Frände ym. 2012, 1096). Haastemiestiedoksiantoa käytetään vain, jos tiedoksiantoa ei ole saatu muulla tavalla toimitettua, muun tiedoksiantotavan epäonnistuminen on todennäköistä tai haastemiestiedoksiannolle on jokin muu painava syy (OK 4/1734, 11:4 §). Summaarisissa riita-asioissa tällainen painava syy voi olla esimerkiksi hädän tiedoksianto (Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015).

Tuomioistuimen huolehtiessa tiedoksiannosta on mahdollista käyttää myös puhelintiedoksiantoa. Puhelintiedoksiannot otettiin käräjäoikeuksissa käyttöön 1.6.2010. Haastetta ei kuitenkaan voida antaa tiedoksi puhelimitse muussa kuin summaarisessa riita-asiaassa. (OK 4/1734, 11:3b §; OM 52/2014, 38.) Pääasiassa puhelintiedoksiantoja hoitavat haastemiehet. Haastemiehillä ei ole kiinteitä työaikoja ja ihmisten tavoitettavuus puhelimitse onkin parempaa virka-ajan ulkopuolella. Haastemiehillä saattaa olla myös paremmat mahdollisuudet löytää vastaajan puhelinnumero. He käyttävät tiedon etsimiseen esimerkiksi VTJ:ä, postin tietoja, tiedustelevat puhelinnumeroa vastaajan työpaikalta tai naapureilta, Fonectasta tai Liikenteen turvallisuusvirasto Trafista. Haastemiesten erikoistumisella puhelintiedoksiantoihin ja puhelintiedoksiantoja tehostamalla asioiden kiertonopeutta on pystytty lisäämään. (OM 52/2014, 49–50; Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.)

Häätö toimitetaan aina henkilökohtaisesti haastemiehen välityksellä. Tiedoksiannon toimittaminen kuuluttamalla on mahdollista, jollei tiedoksiannon vastaanottajan olinpaikasta ole tietoa. Sijaistiedoksiantoa voidaan käyttää silloin, kun henkilön asuinpaikka Suomessa on tiedossa, mutta henkilö välttelee tiedoksiantoa eikä häntä tavoiteta. Tällöin haastemies voi toimittaa tiedoksiannon samaan talouteen kuuluvalla 15 vuotta täyttäneelle. Yleisimmin haaste annetaan puolisolle, jos mahdollista. Jos henkilö harjoittaa liikettä, voi haastemies myös toimittaa tiedoksiannon jollekin liikkeen palveluksessa olevalle tai viimekädessä paikalliselle poliisiviranomaiselle. Sijaistiedoksiantoa käytettäessä lähetetään tiedoksiannosta postin välityksellä ilmoitus tiedoksiannon vastaanottajalle hänen osoitteeseensa. (OK 4/1734, 11:9 §, 11:7 §; Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.)

3.5 Tilastotietoja summaarisista riita-asioista vuodelta 2013

Valtio saa tuloja summaarisista riita-asioista niistä perittävien käsittelymaksujen muodossa. Oikeusministeriön mukaan summaaristen asioiden käsittelystä perittiin käsittelymaksuja yhteensä noin 27 miljoonaa euroa. Tästä noin 18 miljoonaa euroa koostui sähköisesti vireille tulleiden asioiden käsittelymaksuista ja 9 miljoonaa euroa muuten vireille tulleista asioista. Oikeusministeriön mukaan summaaristen riita-asioden kokonaiskäsittelykustannukset valtiolle olivat yhteensä noin 28 miljoonaa euroa vuonna 2013. Kokonaiskustannuksiin on laskettu mukaan muun muassa tehollisen työajan henkilöstökustannukset, tukitoimintoihin sekä poissaoloihin kohdistuneet kustannukset ja toimitilavuokrat. Summaarisista riita-asioista saadut tulot kattoivat näin ollen yli 90 prosenttia summaaristen riita-asioden kokonaiskustannuksista. (OM 52/2014, 51.)

Käräjäoikeuksien oikeudenkäyntimaksutuloista kertyi yhteensä 34,5 miljoonaa euroa. Suurin osa maksutuotoista, eli 27 miljoonaa euroa (78 %) kertyi summaaristen riita-asioden käsittelystä perittävistä maksuista. Jos summaariset riita-asiat siirretään ulosottoon, on ulosottoviranomaisen perimän käsittelymaksun tarkoitus olla merkittävästi alhaisempi kuin käräjäoikeuden käsittelymaksun. Jos muutos toteutetaan, käräjäoikeuksien oikeudenkäyntimaksutuloista valtaosa poistuu. (OM 4/2015, 23.)

Summaarisia riita-asioita ratkaistiin yli 430 320, mikä oli noin 75 prosenttia kaikista vuonna 2013 käräjäoikeuksissa ratkaistuista asioista. Summaaristen riita-asioiden käsittelyyn sitoutui noin 241 henkilötyövuotta eli 15 prosenttia käräjäoikeuksien henkilöstön teholliseen työaikaan perustuvasta työpanoksesta. Tästä kansliahenkilöstön osuus oli yli 48 prosenttia ja haastemiesten osuus 42 prosenttia. Lakimiesten osuus summaaristen riita-asioiden käsittelyssä oli alle 10 prosenttia. (OM 14/2015, 32.) Kansliahenkilökunnan lisäksi haastemiesten panos onkin summaaristen riita-asioiden käsittelyssä suuri. Haastemieshenkilötyövuosien määrä on ollut vuosia samalla tasolla kansliahenkilökunnan henkilötyövuosien määrän kanssa. (OM 52/2014, 46.)

Summaarisia riita-asioita saapuu käräjäoikeuksiin vuosittain paperisena tai sähköpostilla noin 30 prosenttia ja loput 70 prosenttia saapuvat konekielisesti tai sähköisen asiointipalvelun kautta suoraan järjestelmään. Käsittely on yksinkertaisempaa suoraan järjestelmään konekielisesti tai sähköisesti saapuvien asioiden osalta kirjaamisvaiheen jäädessä kokonaan pois. Suuntaa antavasti voidaankin arvioida kirjallisina vireille tulleiden asioiden käsittelyn olevan työmäärältään noin kolminkertainen verrattuna sähköisen asiointipalvelun kautta vireille tulleisiin asioihin tai konekielisesti vireille tulleisiin asioihin. Kirjallisesti vireille tulevista asioista suurin osa tulee perintätoimistoilta, jotka käyttävät myös Santra-järjestelmää. Perintätoimistojen kautta kirjallisina tulleiden asioiden suuri määrä johtuu pääasiassa siitä, ettei Santran kautta asian vireille laittaminen sovellu osaan perintätoimiston perimistä saatavista. Näin ollen järjestelmiä on edelleen mahdollista kehittää ja sähköistä asiointia lisätä nykyisestään. (OM 52/2014, 42–43.)

4 KÄRÄJÄOIKEUSVERKOSTON EDELLEEN KEHITTÄMINEN

4.1 Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025

Uudistamisohjelman tavoitteiden myötä oikeusministeriö asetti 28.10.2014 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus käräjäoikeusverkoston jatkokehittämiselle. Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 28.2.2015. Käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa tarkoitus on luopua sivukanslioista, jonka

jälkeen pidemmällä aikavälillä käräjäoikeuksien määrää vähennetään vielä noin puoleen. Tuomiopiirien tulisi tällöin mahdollisuuksien mukaan vastata poliisin ja syyttäjän toimialueita. Samalla selvitetään, mikä olisi asianmukainen suhde käräjäoikeuksien määrän selkeän vähentämisen ja siitä aiheutuvien erillisten istuntopaikkojen määrän välillä, kun huomioidaan kehittyvän tekniikan tarjoamat mahdollisuudet videokuvalemiselle sekä muulle sähköiselle asioinnille. Kielellisten oikeuksien toteutuminen tulee myös ottaa huomioon uudistuksia tehtäessä. (OM 14/2015, 29.)

Työryhmän lähtökohtana pidettiin sähköisen asioinnin lisäämistä käräjäoikeuksissa syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten Asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishankkeen (jäljempänä AIPA) myötä. Työryhmän tavoitteena on käräjäoikeuksien rakenteen vahvistaminen siten, että oikeusturvan saatavuus ja lainkäytön laatu pystytään muuttuvassa toimintaympäristössä tulevaisuudessakin turvaamaan. Se edellyttää käräjäoikeuksilta riittävän suurta kokoa sekä sitä, että tuomiopiirin alueella asuvan väestön määrä sekä asiamäärät jakautuvat käräjäoikeuksien kesken nykyistä tasaisemmin. Käräjäoikeuksia olisi työryhmän esityksen mukaan tulevaisuudessa 14 tai 17. (OM 14/2015.) Useissa käräjäoikeusjärjestelmän kehittämisestä annetuissa lausunnoissa pidettiin kuitenkin tärkeänä, että päätösten tekemistä lykättäisiin kunnes selviää, miten summaaristen riita-asioiden siirtäminen ja sähköisen asioinnin kehittäminen etenee (OM 44/2015).

4.2 Summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittäminen

Useilla muillakin uudistamisohjelman hankkeilla on yhteys käräjäoikeusverkoston kehittämiseen. Yksi tärkeimmistä on summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittäminen, jolla toteutuessaan on merkittäviä vaikutuksia käräjäoikeuksissa tulevaisuudessa käsiteltävien asioiden määriin. (OM 14/2015, 29.) Oikeusministeriön 6.3.2014 asettamat selvitysmiehet tekivät uudistamisohjelman pohjalta selvityksen, jonka tarkoituksena on kehittää summaarista menettelyä tehokkaammaksi pienemmillä kustannuksilla. Summaarisia riita-asioita koskevan järjestelyn tavoitteena on keskittää käräjäoikeuksien työpanos aidosti riitaisiin asioihin sekä päällekkäisten toimintojen poistumisen, menettelyn yksinkertaistamisen ja henkilötyövuosien vähentämisen kautta luoda

kustannussäästöjä. Summaaristen riita-asioiden siirrolla tulee olemaan merkittävä vaikutus käräjäoikeuksien henkilöstöön, toimitiloihin ja siten myös tuomioistuinorganisaation rakenteisiin. (OM 52/2014.)

Selvitysmiesten tehtävänä oli arvioida mahdollisuudet summaaristen riita-asioiden käsittelylle joko siirtämällä ne ulosottoviranomaiselle tai muutamaaan käräjäoikeuteen. Selvitysmiesten raportissa ehdotettiin summaaristen riita-asioiden siirtoa ulosottoviranomaiselle. Perusteluina ehdotukselle oli käräjäoikeudessa tapahtuvaa menettelyä paremmin toteutettavissa oleva menettelyn yksinkertaistaminen ja kaavamaiseminen. Selvityksen yhteydessä todettiin tällä hetkellä käytettävän summaarisen menettelyn olevan toimiva. Menettelyyn liittyy kuitenkin ongelmia kustannusten ja käsittelyn tehokkuuden tasalaatuisuuden osalta, joita aikaisemmat kehittämistoimenpiteet eivät ole riittävästi onnistuneet korjaamaan. (OM 52/2014.)

Ulosottoviranomaisessa toteutettavalla vahvistusmenettelyllä on tarkoitus luoda summaarisille riita-asioille eheä prosessi riidattomuuden sekä kulujen ja kustannusten asianmukaisuuden toteamisesta saatavan täytäntöönpanoon. Menettelyä automatisoidaan ja siitä tehdään entistä kaavamaisempaa. Kirjallisesti vireille tulevat asiat voidaan käsitellä yhdellä kirjauksella, kun summaaristen riita-asioiden täytäntöönpanokelpoisuuden toteamista täytäntöönpanovaiheessa ei enää tarvita. Oikeudenkäyntimaksujen laskutusta pystytään yksinkertaistamaan sekä yhdistämään ulosoton käsittelymaksujen laskutukseen ja perintään. Ulosottoviranomainen voi halutessaan tasata asioiden jakautumista eri yksiköiden välillä ja käyttää valtakunnallisia työpinoja varmistamaan asioiden tasaista ja tehokasta käsittelyä. Summaaristen riita-asioiden käsittelyä on myös mahdollista keskittää ulosottolaitoksen sisällä. (OM 52/2014, 18.)

Selvitysmiesten tekemässä ehdotuksessa sähköistä tietojärjestelmää kehitetään, jolloin myös summaaristen riita-asioiden käsittelyä saadaan automatisoitua ja sähköistä asiointia kehitettyä (OM 39/2015). Uudistuksen edellyttämät lainsäädäntö- ja tietojärjestelmän muutokset olisi mahdollista toteuttaa siten, että summaariset riita-asiat saatettiin siirrettyä ulosottolaitokselle jo vuonna 2017. Päätökset asioiden tarkemmasta organisoinnista tekisi ulosottolaitos. Osa summaarisia riita-asioita hoitavasta kansliahenkilöstöstä siirtyisi käräjäoikeuksista ulosottoviranomaisen palvelukseen uudistuksen toteuttamisen yhteydessä. (Savolainen 2014.)

Tiedoksiantovastuu summaarisissa riita-asioissa olisi ulosottoviranomaisella, mutta haastemiehet jäisivät yhä käräjäoikeuksiin. Heidän tulisi huolehtia haastemiestiedoksiannoista ulosottoviranomaisen pyynnöstä. Uudeksi tiedoksiantotavaksi on ehdotettu tavallista postitiedoksiantoa, jolla korvattaisiin suurin osa nykyisistä tiedoksiantotavoista, joita ovat puhelin-, haastemies- ja vastaanottotodistuksella tapahtuva tiedoksianto. Tavallista postitiedoksiantoa voitaisiin käyttää silloin, kun saatavan tai saatavien pääoman määrä on enintään 1 000 euroa. Velallisen oikeusturvan kannalta tiedoksianton keventämisen vaikutuksia lievennetään pidentämällä takaisinsaanti-aikaa sekä myöhentämällä maksuhäiriömerkinnän syntymistä. Tiedoksiantotapoja tulee kehittää siitä riippumatta, missä summaariset riita-asiat tulevaisuudessa käsitellään. Siirtymävaiheen ulosottoviranomaisessa vahvistettujen ulosottoerusteiden kansainvälinen täytäntöönpano turvattaisiin velkojan mahdollisuudella tuoda asia käräjäoikeuden käsiteltäväksi ulosottoviranomaisen saatavan vahvistamista koskevasta päätöksestä huolimatta. Kaksinkertaisesta käsittelystä aiheutuvat ylimääräiset kulut jäisivät tällöin velkojan vahingoksi. (OM 39/2015.)

Ehdotuksen mukaisesti velkoja ei hakisi käräjäoikeudelta tuomiota riidattomasta saatavasta, vaan asian käsittely hoidettaisiin ulosotossa alusta loppuun saakka. Ulosottoviranomainen antaisi tiedoksi velalliselle velkojan vaatimuksen sekä vahvistaisi saatavan, koron ja kustannusten määrän. Lisäksi ulosottoviranomainen toteaisi asian täytäntöönpanokelpoisuuden. Velallisella olisi kuitenkin mahdollisuus ennen täytäntöönpanoa maksaa saatava vapaaehtoisesti. (Savolainen 2014.)

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman 2013–2025 sisältämistä toimenpide-ehdotuksista yksi oli tuomioistuinmaksujen käyttöalan laajentaminen ja maksujen korottaminen. Oikeusturvaohjelman mukaan maksujärjestelmänmuutoksien tarkoituksena on tuomioistuinten taloudellisen aseman parantaminen sekä maksujärjestelmän ohjausvaikutuksen tehostaminen. Summaaristen riita-asioiden oikeudenkäyntimaksuihin ei ole kuitenkaan tässä yhteydessä tarkoitus tulla korotuksia niiden ollessa jo nyt lähellä asioiden käsittelyn omakustannusarvoa. Tavoitteena on, ettei velallisille kertyviä velkojen perintäkuluja enää lisätä. Selvitysmiesten tekemän ehdotuksen toteutuessa riitautuneet summaariset asiat siirtyvät jatkossakin ulosottoviranomaiselta käräjäoikeuteen, jossa niistä peritään oikeudenkäyntimaksu. (OM 4/2015, 68.)

Selvitystä koskeva lausuntopyyntö lähetettiin 58 taholle ja lausuntoja annettiin 51 kappaletta. Lausunnon antoivat 26 käräjäoikeutta, joista 19 vastusti siirtoa ja 7 kannatti siirtämistä tietyin edellytyksin. Helsingin käräjäoikeutta lukuun ottamatta käräjäoikeudet vastustivat summaaristen riita-asioiden käsittelyn keskittämistä muutamaa käräjäoikeuteen. Hovioikeudet puolsivat pääosin siirtoa tietyin reunahuomautuksin. Valtakunnanvoudinvirasto puolsi siirtoa ulosottoviranomaiselle. Liitot kannattivat siirtoa tietyin reunaehdoin Pardiaa, JHL:a sekä Suomen haastemiehet JHL:a lukuun ottamatta. (Surakka 2015.)

Summaaristen riita-asioiden käsittelyn järjestämistä on pohdittu ja selvitelty useaan otteeseen. Korkeimman oikeuden antaman lausunnon mukaan on valitettavaa, että viimeisimmänkin selvitystyön yhteydessä oli jätetty huomioimatta useita merkittäviä asiaan vaikuttavia näkökohtia. Oikeusturva- ja tehokkuusvaatimusten kannalta sekä kustannussyistä nykyinen hajautettu summaaristen riita-asioiden käsittely kaikissa käräjäoikeuksissa ei kuitenkaan ole perusteltua. Selvityksen lähtökohtaa voidaankin pitää oikeana kehittämislinjojen rajauksen osalta, jossa ne ovat rajattuna joko käsittelyn keskittämiseen käräjäoikeusorganisaatiossa tai käsittelyn siirtämiseen ulosotto-organisaatioon. Korkein oikeus piti kuitenkin ongelmallisena, että jälkimmäiseen vaihtoehtoon oli päädytty ilman, että kaikki huomioon otettavat seikat olisivat olleet arvioinnin kohteena. Selvitysmiesten esittämä vaihtoehto ei ole tällaisenaan vielä toteuttamiskelpoinen. Valmistelun pohjalta ei voida tehdä lopullisia johtopäätöksiä siitä, miten summaaristen riita-asioiden käsittely olisi parhaiten järjestettävissä. (OM 1/39/2014.)

Yhteenvedona kaikissa annetuissa lausunnoissa pääasiallinen syy vastustaa summaaristen riita-asioiden siirtämistä käräjäoikeuksista ulosottoviranomaiseen oli pelko velallisen oikeusturvan heikentymisestä. Vastustavista argumenteista huolimatta kannatusta sai sähköisten tietojärjestelmien kehittäminen siten, että ne olisivat yhteensopivia eri hallinnonalojen kesken. Tämän lisäksi kannatettiin summaaristen riita-asioiden käsittelyn keventämistä ja tehostamista nykyisestään. Tuomioistuinten antamissa lausunnoissa huomio kiinnitettiin siihen, että tuomioistuimen velvollisuuksiin kuuluu viran puolesta tiettyjen kuluttajia suojaavien kansallisten sekä eurooppaoikeuden säännösten noudattamisen valvonta. (Surakka 2015.)

Valtakunnanvoudinviraston, kihlakunnanvoutien sekä valtaosan henkilöstöjärjestöjen mielestä summaaristen riita-asioiden siirrolle ei ole olemassa esteitä. Tätä perusteltiin sillä, että jo nyt suurin osa ulosotossa käsiteltävistä asioista on ulosmittauskelpoisia ilman tuomioistuimen ratkaisua. Tuomioistuimen valvonta puhtaasti riidattomissa sekä kaavamaisesti käsiteltävissä asioissa ei ole tarpeen. Luottoyhteiskunnan kehityssuuntana on ollut perinnän muuttuminen erittäin ammattimaiseksi ja tiukasti lainsäädännöllä ohjatuksi toiminnaksi. Ulosottovirastojen kihlakunnanvoudeilla on myös jo kokemusta toimihenkilöiden työn johtamisesta sekä oikeudellisen ratkaisutoiminnan ohjaamisesta. Tämän vuoksi riittävä oikeudellinen tukiverkosto summaaristen riita-asioiden käsittelylle on toteutettavissa myös ulosottolaitoksessa. (OM 52/2014, 61.)

Virolaisen (2009) mukaan useat oikeusministeriön työryhmät, jotka ovat summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittämistä vuosien varrella pohtineet, ovat koostuneet vain oikeusministeriön omista virkamiehistä sekä mahdollisesti perintätoimistojen edustajista. Taloudellisia syitä pohtiessa työryhmät ovat useasti täysin sivuuttaneet, miten kohtuuttomia kustannuksia nykyinen perintäprosessi aiheuttaa velallisille ja velkojille. Virolainen (2014) puhuu käytössä olevasta niin sanotusta kahden luukun periaatteesta, jossa selvät ja riidattomat velkomisasiat käsitellään ensin käräjäoikeuksissa ja sen jälkeen ulosotossa. Hänen mukaansa tämä hyödyttää vain perimisyrityksiä, joista erityisesti muutamaa suurinta perintäyhtiötä. Velallisten oikeusturva ei edellytä "käräjäoikeuskierrosta" eli saatavan vahvistamista käräjäoikeudessa. Riidattomissa asioissa on kyse saatavien perinnästä eikä osapuolten välisestä aidosta oikeusriidasta. Nykyinen menettely ei edistä velallisen oikeusturvaa, vaan se aiheuttaa päällekkäistä työtä ja ylimääräisiä lisäkustannuksia.

Ervasti (2007, 20–21) korostaa kuitenkin pääosan muidenkin länsimaiden tuomioistuinten työstä olevan niin sanottua rutiinihallintoa kuten rekisteröimisiä, notariaalisia tehtäviä sekä riidattomien asioiden käsittelyä. Yleisen hintatason kasvaessa länsimaissa valtaosa siviilijutuista on riidattomien saatavien perintää ja varsinaiset tuomioistuinprosessit kattavat määrällisesti vain pienen osan käsitellyistä jutuista. Ervastin mielestä tämä ei kuitenkaan poissulje sitä, etteikö yhteiskunta tarvitsisi mahdollisimman nopeita ja yksinkertaisia menettelyjä selkeiden ja riidattomien velkasuhteiden toteamiseksi sekä niiden täytäntöönpanokelpoisuuden vahvistamiseksi. Ervastin mu-

kaan asiaa pohtiessa tulee huomioida tuomioistuinten yhteiskunnallinen asema. Suomessa tämänhetkinen luottamus tuomioistuimiin on jopa laajempaa kuin muissa länsimaissa. Summaaristen riita-asioiden siirtyessä ulosottoon yli 90 prosenttia kaikista käsiteltävistä asioista olisi rikosasioita, kuten nykyisinkin suulliseen käsittelyyn etenevistä jutuista. Summaaristen riita-asioiden siirtymisellä pois tuomioistuimilta olisi kuitenkin seurauksena tuomioistuinlaitoksen muuttuminen kooltaan sekä resursseiltaan pienemmäksi instituutioksi. Se saattaisi vaikuttaa tuomioistuinten asemaan ja merkitykseen yhteiskunnassa merkittävästi.

4.2.1 Henkilöstön vähentäminen

Oikeuslaitoksen henkilöstöstä suurin osa tulee eläköitymään kuluvan vuosikymmenen aikana. Erityisesti tuomioistuinlaitoksissa eläköityminen on varsin merkittävää. Eläköitymässä on vuoteen 2020 mennessä tuomarikunnasta keskimäärin puolet eli 417 henkilöä, esittelijöistä 43 sekä kansliahenkilöstöstä 839. Tämä vastaa noin 27 % koko oikeuslaitoksen henkilöstöstä. (OM 16/2013, 12.) Tuomioistuimissa onkin meneillään voimakas sukupolvenvaihdos suurten ikäluokkien eläköityessä. Summaaristen riita-asioiden käsittelyn järjestämisen kannalta olennaista on kansliahenkilökunnan sekä haastemiesten eläköityminen lähivuosina. Heinäkuun 2013 palkka-aineiston perusteella käräjäoikeuksien kansliahenkilökuntaa tulee aikavälillä 2015–2020 eläköitymään yhteensä 206 henkilöä. Haastemiesten osalta aikavälillä 2015–2020 eläköityvien määrä on yhteensä 44 henkilöä. Summaaristen riita-asioiden käsittelyn uudelleen järjestämisessä ja henkilökunnan vähentämisessä pystytäänkin hyödyntämään tulevien vuosien eläköitymisiä. (OM 52/2014, 48.)

Henkilötyövuosista saatavat säästöt ovatkin riippuvaisia summaarisissa riita-asioissa toteutettavan muutoksen käytännön järjestelyistä ja myös vireillä olevan ulosoton rakenneuudistuksen ratkaisusta. Kuitenkin pelkästään päällekkäisten työvaiheiden poistumisen ja menettelyn automatisoitumisen myötä voidaan arvioida saavutettavan joi-takin kymmeniä henkilötyövuosisäästöjä. Myös haastemiestyövuosia on mahdollista vähentää useita kymmeniä henkilötyövuosia, jos todisteellisesta tiedoksiannosta luovutaan. Ulosoton rakenneuudistuksessa tehtävät ratkaisut tulevat myös vaikuttamaan

siihen, paljonko kansliahenkilökunnasta tulee siirtymään ulosottoviranomaiselle summaaristen riita-asioiden siirron yhteydessä. Joka tapauksessa kaikki summaaristen riita-asioiden käsittelystä vapautuvat henkilötyövuodet eivät tule siirtymään ulosottolaitokselle. (OM 52/2014, 19–20.)

Veramon mukaan summaarisia riita-asioita käsittelevä kansliahenkilöstö suhtautuu kuitenkin epäilevästi tulevien muutosten toteutumiseen. Syynä epäilyksille summaaristen riita-asioiden käsittelyn siirtymiseen pois kärjäoikeuksilta tai muille muutoksille asioiden käsittelyn osalta on se, että varsinkin pitkään kärjäoikeudessa työskennelleet ovat useasti nähneet vastaavaa suunniteltavan. Kuitenkin aiemmatkin muutokset ovat jääneet pelkästään työnteon tehostamiseen sähköistä asiointia lisäämällä. (Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.)

4.2.2 Oikeusturvan varmistaminen

Korkein oikeus on katsonut antamassaan lausunnossa summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittämiseksi, että täytäntöönpanon vahvistusmenettelyn siirtäminen ulosottoviranomaisille heikentää velallisen oikeusturvaa. Selvitysmiehet katsoivat, että summaarinen menettely ulosottoviranomaisessa täyttäisi samat oikeusturvavaatimukset kuin kärjäoikeusmenettely hakemuksen määrämuotoisuuden, velallisen kuulemisen sekä takaisinsaantimahdollisuuden kautta. Korkeimman oikeuden mukaan siitä saa kuitenkin vaikutelman, että täytäntöönpanoperusteen vahvistamisen yhteydessä tarkistettaisiin lähinnä, ettei velallinen vastusta velkojan vaatimusta. Tämän jälkeen asia siirrettäisiin automaattisesti täytäntöön pantavaksi. Näin ollen tehty selvitys keskittyy sivuamalla oikeusturvan merkitystä korostamaan vahvistusmenettelyn tehostamisesta saatavia kustannussäästöjä. (OM 1/39/2014.)

Jo aiempina vuosina tehdyissä selvityksissä sekä Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa on otettu lähtökohdaksi, että ulosottooperusteen määrittäminen ja täytäntöönpano tulee pitää erillään. Selvitysmiesten nyt tekemän ehdotuksen mukaan se olisi mahdollista toteuttaa ulosottolaitoksessa työjärjestystasolla. Kuitenkin selvityksessä todettiin säästötavoitteiden kannalta olevan olennaista, että ulosottoviranomainen tarkastaa ha-

kemuksen oikeellisuuden sekä täytäntöönpanokelpoisuuden samassa yhteydessä ja yhdellä kertaa. Lainkäyttö tulee pitää sekä muodollisesti että tosiasiallisesti selvästi erillään täytäntöönpanosta, josta täytäntöönpanoperusteen vahvistamisessa summaarisissa riita-asioissakin on kyse. Korkein oikeus kyseenalaistaakin mahdollisuuden pitää ne erillään suunnitellun kaltaisessa järjestelmässä ja työjärjestystasoisilla järjestelyillä. (OM 1/39/2014.)

Velallisen oikeussuojan kannalta olennaista on kontrolloida, ettei velkojan vaatimus ole lain mukaan selvästi perusteeton. Lainkäyttäjän tulee huolehtia valvonnasta omaaloitteisesti ja riippumatta siitä, pysytteleekö velallinen passiivisena. Selvityksessä on hyvin vähäisin määrin sivuutettu, millä tavoin se tullaan toteuttamaan ulosottoviranomaisen nykyistä kaavamaisemmaksi tarkoitettussa vahvistusmenettelyssä selvästi tuomioistuimia vähäisemmillä lakimiesresursseilla. Lisäksi selvityksessä todetaan tuomioistuimen valvonnan olevan tarpeetonta, kun kyse on selvästi riidattomista ja kaavamaisesti käsiteltävistä asioista. Korkeimman oikeuden mukaan kaavamaisista menettelyä täytäntöönpanoperusteen vahvistamiseksi ei voida käyttää asioiden käsittelyyn, joissa edellä mainitun kaltaisia arviointeja joudutaan tekemään. Tällöin kyse on harkinnasta, joka on tyypillistä tuomiovallan käyttämisestä ja kuuluu tuomioistuimille. Tällaisia harkintaa vaativia asioita saattaa olla jopa niin paljon, että summaaristen riita-asioiden käsittelyssä voidaan joutua pelkästään niiden vuoksi etsimään täysin uusia ratkaisuja, jotka saattavat sitoa nykyistä enemmän tuomariresursseja. (OM 1/39/2014.)

Vastapuolen kuulemisen periaatetta pidetään yhtenä prosessioikeuden keskeisimpänä periaatteena ja oikeusturvan tärkeimpänä takeena. Toinen merkityksellinen epäkohta olikin suunniteltu todisteellisesta tiedoksiannosta luopuminen. On kyseenalaista, tuleeeko selvitysmiesten ehdottama tiedoksianto tavallisella kirjeellä täyttämään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. (OM 39/2015, 18.) Todisteellisen tiedoksiannon tarkoituksena on varmistaa vastaajan mahdollisuus riitauttaa vaatimus. Lisäksi tarkoituksena on, ettei vastaajaa vastaan annettu täytäntöönpanokelpoinen yksipuolinen tuomio sekä luottotietojen menetys tule myöhemmin yllätyksenä. (OM 39/2015, 20.)

Tyypillisiä summaarisia riita-asioita ovat pikavipit kuluvaatimuksineen ja maksamatomat laskut, joihin lisätään perintätoimistojen perintäkulut. Haastemiesten henkilökohtainen yhteydenotto velalliseen haasteen tiedoksiannossa on keskeisessä osassa velallisen oikeusturvaa. Puhelimitse annetun tiedoksiannon yhteydessä haastemies pysyy käymään velallisen kanssa vaatimuksen läpi sekä kertomaan velallisen käytettävissä olevat mahdollisuudet asian hoitamiseksi. Julkisten ja hyvinvointialojen liiton mukaan tiedoksiannon tapahtuessa tavallisena kirjeenä jäisi vastaanottajan ymmärryskyvyn varaan mahdollisiin toimiin ryhtyminen. (JHL:n verkkosivut 2014.)

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry:n ja Palkansaajajärjestö Pardian mukaan sähköinen tiedoksianto asiointitilin kautta mahdollistaisi tavallisen ja todisteellisen tiedoksiannon. Se olisi mahdollista kytkeä mihin tahansa viranomaisen järjestelmään ja olisi maksutonta viranomaiselle. Vähimmäisvaatimuksena tulee olla tällöin suojattu yhteys. Haastemiesten toimittamat tiedoksiannot sekä puhelintiedoksiannot ovat olleet tuloksellinen ja toimiva käytäntö ja ne tulisi kuitenkin edelleen säilyttää. (Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry:n verkkosivut. 2014.)

Selvitysmiesten ehdotus merkitsee velallisen oikeussuojan kannalta keskeisestä kuulemisperiaatteesta tinkimistä valtiontaloudellisin perustein. Se kohdistuu henkilöryhmään, jolle on jo kasaantunut elämänhallinnan ongelmia ja jota kotiosoitteeseen toimitettava kirje ei välttämättä tavoita. Korkein oikeus toteaa, että pyrittäessä valtion talouden säästöpainneissa tiedoksiantomenettelyn tehostamiseen tulee pitäytyä sellaisissa ratkaisuissa, jotka eivät ole ristiriidassa vastaajan oikeusturvan kanssa. Esimerkiksi puhelintiedoksiantomenettelyä kehittämällä voitaisiin löytää velallisen oikeussuojan kannalta selvästi tavallista postitiedoksiantoa parempia vaihtoehtoja. (OM 1/39/2014.)

4.2.3 Viran puolesta tutkimisen velvollisuus

Tuomioistuinten lisäksi myös korkein oikeus kiinnitti lausunnossaan huomiota selvitysmiesten huomiotta jättämään viran puolesta tutkimisen velvollisuuteen. Selvitystyössä olisi tullut ottaa myös huomioon unionioikeudesta johtuva, kuluttajasopimuk-

siin perustuvia velkomuksia koskeva viran puolesta tutkimisen velvollisuus. Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annettu neuvoston direktiivi 93/13/ETY (jäljempänä sopimusehtodirektiivi) koskee elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisiä sopimusehtoja, joista ei ole erikseen neuvoteltu. Sopimusehtodirektiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusehtoa pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille. Sopimusehtodirektiivin 6 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä, etteivät elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisen sopimuksen kohtuuttomat ehdot sido kuluttajia niiden kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Sopimus jää muilta osin osapuolia sitovaksi tilanteissa, joissa sopimus voi olla olemassa ilman kohtuuttomia ehtoja. Jäsenvaltioiden tulee sopimusehtodirektiivin 7 artiklan mukaan varmistaa riittävät ja tehokkaat keinot kohtuuttomien ehtojen poistamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksista. (NDir 93/13/ETY; OM 1/39/2014.)

Tuomioistuimen viran puolesta tutkimisvelvollisuutta koskevat säännökset ovat oikeudenkäymiskaaressa. Jos vastaaja ei ole antanut pyydettyä vastausta määräajassa kirjallisesti asiassa, jossa sovinto on sallittu, tulee asia ratkaista valmistelua jatkamatta. Tällöin kanne hyväksytään yksipuolisella tuomiolla. Siltä osin kuin kantaja luopuu kanteesta tai se on selvästi perusteeton, kanne hylätään tuomiolla. (OK 4/1734, 5:13 §.) Jos vastaaja ei tällaisessa riita-asiassa vastaa tai saavu istuntoon, asia ratkaistaan kantajan vaatimuksesta yksipuolisella tuomiolla tai hylätään selvästi perusteettomilta osin (OK 4/1734, 12:13 §).

KKO:2015:60

Velkoja oli kanteella vaatinut, että kuluttaja veloitetaan maksamaan kulutusluoton pääoman ohella 118,80 prosentin suuruista viivästyskorkoa. Viivästyskorkovaatimus perustui korkolain 4 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan viivästyskorkoa oli määräajan suoritettava luottoaikaisen koron suuruisena. Vastaaja ei vastannut kanteeseen. Käräjäoikeus hylkäsi selvästi perusteettomana viivästyskorkovaatimuksen siltä osin kuin se ylitti korkolain 4 §:n 1 momentissa säädetyn lakisääteisen viivästyskoron määrän.

Unionin oikeuden perusteella Korkein oikeus katsoi, että tuomioistuimilla oli velvollisuus viran puolesta tutkia, perustuiko vaatimus sopimusehtodirektiivissä tarkoitettuun kohtuuttomaan vakioehtoon kuluttajasopimuksessa.

Korkein oikeus katsoi, että viivästyskorke ei tässä tapauksessa perustunut sopimusehtoon vaan se oli korkolain 4 §:n 2 momentin mukaisella tavalla seurausta sovitusta luottokorosta. Korkein oikeus katsoi ratkaisusta tarkemmin ilmenevillä perusteilla, ettei luottokorkoa koskevia vakioehtoja ollut laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi ja että ne olivat kuluttajan kannalta kohtuuttomia. Kohtuuttomat ehdot eivät sitoneet kuluttajaa. Tämän johdosta vaatimus viivästyskorosta oli selvästi perusteeton. (Ään.)

Korkeimman oikeuden mukaan summaarisiin riita-asioihin liittyy lainkäyttäjän velvollisuus kannevaatimuksen oikeellisuuden oma-aloitteeseen tutkintaan velallisen passiivisuudesta huolimatta. Unionin oikeuden sekä unionin tuomioistuimen vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan kansallisella tuomioistuimella on velvollisuus viran puolesta arvioida sopimusehtodirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sopimusehdon kohtuuttomuus. Kyse on usein massaluontoisista kulutusluottosopimuksista, jolloin velkoja turvautuu perinnässä summaariseen velkomusprosessiin. Nykyisinkin tuomioistuinten lainkäyttöresursseihin perustuvassa järjestelmässä on haasteellista, että suuresta summaaristen asioiden massasta pystytään erottelemaan asiat, joissa tuomioistuimelta edellytetään tutkintaa viran puolesta. Kyseisen direktiivin edellyttämä kohtuuttomuusarviointi on jo sellaisenaankin vaativa lainkäyttötehtävä. (OM 1/39/2014.)

Veramon mukaan viran puolesta tutkimisia tulee summaarisia riita-asioita käsittelevälle henkilöstölle vastaan viikoittain. Yleensä tällaisen asian tullessa vastaan sitä pohditaan yhdessä muiden summaarisia riita-asioita käsittelevien henkilöiden kanssa. Asiat ovat useimmiten sellaisia, että niitä pitää tämän lisäksi tarkistaa vielä summaarisista riita-asioista vastuussa olevilta tuomareilta. Joskus harvoin viran puolesta tutkimiseen liittyvät asiat vaativat jopa laamannin kannanoton. Tähän asiaan liittyvä koulutus on pääasiassa tullut virassa pitkään olleilta summaarisia riita-asioita käsitteleviltä henkilöiltä. Voidaan sanoa, että viran puolesta tutkimiseen tarvittava tieto on tällöin

pääasiassa käytännön kokemuksen mukanaan tuomaa tietoa. Varsinaisia koulutuksia pidetään vain uusien ohjelmien käyttöönottoon liittyen. (Veramo henkilökohtainen tiedoksianto 14.11.2015.)

4.2.4 Kansainvälinen täytäntöönpano

Kansainvälisestä täytäntöönpanosta säädetään laissa kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla (426/2015). Lain mukaan vieraassa valtiossa annetun tuomion vahvistamista täytäntöönpanokelpoiseksi pyydetään käräjäoikeudelta. Käsittelyssä noudatetaan soveltuvien osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 8 luvussa säädetään hakemusasioiden käsittelystä. Jos vieraassa valtiossa annettu tuomio on vahvistettu hakemuksesta Suomessa täytäntöönpanokelpoiseksi vastapuolta kuulematta sekä ilmoittamatta hakijan vastapuolelle päätöksen antamisesta, tulee päätös antaa hänelle tiedoksi. Päätöksen tiedoksiannosta huolehtii käräjäoikeus. (Laki kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla 426/2015/426, 31 §.)

Kansainvälinen oikeus ei yleensä määrää omasta asemastaan sopimusvaltion sisäisessä oikeusjärjestyksessä. Kansainväliseen sopimukseen liittyneen valtion tulee kuitenkin huolehtia sopimuksesta johtuvien velvoitteiden täyttämisestä. Kansallisen lainsäädännön tulee olla sopusoinnussa sopimuksen velvoitteiden kanssa. Valtio ei voi esimerkiksi säätää lakia, joka on kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden vastainen. (Karttunen ym. 2012, 43.)

Selvitysmiesten mukaan rajat ylittävän täytäntöönpanon osalta ehdotettu siirtymäajan järjestelmä ei ole mahdollinen. Kun asia on ulosotossa ratkaistu lainvoimaisesti, sitä ei voi enää ratkaista uudelleen tuomioistuimessa. Asian uudelleen ratkaiseminen edellyttäisi aiemman ratkaisun purkamista ja poistamista, josta seuraisi oikeudellisia ongelmia. Summaaristen riita-asioiden siirtäminen tuomioistuimesta ulosottoon tarkoittaisikin, että annetut yksipuoliset tuomiot eivät olisi täytäntöönpanokelpoisia rajat ylittävissä tilanteissa. On myös epävarmaa, voiko Suomi saada EU:n tuomioiden tunnus-

tamista ja täytäntöönpanoa koskeviin säädöksiin poikkeusta. Kun kysymys on perinteisesti tuomioistuimille kuuluvasta tuomiovallasta, saattavat muut jäsenvaltiot suhtautua tähän kielteisesti. Lainvalmisteluosaston mukaan kysymys ei olisi vain vuosia kestävästä siirtymäajasta, vaan kyseessä olisi pysyvä ongelma. (OM 39/2015, 21.)

4.2.5 Tietojärjestelmämuutokset

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman yhteydessä on tarkoitus toteuttaa syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten toiminnanohjaus- ja dokumentinhallintajärjestelmä, AIPA. Sen tarkoituksena on mahdollistaa koko oikeusprosessiin liittyvän aineiston käsittely sähköisessä muodossa. Järjestelmässä asiakirjat olisivat aineistopankissa, josta ne olisivat sähköisesti saatavilla prosessin kaikissa eri vaiheissa. Tietojen siirto manuaalisesti syyttäjän ja tuomioistuinten välillä poistuisi, kun AIPA-järjestelmästä pystyttäisiin käyttämään jo kertaalleen yhteiseen aineistopankkiin tallennettuja tietoja. Aineisto olisi myös esitutkintaviranomaisten ja asianosaisten sekä heidän avustajiensa käytössä. (OM 16/2013, 39.) AIPA-järjestelmän on tarkoitus korvata käytössä olevat erilliset järjestelmät, kuten rikosasiain Sakari-järjestelmä ja siviiliasioiden Tuomas-järjestelmä. Sähköinen arkistointi mahdollistettaisiin määrittelemällä sähköiset arkistonmuodostussuunnitelmat toimijoille. Tietojärjestelmähanke on Oikeusrekisterikeskuksen vastuulla. (Oikeusministeriön verkkosivut 2015.)

Asiakirjojen sähköisellä käsittelyllä vähennettäisiin rutiiniluontoista työtä ja poistettaisiin päällekkäisen työn tekoa lyhentäen oikeudenkäyntien kokonaiskestoa. Tavoitteena on samalla kehittää asioiden käsittelyn toimintatapoja ja parantaa ratkaisujen laadullista tasoa, edistää henkilöstöresurssien kohdentamista asioiden aineelliseen käsittelyyn ja ratkaisemiseen, tehostaa asioiden käsittelyä ja tuottavuutta, parantaa asiakaspalvelua sekä lisätä yhdenvertaisuutta käsittelyaikojen osalta. AIPA:n käyttöönoton myötä tavoitellaan tietojen siirron tehostamista, arkistointiin käytettävän työpanoksen sekä kustannusten vähenemistä. (OM 16/2013, 39.)

AIPA:n käyttöönotossa summaariset riita-asiat kuuluvat vaiheeseen 3. Vaiheen 3 toteutus on tarkoitus aloittaa vuoden 2016 loppupuolella ja käyttöönoton on tarkoitus

ajoittua vuoteen 2018. Tätä edeltävä määrittelytyö on aloitettava jo vuoden 2015 loppupuolella. Hanketoimistolla tulisi silloin olla tiedossa, minkälaista toiminnallisuutta uusi järjestelmä summaaristen riita-asioiden osalta tulee tarvitsemaan. Vaihtoehtoina on rakentaa oma riidattomien asioiden pooli asioita käsitteleville virastoille sekä siirtoväylä muille virastoille tai ulosoton ja tuomioistuinten välille molemmin puolin toimiva siirtoväylä. Kummatkin vaihtoehdot ovat toteutettavissa AIPA-järjestelmään. (OM 52/2014, 63.)

Kansliahenkilökunnan työmäärä tulee vähenemään, kun haastehakemuksia ei tarvitse erikseen kirjata Tuomas-järjestelmään. Huomioitavaa on, että AIPA:n käyttöönotto tulee varsinkin ensimmäisenä vuonna lisäämään käräjäoikeuden henkilöstön koulutuksen sekä asiakkaille annettavan neuvonnan tarvetta järjestelmän käytöstä. Saavutettavat säästöt summaaristen riita-asioiden sähköisellä käsittelyllä rajoittunevat siihen, ettei lisähenkilöstön palkkaaminen ole tarpeellista asioiden käsittelemiseksi asiamäärien kaksinkertaistuessa. (HE 143/2010 vp.)

Oikeusrekisterikeskus on oikeushallinnon valtakunnallisen tietojärjestelmän rekisterinpitäjä ja päättää tietojen luovuttamisesta tietojärjestelmästä. Summaaristen riita-asioiden käsittelyn siirtyessä käräjäoikeuksilta ulosottoviranomaisille yksipuoliset tuomiot eivät enää sisältyisi oikeushallinnon valtakunnalliseen tietojärjestelmään ja oikeusrekisterikeskuksen rekisterinpitoon. Muutoksella olisi vaikutuksia käräjäoikeuksien ja ulosottoviranomaisten lisäksi oikeusrekisterikeskuksen toimintaan ja viraston rahoituspohjaan. Oikeusrekisterikeskus ei ole ottanut kantaa summaaristen riita-asioiden käsittelyn siirtämiseen. (OM 39/2015, 22.)

4.3 Lähtökohdat lainvalmistelussa

Käräjäoikeusverkoston uudistaminen ja sen myötä tulevat muutokset summaaristen riita-asioiden käsittelyssä vaikuttavat myös voimassaolevaan lainsäädäntöön. Lainvalmistelu on useimmiten virkamiesten, hallinnon nimeämien asiantuntijoiden sekä erilaisten järjestöjen tai etutahojen edustajien tehtävänä. Lainvalmistelijoiden vahvuuksia ovat asiantuntemus, osaaminen sekä kokemus sääntelyn kohteena olevissa asiakysy-

myksissä ja säännösten laadinnassa. (Tala 2005, 88.) Lainvalmistelu tarkoittaa työskentelyä, jonka tuloksena on tarkoitus syntyä periaatteessa valmis säädösehdotus. Se pitää normaalisti sisällään säännöstekstit ja niitä koskevat perustelut. Lainvalmistelusta puhuttaessa voidaan myös käyttää säädösvalmistelun käsitettä. Lainvalmistelua voi edeltää ja pohjustaa tutkimus- tai selvittelytyö, joka tarkastelee lainsäädännön uudistamistarvetta puoltavia seikkoja, erilaisia periaatteellisia sääntelyvaihtoehtoja yleisellä tasolla sekä mahdollisesti kartoittaa aiheeseen liittyvää ulkomaista lainsäädäntöä. Tästä tutkimus- tai selvittelytyöstä saatetaan myös käyttää nimikettä lainvalmistelu sen usein sisältyessä tärkeänä osana erityisesti laajoihin lainvalmistelutehtäviin. Sen tulisi kuitenkin pitää sisällään säädösehdotuksia, jotta se voitaisiin rinnastaa edellä esitettyyn lainvalmistelun määritelmään. (Tala 2005, 87.)

Lainvalmistelun lähtökohtana ovat uudistuksen vaikutuksien arviointi ja selvittäminen. Ehdotettavan lainsäädännön vaikutukset arvioidaan ja ennakoidaan etukäteen hallituksen esityksessä, jonka jälkeen vaikutusten toteutumista seurataan vielä jälkikäteen. Hallituksen esityksen vaikuttaessa viranomaisten toimintaan tai menettelytapoihin on siitä oltava selvitys. Selvityksessä arvioidaan, kuinka viranomaisen tehtävät tulevat muuttumaan ja miten uudistus vaikuttaa viranomaisten keskinäisiin toimivaltasuhteisiin. Myös vaikutukset viranomaisen organisaatioon ja henkilöstöön, vaikutukset yksilöiden asemaan viranomaisessa sekä yhteiskunnalliset vaikutukset tulee selvittää. (Ervasti 2012, 63 & 65.)

Lainvalmisteluvaiheeseen kuuluu tärkeänä osana uusien ehdotusten peilaaminen perusoikeuksiin sekä niiden toteutumiseen. Uudelleen tähän tulee kiinnittää huomiota hallituksen esityksen ollessa eduskunnassa käsiteltävänä. Ervon (2005, 51–52) mukaan havaittavissa on ollut myös päinvastaista ja ristiriitaistakin kehitystä, jolloin etenkin ihmisoikeuksia on käytetty minimistandardina lainvalmistelussa. Tällöin kansallinen oikeusturvan taso on laskettu ihmisoikeussopimusten edellyttämälle vähimmäistasolle. Oikeusturvan takeiden tosiasiallisella toteutumisella ja siten perustuslain 21 §:llä on kuitenkin keskeinen merkitys yksilöiden kokemaan luottamukseen tuomioistuimiin ja lainkäyttöön. Ervon mukaan kyseisen pykälän tavoitteet ovat edelleen lainvalmistelussa vahvasti yksittäistapauksien tasolla prosessioikeudellisen lainsäädäntömenettelyn oikeudellistumisesta huolimatta.

4.4 Lainvalmisteluprosessi

Lainvalmisteluprosessi voidaan jaotella aloitteeseen, esivalmisteluun, perusvalmisteluun, lausunto- ja kuulemisvaiheeseen sekä jatkovalmisteluun (Ervasti 2012, 51). Prosessin tuloksena syntyy valmis säädösehdotus, joka pitää sisällään yleisperustelut, yksityiskohtaiset perustelut sekä varsinaiset säännösehdotukset. Tämän jälkeen säädösehdotus saatetaan lainsäädäntömenettelyllä päätöksentekijöiden ratkaistavaksi. (Tala 2005, 95.)

Lainvalmistelun aloitteet suurimmista säädöstoimista sisältyvät useimmiten hallitusohjelmaan, hallituksen erilaisiin toimintaohjelmiin tai ministeriöiden suunnitelmaan tulevasta toiminnasta, kuten summaaristen riita-asioiden kohdalla. (Tala 2005, 95–96.) Lainsäädäntöhankkeen esivalmistelu aloitetaan merkittävässä uudistuksessa työryhmä- tai komiteatyöskentelyllä. Esivalmisteluvaiheen tarkoitus on selvittää lainsäädäntöuudistuksen tarvetta sekä vaikutuksia. Kun alustava näkemys uudistuksesta on myönteinen, mietitään millainen toimeksianto annetaan lainvalmistelua varten, miten se organisoidaan ja mikä on työn aikataulu. (Karttunen ym. 2014, 29; Tala 2005, 96.)

Lainvalmistelussa tärkein ja myös vaativin vaihe on ehdotuksen perusvalmistelu. Yleisperustelut käsittelevät nykytilaa lakiehdotuksen tarkoittamasta aihealueesta, kansainvälistä kehityksestä sekä esityksen vaikutuksista ja tavoitteista. Yksityiskohtaisissa perusteluissa on ehdotetun lain pykäläkohtaiset perustelut. Perusvalmistelun jälkeen tulisi olla valmiina ratkaisuehdotus esillä olevasta asiasta. Ratkaisuehdotus antaa pohjan lausunto- ja kuulemismenettelylle, jossa arvioidaan tarvetta, laatua ja lainvalmistelun jatkoa. Perusvalmistelun keskeinen merkitys korostuu erilaisten lainvalmisteluehdotusten kohdistuessa juuri tähän lainvalmisteluvaiheeseen. (Karttunen ym. 2014, 29; Tala 2005, 97.)

Suomessa valtaosassa merkittäviä lakihankkeita pyydetään eri tahoilta kirjallisia lausuntoja asiasta. Tämän lisäksi voidaan käyttää tätä kevyempiä kuulemismuotoja joko kirjallisten lausuntojen korvaajana tai täydentäjänä. Lainvalmistelijat esittelevät erityisissä kuulemistilaisuuksissa ehdotuksiaan. Tilaisuuden osallistujat voivat esittää tällöin kysymyksiä, kommentteja ja kritiikkiä asiasta sekä keskustella valmistelijoiden kanssa. Lainvalmistelutyö saa lausunto- ja kuulemisvaiheessa hyödyllistä kritiikkiä ja

palautetta. Sen myötä lainvalmistelulle saadaan lisätietoa ja eri tahoilta asiantuntemukseen ja kokemukseen perustuvia uusia näkökohtia, joita perusvalmisteluun osallistuvilla ei ehkä ole vielä ollut. Myös osallistujien kannalta lausunto- ja kuulemisvaihe avaa mahdollisuuden vaikuttaa laadittavaan sääntelyyn silloin, kun lainsäätäjät suhtautuvat osallistujien informaatioon asiallisesti ja vakavasti. Aidoksi koettu mahdollisuus vaikuttaa saattaa lisätä tulevan oikeussääntelyn hyväksyttävyyttä, mikä on tärkeää uusien säännösten noudattamiseksi. Kuulemisvaiheen myötä tieto ehdotuksen sisällöstä leviää eri tahoille ja auttaa varautumaan uuteen sääntelyyn. (Tala 2005, 97–98.)

Lausunto- ja kuulemisvaiheen jälkeen virkamiesjohto päättää ehdotuksen valmistelusta, mahdollisista muutoksista sekä miten asiaa viedään tästä eteenpäin. Jatkovalmistelu pitää sisällään samankaltaisia työvaiheita kuin perusvalmistelukin riippuen kuitenkin siitä, paljonko muutoksia tulee vielä tehdä ja kuinka laadukasta perusvalmistelutyö on ollut. Jatkovalmistelu tähtää ehdotukseen, joka viedään ratkaistavaksi varsinaisessa lainsäädäntömenettelyssä. Tämän vuoksi pyrkimyksenä on saada ehdotuksesta lakiteknisesti hyvä ja viimeistelty. Työvaiheen konkreettisena tuloksena syntyy vakimuotoinen lakiehdotus, joka noudattaa jäsentelyltään ja tietosisällöltään annettuja ohjeita lainvalmistelusta. (Tala 2005, 98.) Hallituksen esitysten laatimishojien mukaisesti hallituksen esitys valmistellaan siinä ministeriössä, jonka toimialaan valmisteltava lakiehdotus kuuluu. Hallituksen esityksen tulee sisältää yleis- ja yksityiskohtaiset perustelut sekä tarvittavat lakiehdotukset. (Karttunen ym. 2014, 29; Tala 2005, 132.)

5 VERTAILUA HOLHOUSTOIMILAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSEEN VUONNA 1999

Vuoden 1999 holhouslainsäädännön uudistusta voidaan verrata 1993 alioikeusuudistuksen jälkeen alkaneeseen pohdintaan uudistuksista summaarisissa riita-asioissa. Samassa asemassa kuin lääninhallituksen tai maistraatin ulosotonhaltijat ennen alioikeusuudistusta, olivat alioikeudet vanhan holhouslain (34/1898) ollessa voimassa tär-

keimpinä holhousviranomaisena. Alioikeudella oli ensi asteena yksinomainen toimivalta määrätä holhoojat ja uskotut miehet, antaa tärkeimpiä asioita koskevia holhousoikeudellisia lupia sekä valvoa sen aikaisten virkaholhoojien toimintaa. Avustavassa asemassa oleva holhouslautakunta teki aloitteita, valmisteli alioikeudessa käsiteltäviä asioita, antoi lausuntoja ja ratkaisi lupa-asioita. (Välimäki 2008, 143–144.)

Holhoustoimilain uudistuksen yhteydessä holhoustoimen hallinnon tehtävät siirrettiin holhouslautakunnilta valtiolle. Holhouslautakunnat lakkautettiin 1.12.1999 ja noin 450 holhouslautakunnan tilalle tuli 37 maistraattia. Valtionhallinnon tehostamiseksi maistraatteja on sittemmin yhdistetty. Holhoustoimilain (442/1999) tultua voimaan yleisten tuomioistuinten asema holhoustoimessa muuttui niiden tehtävien vähentyessä merkittävästi. Nykyisin hallinnoksi tai riidattomiksi luokiteltavat asiat, kuten edunvalvojen valvonta sekä lupa-asiat kuuluvat maistraateille. Yleisille tuomioistuimille kuuluvat enää niin sanotut riidanalaiset asiat, joissa oikeusturvanäkökohdat ovat korostuneesti esillä. (Välimäki 2008, 143–144.) Holhoustoimilain nojalla perustettiin valtakunnallinen holhousasioiden rekisteri, jota maistraatit ja väestörekisterikeskus ylläpitävät edunvalvojan toiminnan valvomiseksi sekä päämiesten oikeuksien turvaamiseksi (Välimäki 2013, 279).

Vastaavasti alioikeusuudistuksen 1993 yhteydessä siirrettiin ulosotonhaltijan toimivaltaan kuulunut summaaristen riita-asioiden käsittely käräjäoikeudelle. Uudistuksella oli myös yhteys ulosotonhaltijaportaan lakkauttamiseen. Myös käräjäoikeuksien määrää on vuosien varrella vähennetty. Useiden eri toimielimien ja työryhmämietintöjen ehdotuksissa on ollut kehittää summaarista menettelyä yksinkertaisemmaksi, nopeammaksi ja halvemmaksi sekä selkeyttää käräjäoikeuksien tehtäväkuvaa ja keskittää käräjäoikeudet oikeusriitojen ja konfliktien ratkaisemiseen. Tutkimukseni mukaan sähköisen asioinnin tehostamisella on kuitenkin pystytty saavuttamaan taloudellista hyötyä, vaikka summaariset riita-asiat ovatkin edelleen tuomioistuimen hoidettavana.

Mielestäni holhousasioiden rekisteri, jota maistraatit ja väestörekisterikeskus ylläpitävät edunvalvojen toiminnan valvomiseksi sekä päämiesten oikeuksien turvaamiseksi, vastaa oikeusturvamielessä todisteellista tiedoksiantoa summaarisissa riita-asioissa. Todisteellisen tiedoksiannon säilyttämisessä ennallaan on summaaristen riita-asioiden kohdalla useita eri puolia. Valtion kannalta summaaristen riita-asioiden tiedoksiannon

järjestäminen on merkityksellistä kustannusvaikutuksensa vuoksi, velkojen näkökulmasta taas pidempien käsittelyaikojen takia, sekä velallisen kannalta kuulemiseen liittyvän oikeusturvan toteutumisen vuoksi (OM 52/2014, 84).

Holhouslainsäädännön kokonaisuudistus kesti kaikkiaan yli kolmekymmentä vuotta. Kuitenkin viimeisimmän lainvalmistelutyöryhmän asettamisesta lain hyväksymiseen kului vain kaksi vuotta. Erityisesti holhoustoimilain eduskuntakäsittely oli nopeaa, koska ehdotukseen sisältyvän holhoustoimen hallinnon uudistamisen vuoksi se liittyi vuoden 1999 tulo- ja menoarvioon. Näin ollen holhoustoimilaki hyväksyttiin niin sanottuna budjettilakina eduskunnassa 11.12.1998, ja se astui voimaan 1.4.1999. (Välimäki 2008, 4-5.) Lain eduskuntakäsittelyssä asian käsittelyjärjestys sai moitteita. Lakivaliokunta totesi mietinnössään, ettei eduskunnalle ollut jäänyt riittävästi aikaa asian perusteelliseen käsittelyyn. Ministeriö oli kuitenkin käyttänyt asian valmisteluun yli 30 vuotta, kun eduskunta sai aikaa muiden töiden ohella kaksi kuukautta. (LaVM 20/1998 — HE 146/1998 vp, 2–3.)

Yhtäläisyyksiä on mielestäni nähtävissä myös tässä kohden. Oikeusministeriö asetti viimeisimmän työryhmän vuonna 2014 Oikeudenhoidon uudistamisohjelman tiimoilta selvittämään, miten summaarinen menettely voitaisiin kehittää tehokkaammaksi pienemmillä kustannuksilla. Tarkoituksena on ollut viedä selvitystyö päätökseen vielä vuoden 2015 aikana. Työryhmän selvitysmiesten ehdotukseksi noussut summaaristen riita-asioiden siirto ulosottoviranomaiselle on todennäköisesti tarkoitus toteuttaa heti, kun tarvittavat muutokset lainsäädäntöön on tehty. Tällä hetkellä työryhmän valmistelema ”runko” summaarisen menettelyn järjestämiselle on valmiina, mutta suurimpina kysymysmerkkeinä ovat edelleen oikeusturvan toteutumisen varmistaminen saman viranomaisen vastatessa sekä saatavan vahvistusmenettelystä että täytäntöönpanosta. Myös oikeusturvan säilyttäminen ennallaan todisteellisten tiedoksiantojen muuttuessa tavallisiksi postitiedoksiannoiksi on kyseenalainen.

Oikeudenhoidon uudistuksien lähtökohtana on valtion taloustilanteen vaatimien merkittävien säästöjen saavuttaminen. Korkein oikeus kritisoi näiden säästökohteiden hakemista suurimmaksi osaksi vain tuomioistuimista. Sen mukaan todellisia säästövaikutuksia on myös vaikeaa arvioida etenkin, kun osa ehdotetuista hankkeista edellyttää mittavia investointeja. (OM 11/032012.) Näkisin, että investointeja tulevat olemaan

muun muassa AIPA ja sen myötä tarvittavat laitehankinnat tuomioistuimille ja syyttäjille sekä henkilöstön koulutuskustannukset uuden ohjelman käyttöönottamiseksi. Myös summaaristen riita-asioiden mahdollinen siirto ulosottoon tulee varmasti aiheuttamaan investointeja osaltaan.

Holhoustoimen lainsäädännön hallinnolliset uudistukset olivat holhouslautakuntien tehtävien siirtäminen maistraateille, lupa-asioiden siirtäminen maistraattien ratkaistaviksi, holhousasioiden rekisterin perustaminen sekä holhousviranomaisten tiedonsaantia koskevien säännösten kehittäminen. (LaVM 20/1998 – HE 146/1998 vp, 3.) Holhoustoimen hallintoa tehostettiin oikeusturvavaatimukset huomioon ottavalla tavalla. Periaatteena valtion ja kuntien välistä työnjakoa uudistettaessa olikin, että valtion vastuulle kuuluvat tehtävät, joihin liittyy merkittäviä oikeusturvatekijöitä. Holhoustoimen ennen hajanaiset käytännöt saatiin näin yhdenmukaistettua. (HE 146/1998 vp.)

Holhouslainsäädännön uudistuksessa maistraatista tuli sekä valvova että päättävä elin. Asiat, joissa oikeusturvanäkökohdat ovat korostuneesti esillä, jäivät edelleen tuomioistuinien hoidettavaksi. Mielestäni summaarisen menettelyn siirrossa ulosottoviranomaiselle tulee olemaan vastaava asetelma. Ulosottoviranomaiselle siirtyisi tällöin sekä saatavan vahvistusmenettely että täytäntöönpano. Riidanalaiset summaariset asiat jäisivät edelleen käräjäoikeudelle. Kummassakin muutoksessa nousee esille kansalaisen oikeusturvan säilyminen.

Oikeusministeriön työryhmämietinnön (2004) mukaan vuosina 2002 ja 2003 toteutetun oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön tutkimuksen tulosten valossa holhoustoimen uusi organisointi onnistui hyvin. Myös hallinnon siirto kunnilta ja käräjäoikeuksilta maistraateille oli oikea ratkaisu. Hallintoa pidettiin muutosten vaikutuksesta tehokkaampana ja ammattimaisempana. (OM 2004:13, 8.)

Holhoustoimessa maistraatti on sekä valvova että päättävä elin. Holhoustoimen uudistuksessa oikeusturvan toteutumisen kannalta asiassa esille nousi vain yksi huomio maistraatin osalta. Vuonna 1998 valmistuneen hallituksen esityksen mukaan holhouslainsäädännön uudistamiseksi oikeusturvan toteutuminen tuli varmistaa velvoittamalla maistraatit käyttämään edunvalvojan määräämistä ja lupaa koskevien asioiden ratkaisemisessa esittelyä. (HE 146/1998 vp.) Velvoittamalla maistraatit käyttämään näissä

asioissa esittelyä poistettiin vain yhden henkilön päätäntävällän käyttö ratkaisua tehtäessä.

Nyt vireillä olevassa selvityksessä summaaristen riita-asioiden siirtämisestä ei ole oikeusturvan vaarantumiseen puolueettomuuden vuoksi esitetty korkeimman oikeuden antamaa lausuntoa lukuunottamatta vasta-argumentteja. Vuosien varrella tehdyissä työryhmien selvityksissä ja eri toimielimissä tätä asiaa on kuitenkin pohdittu useasti. Korkein oikeus on jo aiemmissa asiaa koskevissa lausunnoissaan puoltanut summaaristen riita-asioiden säilyttämistä käräjäoikeuksissa. Korkein oikeus on todennut, että käsittelypaikan vaihtamisessa on kyse suurimmaksi osaksi tarkoituksenmukaisuudesta. Tulee myös ottaa huomioon, onko järkevää ryhtyä suunnittelemaan toimivan järjestelmän tilalle uutta järjestelmää, kun pelkällä asioiden siirrolla ei ole odotettavissa tuottavuuden lisäystä. (OM 1/39/2014.)

6 KYSELY KÄRÄJÄOIKEUKSIEN HENKILÖSTÖLLE

6.1 Käytettävät menetelmät

Työn toteuttamisessa käytettiin empiirisiä menetelmiä, jolloin voidaan puhua oikeussosiologisesta tutkimuksesta. Oikeussosiologisessa tutkimuksessa kiinnitetään huomiota yhteiskunnallisiin syihin ja seurauksiin sekä oikeudellisiin ilmiöihin. (Ervasti 1998, 367, 370.) Lainoppi eli oikeusdogmatiikka on aina juridista työtä tehtäessä merkittävässä roolissa. Sen tarkoituksena on selvittää käsiteltävän oikeudellisen asian lainopillinen sisältö. Toisena keskeisenä oikeusdogmatiikan tehtävänä on jäsentää oikeudellista käsitejärjestelmää ja hahmottaa kokonaiskuvaa oikeudellisista järjestelyistä sekä niiden keskinäisistä suhteista. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2010, 20–21.)

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää ja aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto kootaan todellisista tilanteista. Tutkimuksen toteuttamisessa käytettiin laadullisia metodeja aineiston hankintaan, jolloin tutkittavien eri näkökulmat tutkittavaan ongelmaan saatiin esille. Tutkimuksen kohdejoukon valinta oli

harkittua ja tutkimukseen sopivaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2004, 155.) Tässä työssä kyselyyn valittuna kohdejoukkona olivat Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Satakunnan käräjäoikeuksien henkilöstö.

Tavoitteena oli ymmärtää tutkittavaa kohdetta. Tutkimus aloitettiin aihealueeseen tutustumalla. Lähtökohtaisena ajatuksena oli, että yksilön vastauksessa toistuu yleinen mielipide. Tutkittaessa yksilön vastausta riittävän tarkasti saatiin näkyviin, mikä vastauksessa oli merkittävää, ja mikä toistui tarkasteltaessa vastauksia yleisellä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2004, 170–171.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytettiin monivalintakysymysten vastausten selkeyttämiseksi kuvioita. Kuvioita voidaan käyttää apuna, kun ne parantavat tekstin luettavuutta ja ymmärrettävyyttä. (Husa ym. 2010, 211.)

6.2 Aineiston kerääminen ja analysointi

Tutkimuksessa käytettiin tiedonhankintaan kyselylomaketta, joka lähetettiin syyskuussa 2015 Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Satakunnan käräjäoikeuksien henkilöstölle. Kyselyyn vastaamiseen annettiin aikaa kolme viikkoa. Viikko ennen viimeistä palautuspäivää lähetettiin muistutusviesti niille, jotka eivät vielä olleet vastanneet kyselyyn. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 17 henkilöä. Henkilöstöä valituissa käräjäoikeuksissa on yhteensä noin 250 henkilöä, joista 65 henkilöä käsittelee työssään summaarisia riita-asioita. Tähän lukuun ei ole laskettu summaaristen riita-asioden tiedoksiantoja hoitavia haastemiehiä, koska heistä ei saatu tarkkaa henkilömäärää. Myöskään riitautuneita tai tulkintaa vaativia summaarisia asioita käsitteleviä käräjänotaareita ei ole laskettu lukuun mukaan. Nämä 65 henkilöä koostuvat riitaisia summaarisia asioita käsittelevistä käräjätuomareista ja summaarisia riita-asioita käsittelevistä käräjäsihteereistä. Heistä 19 henkilöä on käräjätuomareita ja 46 henkilöä summaarisia riita-asioita käsitteleviä käräjäsihteereitä. Kyselyn kokonaisvastausprosentti käräjäoikeuksien henkilökunnasta oli noin 7 prosenttia. Kyselyn vastausprosentti summaarisia riita-asioita käsittelevästä henkilöstöstä oli 26,2 prosenttia.

Kyselyssä käytettiin sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Avoimilla kysymyksillä mahdollistettiin vastaajan itsensä ilmaiseminen omin sanoin. Sillä saatiin selvi-

tettyä, mikä on keskeistä tai tärkeää vastaajan ajattelussa. Monivalintakysymysten vastauksia oli helpompi vertailla ja analysoida kuin vastauksia avoimiin kysymyksiin. Avointen kysymysten asettaminen auttoi monivalintatehtävien poikkeavien vastausten tulkintaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 190.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tarkoituksena oli löytää tutkimusaineistosta tietynlainen logiikka vastauksiin. Tämän jälkeen tutkimusaineisto pelkistettiin, millä tarkoitetaan tutkimusaineiston karsimista tutkimuksen kannalta epäolennaisesta informaatiosta. Tutkimusaineisto tiivistettiin tämän jälkeen osiin ja ryhmiteltiin johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Tiivistämistä ohjasivat tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Tutkimuksen tuloksena ryhmittelyistä muodostui luokitteluja ja käsitteitä. Saadun tuloksen avulla on tarkoituksena ymmärtää tutkittavaa kokonaisuutta. (Vilka, Tuomi & Sarajärvi 2002, 102, 110–115.)

6.3 Tutkimustuloksen luotettavuus

Lait tai muut säädökset ovat tärkeimpiä oikeuslähteitä oikeusdogmatiikan näkökulmasta. Pelkästään säädöstekstin perusteella oikeuden sisältö jää kuitenkin monesti epäselväksi säädöstekstin ollessa tyypillisesti moniselitteistä ja epätäsmällistä. Säädöstekstin tulkinnan apuna tarvitaan muitakin oikeudellisia aineistoja, kuten säädösten valmisteluaineistoa, oikeustapauksia sekä oikeuskirjallisuutta. (Husa ym. 2010, 32–33.) Säädösten valmisteluaineistoa olevat lain esityöt muodostuvat erilaisista perusselvityksistä, joita ovat komitean mietinnöt tai työryhmämietinnöt, hallituksen esitykset eduskunnalle sekä eduskunnan valiokuntien lausunnot tai mietinnöt. (Tolonen 2003, 117.)

Tutkimuksessa käytettiin lähteinä lainsäädäntöä ja sen esitöitä, asiantuntija- ja viranomaislähteitä, oikeuskirjallisuutta, ennakkotapauksia sekä luotettavia verkkolähteitä. Tärkeässä osassa tutkimustani oli tekemäni asiantuntijahaastattelu Pirkanmaan kärjäoikeuden kärjäsihteerille työn käytännön selvittämiseksi. Lisäksi käytännön selvittämiseksi summaarisen haastehakemuksen sekä täytäntöönpanopyynnön osalta tein asiantuntijahaastattelun asianajotoimisto Actaksen asianajosihteerille.

Tutkimuksessa tiedonhankintaan käytetyn kyselyn tulosta ei voida pitää täysin luotettavana kokonaisvastausprosentin jäädessä noin 7 prosenttiin. Vastausprosentti jäi pieneksi oletettavasti syystä, että kysely oli käräjäoikeuksien kirjaamojen sähköpostista lähetetty pääasiassa vain summaarisia riita-asioita käsittelevälle henkilöstölle. Kyselyn saaneisiin neljään käräjäoikeuteen lähetettiin lisäkysymys, jossa tiedusteltiin, moniko henkilöstöstä käsittelee summaarisia riita-asioita työssään. Vastausprosentti tähän kyselyyn oli 26,2 prosenttia ja sitä voidaan pitää jo melko luotettavana.

Koska summaaristen riita-asioden siirrosta ei ole vielä tehty lopullisia päätöksiä, on lain esitöillä sekä asiantuntija- ja viranomaislähteillä suuri painoarvo tutkimuksessa. Myös tekemäni kyselyn vastauksista sain tutkimukseni kannalta merkityksellistä ja arvokasta tietoa.

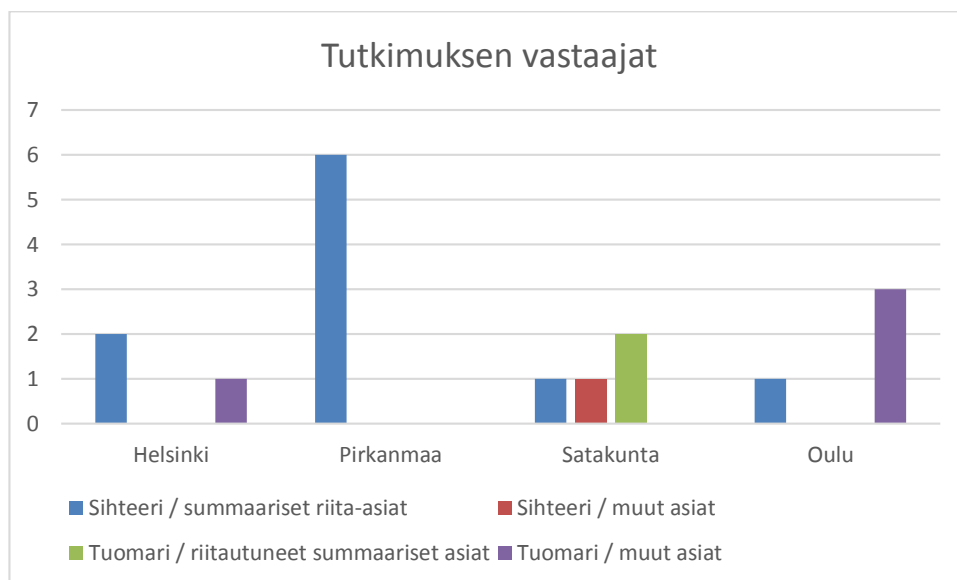
6.4 Tutkimustulokset

Kyselylomakkeella oli 13 kysymystä (LIITE 2). Näistä kahdeksan ensimmäistä kysymystä oli monivalintakysymyksiä ja loput viisi oli avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymyksillä kysyttiin vastaajan taustatietoja, vastaajan käräjäoikeuden ja käräjäoikeusjärjestelmän toimivuutta, summaarisissa riita-asioissa tapahtuvien muutosten aiheuttamaa epätietoisuutta ja epävarmuutta tulevaisuudesta sekä mielipidettä summaaristen asioiden siirrosta ulosottoviranomaiselle. Avoimilla kysymyksillä haluttiin selvittää, mitä tuntemuksia henkilöstövähennykset aiheuttavat vastaajissa ja ovatko menettelytapojen uudistaminen ja sähköisen asioinnin lisääminen riittävää kompensoimaan henkilöstön vähentämistä sekä miten henkilöstö uskoo muutoksien myötä työtehtäviensä tulevan muuttumaan. Lisäksi kysymyslomakkeella oli mahdollista antaa avointa palautetta tutkimukseen liittyen.

17 vastaajasta kolme työskentelee Helsingin käräjäoikeudessa. Näistä kaksi vastausta tuli käräjäsihteereiltä, jotka käsittelevät työkseen summaarisia riita-asioita sekä yksi vastaus käräjätuomarilta. Kuusi vastaajista työskentelee Pirkanmaan käräjäoikeudessa. Kaikki kuusi ovat käräjäsihteereitä ja he käsittelevät työkseen summaarisia riita-asioita. Neljä vastaajista työskentelee Satakunnan käräjäoikeudessa. Vastaajista kaksi

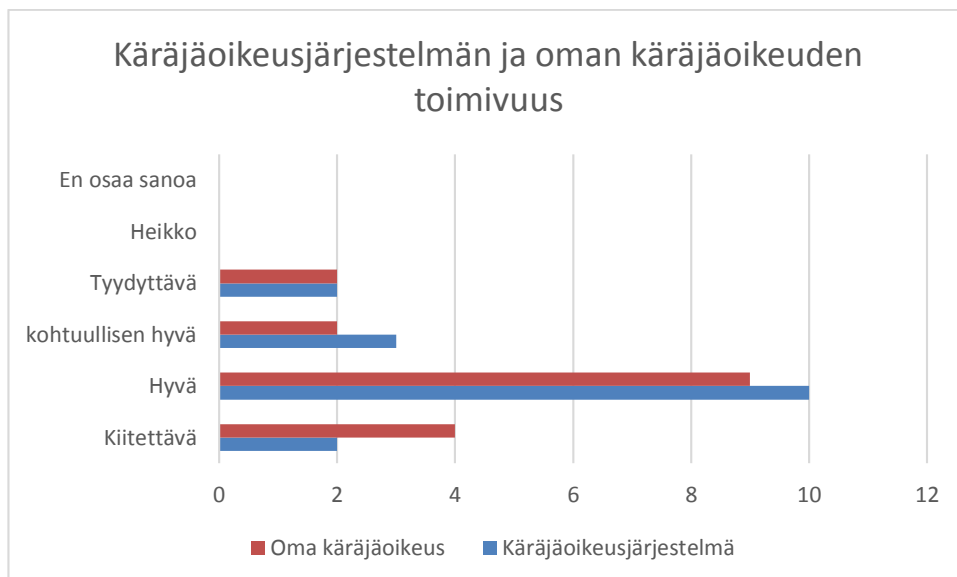
on kärjäsihteereitä. Heistä yksi ei käsittele lainkaan summaarisia riita-asioita. Vastaajista kaksi on kärjätuomareita. Neljä vastaajista on Oulun kärjäoikeudesta. Heistä kolme on kärjätuomareita sekä yksi kärjäsihteeri, joka käsittelee työkseen summaarisia riita-asioita. Vastaajien kohdalla huomioitavaa oli, että vain Pirkanmaalta yksikään kärjätuomari ei vastannut kyselyyn. Vastaavasti Oulun kärjäoikeudelta tullessiin vastauksiin kolme neljästä vastanneesta olivat kärjätuomareita.

17 vastanneista 12 henkilöä käsittelee työkseen summaarisia riita-asioita. Heistä kaksi on kärjätuomareita ja kymmenen kärjäsihteereitä. Muut viisi eivät käsittele työkseen summaarisia riita-asioita. Heistä neljä on kärjätuomareita ja yksi on kärjäsihteeri.

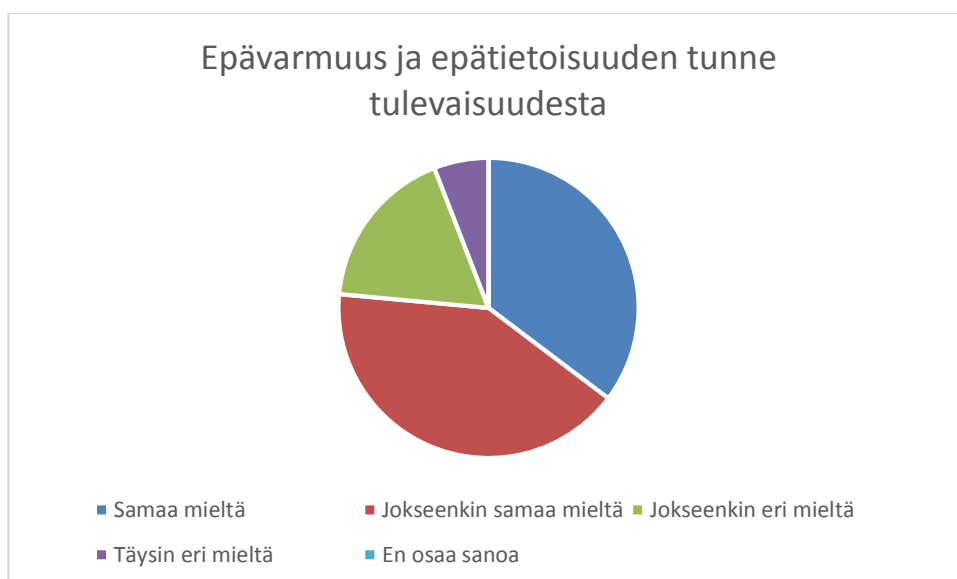
Kuvio 1. Tutkimuksen vastaajat (K 3 ja 4)

Kärjäoikeusjärjestelmää kiitettävästi toimivana piti vastaajista kaksi. Oman kärjäoikeuden toimivuutta kiitettävänä piti neljä vastaajaa. Vastaajista yhdeksän oli sitä mieltä, että oma kärjäoikeus toimii hyvin ja kymmenen vastaajan mielestä kärjäoikeusjärjestelmä kokonaisuudessaan toimii hyvin. Kolme vastaajaa piti kärjäoikeusjärjestelmää kohtuullisen toimivana. Oman kärjäoikeutensa toimivuutta kohtuullisen hyvänä piti kaksi vastaajista. Kärjäoikeusjärjestelmän sekä oman kärjäoikeutensa toimivuutta tyydyttävänä piti kaksi vastaajaa. Kukaan vastaajista ei ollut sitä mieltä, että oma kärjäoikeus tai kärjäoikeusjärjestelmä toimisivat tällä hetkellä heikosti.

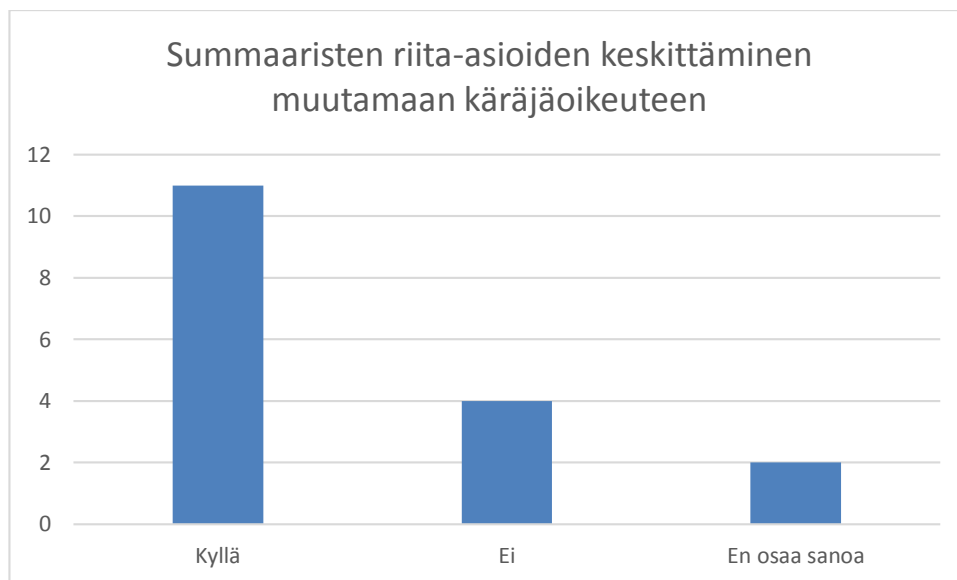
Kuvio 2. Käräjäoikeusjärjestelmän sekä oman käräjäoikeuden toimivuus tällä hetkellä (K 4-5)

Kysyttäessä mielipidettä muutosten aiheuttamaan epävarmuuden tunteeseen ja epätietoisuuteen tulevaisuudesta, vastaajista kuusi oli täysin samaa mieltä ja seitsemän jokseenkin samaa mieltä. Kolmen vastaajan mielestä muutos ei aiheuta oikeastaan minkäänlaista epävarmuutta tai epätietoisuutta tulevaisuudesta. Yhden vastaajan mielestä muutos ei aiheuta minkäänlaista epätietoisuutta tai epävarmuutta tulevasta.

Kuvio 3. Tulevien muutosten aiheuttama epävarmuus ja epätietoisuus tulevaisuudesta (K 6)

Vastaajista 11 oli sitä mieltä, että summaariset riita-asiat tulisi keskittää muutamaan kärjäoikeuteen. Neljän vastaajan mielestä käsittelyn siirto ulosottoviranomaiselle olisi parempi vaihtoehto. Kaksi vastaajista ei osannut sanoa, kumpi vaihtoehdoista olisi parempi.

Kuvio 4. Summaaristen riita-asioiden keskittäminen muutamaan kärjäoikeuteen siirron sijasta (K7)

Seuraavaksi kysyttiin vastaajilta, minkälaisia vaikutuksia he uskovat tulevilla muutoksilla olevan työtehtäviinsä. Lähes puolet vastaajista ei pitänyt muutoksia summaaristen riita-asioiden käsittelyssä positiivisena asiana työtehtäviensä kannalta. Asioiden käsittelyn siirtyminen ulosottoviranomaiselle aiheutti kolmessa vastaajassa huolen työpaikan säilymisestä. Kahden vastaajan mielestä summaaristen riita-asioiden keskittäminen saattaisi myös olla käsittelijöille liian yksipuolista eikä motivoisi tarpeeksi. Siten olisi vaarana, ettei pelkälle summaaristen riita-asioiden käsittelylle löytyisi riittävän motivoitunutta ja sitoutunutta henkilökuntaa. Keskittämisen koettiin myös tehostavan käsittelyä ja tiedonkulkua. Neljässä vastauksista pohdittiin keskittämisen seurauksena tapahtuvaa työmäärän lisääntymistä summaaristen riita-asioiden käsittelyssä. Nämä vastaajat kokivat, ettei nykyinen henkilöstön määrä olisi sitten enää riittävä. Yksi vastaajista totesi oman kärjäoikeutensa summaaristen asioiden käsittelyn olevan jo nyt ylikuormittunut. Tässä yhteydessä pohdittiin sähköisten järjestelmien kehittymisen mahdollisesti vähentävän lisähenkilöstön tarvetta. Yhden vastaajan mukaan nykyisin

summaaristen asioiden käsittelyssä eniten aikaa vievät papereiden tulostaminen, papereiden lajittelu sekä arkistointi. Jos nämä työvaiheet jäisivät pois, olisi suuremman massan käsittely vastaajan mukaan todennäköisemmin mahdollista. Sähköisistä järjestelmistä mainittiin erityisesti Santran kehittämisen sekä sen käytönlisäämisen tarve.

Kolmen vastaajan mielestä erityisesti asian käsittelyn siirto ulosottoviranomaisen hoidettavaksi olisi suuri muutos osan henkilöstöstä siirtyessä mukana. Tämän lisäksi vastaajat kokivat, että työtehtävissä tapahtuisi siirron myötä muutoksia. Yksi vastaajista koki, että vaikka siirron myötä summaaristen riita-asioiden käsittely käräjäoikeudessa loppuisi, olisi käräjäsihteereille paljon muitakin tehtäviä käräjäoikeudessa ja osastojen välillä pystyisi myös siirtymään. Yhden vastaajan mukaan työmäärä tulisi väheneään, kun työnohjaukseen osastonjohtajana tällä hetkellä käytetty aika vähenisi merkittävästi. Neljän vastaajan työtehtävät eivät tulisi muutosten myötä muuttumaan mitenkään ja kahden vastaajan työtehtävät eivät tulisi juurikaan tule muuttumaan heidän käsitellessään vain riitautuneita summaarisia asioita. Yksi vastaajista ei osannut vielä tässä vaiheessa vastata kysymykseen.

Kysyttäessä vastaajien mielipidettä Oikeudenhoidon uudistamisohjelmasta ja sen myötä tulevista henkilöstövähennyksistä, päällimmäisenä vastauksista ilmeni uudistusten tarpeellisuus. Uudistuksista keskeisimpänä pidettiin sähköisen asioinnin kehittämistä, jonka avulla päällekkäisiä työtehtäviä voitaisiin karsia. Kuitenkin kokonaan sähköiseen työympäristöön pääsemistä pidettiin kaukaisena ajatuksena. Tätä perusteltiin sillä, ettei osa ihmisistä edelleenkään osaa käyttää tai halua käyttää sähköisiä palveluita, eikä sähköisellä asioinnilla pystytä korvaamaan täysin ihmisen tekemää työtä. Huolta herätti myös sähköisen asioinnin toimivuus. Sähköisellä asioinnilla saadaan tehostettua asioiden käsittelyä vain, jos järjestelmä on toimiva. Järjestelmistä toivottiin tulevan riittävän pitkäikäisiä. Parissa vastauksessa viitattiin aiempiin oikeusministeriön lanseeraamiin ohjelmiin. Yhteyksien ja ohjelmien tulee olla toimivia ja suunnittelussa tulee ottaa huomioon ohjelmien käytettävyys myös tavanomaisesta poikkeavissa tilanteissa. Yhden vastaajan mukaan ”tähänastisetkaan käytössä olevat ohjelmat eivät ole palvelleet tekijöitä, vaan tekijät ovat palvelleet ohjelmia.”

Yhdessä vastauksessa pohdittiin uudistusten tuomia todellisia kustannussäästöjä ja sitä, tulevatko henkilöstökustannusten säästöt siirtymään suoraan tietotekniikan kuiluiksi. Myös henkilökunnan supistamisen katsottiin aiheuttavan etenkin kansliahenkilökunnassa epävarmuutta ja pelkoakin työpaikan menettämisestä. Jo nyt toteutetuilla vähentämisillä on ollut kielteinen vaikutus työn tulokseen. Toisaalta pohdittiin, että jos henkilöstön vähentämiset tapahtuvat eläköitymisen kautta, ei ketään tarvitsisi irtisanoa. Yhden vastaajan mielestä sähköinen asiointi työllistää tällä hetkellä valtavasti. Sähköisen asioinnin kautta tullessiin haasteisiin joudutaan pyytämään enemmän täydennyksiä kuin paperisena tullessiin. Lisäksi henkilökuntaa työllistävät neuvojen kyselyt järjestelmän käytöstä. Myös kansalaisten oikeusturvan säilymisestä vähintään nykyisellä tasolla oltiin huolissaan. Yksi vastaajista luonnehtikin Oikeudenhoidon uudistamisohjelmaa "Oikeudenhoidon unohtamisohjelmaksi".

Seuraavassa kysymyksessä kysyttiin, uskovatko vastaajat menettelytapojen uudistamisen yksinkertaistamalla asioiden käsittelyä sekä sähköisen asioinnin lisäämisen ja tehostamisen riittävän kompensoimaan henkilöstön vähennyksiä. Noin puolet vastaajista suhtautui epäillen menettelytapojen uudistamisen riittävän kompensoimaan henkilöstövähennyksiä. Tätä perusteltiin useammassa vastauksessa liian suurilla odotuksilla sähköisen asioinnin lisäämisestä. Sähköisessäkin asioinnissa ihminen on aina lähikohtana, vaikka sähköinen asiointi onkin nopeuttanut käsittelyä. Henkilökuntaa tarvitaan edelleen moneen asiaan yksinkertaistamistoimenpiteistä huolimatta, eivätkä kaikki edelleenkään osaa käyttää tietokonetta. Esille nousi myös sähköisen asioinnin lisäämisen hankaluus. Nyt jo lähes kaikki käsiteltävät asiat tulevat sähköisinä. Myös paperittoman toimiston toteutuminen kyseenalaistettiin.

Vastauksissa saatiin myös toisenlainen näkökulma asiaan. Puolet vastaajista suhtautui optimistisesti menettelytapojen uudistamisen vaikutuksiin. Tällä hetkellä lähes jokainen sähköpostiviesti tai muu vastaava viesti pitää kohdistaa haasteeseen, jota pidettiin aikaa vievänä työnä. Ainakin toistaiseksi kaikki korjaukset pitää tehdä manuaalisesti. Asiakirjojen tulostamista pidettiin myös raskaana ja yksipuolisena. Asioiden käsittely helpottuisi jos sähköisen asioinnin kehittämällä saataisiin toimintaa automatisoitua. Vastauksissa tuotiin esille myös tarvetta kehittää järjestelmät riittävän pitkäikäisiksi, jotta niiden hyöty saavutettaisiin. Sähköisen järjestelmän kehittämisen myötä tulevaa

työnsäästöä ei saada kuitenkaan heti näkyviin. Käräjäoikeuden vähintään vuoden työpanos menisi järjestelmän sekä uusien työvaiheiden opetteluun ja tämän vuoksi henkilöstön koulutukseen tuleekin panostaa. Asioinnin sähköistäminen kokonaan olisi myös ympäristöystävällisempi vaihtoehto. Paperia kuluu tällä hetkellä paljon, kun jokainen sähköposti tulostetaan arkistoitavaksi. Parissa vastauksessa esille nousivat työntekijän tehokkuus ja joustavuus. Vastajien mukaan pelkästään menettelytapojen uudistamisella ei ole riittävä vaikutusta tehokkuuden lisäämiseksi. Työtahdin tulisi myös olla tehokasta ja työntekijöiden työajoissa joustavia silloin, kun töitä on paljon. Henkilöstöä tulisi motivoida ja kannustaa tehokkuuteen. Vastauksissa nousikin tässä yhteydessä esille provision käyttöön ottaminen tuottavuuden lisäämiseksi. Tiedoksi-antoprosessin yksinkertaistamista esitetyn mukaisesti piti yksi vastaajista kannattavana vaihtoehtona kompensoimaan henkilöstövähennyksiä.

Seuraavalla kysymyksellä selvitettiin, kuinka paljon ja miten vastaajat ajattelevat työtehtäviensä tulevan muuttumaan tai lisääntymään uudistuksen myötä. Lähes puolet vastanneista epäilivät työmääränsä lisääntyvän. Suurella osalla tätä mieltä olleista ajatuksena oli joko summaaristen asioiden jääminen oman käräjäoikeuden hoidettavaksi tai summaaristen asioiden siirtyessä ulosottoviranomaiselle töiden jatkuminen ulosotossa. Muutamassa vastauksista pohdittiin uudistusten myötä tulevaa todellista hyötyä. Paperin käsittelyn vähentyessä työnteko nopeutuu. Käsiteltävien asioiden määrä lisääntynee, kun työntekijöitä vähennetään ja samalla työntekoa tehostetaan. Työtehtävien hoitamisen helpottuessa tehtävät lisääntyvät, jolloin saatetaan päätyä ”plus miinus nolla – tilanteeseen”. Uudistuksen katsottiin myös vetävän työn tehokkuuden äärimmäisyyksiin: ”kone on aina tehokkaampi kuin ihminen.” Yhtenä näkökantana esiin tuotiin toimistohenkilökunnan vähentämisen seurauksena rutiiniluonteisten tehtävien lisääntymisen tuomareilla. Uudistuksen myötä työskentelyn todennäköistä lisääntymistä näyttöpäätteellä ei pidetty myöskään positiivisena muutoksena.

Muutamassa vastauksessa katsottiin, ettei uudistuksella tule olemaan juurikaan vaikutusta työtehtäviin. Katsottiin, että uudistuksilla saattaa kuitenkin olla vaikutusta totuttuihin työtapoihin. Kyseiset vastaajat käsitelivät työkseen pelkästään riitautuneita summaarisia asioita tai eivät käsitelleet summaarisia riita-asioita ollenkaan. Viisi vastaajista ei osannut ottaa kantaa kysymykseen.

Viimeisessä kohdassa vastaajilla oli mahdollisuus antaa avointa palautetta tutkimukseen liittyen. Päälimmäisinä ajatuksina vastaajilla oli huoli kansalaisten oikeusturvan säilymisestä. Tuottavuuden ja tehokkuuden näkökulmasta pidettiin merkityksettömänä sitä, jäävätkö summaariset riita-asiat käräjäoikeuteen vai siirretäänkö ne ulosottoviranomaisen hoidettavaksi.

Vastaajien mukaan oikeusturvan kannalta täytäntöönpaneva elin ei saa ratkaista asioita, joissa annetaan tuomio. Avoimessa palautteessa kritisoitiin myös summaaristen riita-asioiden siirtoa ulosottoviranomaiselle, koska vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan on tuomioistuimen velvollisuus arvioida kannevaatimuksen oikeellisuus. Lisäksi koettiin, että riidattomien asioiden "yksinkertaisuutta" sekä vastaajien mahdollisuutta hakea takaisinsaantia korostetaan. Vastaajat ovat kuitenkin usein passiivisia eivätkä tunne lakia. Vaikka riidattomia summaarisia asioita onkin valtavasti, niiden ei kuitenkaan pitäisi olla "pelkkää liukuhihnakamaa". Summaaristen riita-asioiden käsittelyyn kaivattiin tästä syystä lisää työntekijöitä. Ongelmaksi nähtiin oikeusturvan säilymisen kannalta myös siirtyminen tavalliseen postitiedoksiantoon. Postia pidettiin epävarmana tapana antaa asioita tiedoksi. Perusteina tälle pidettiin postin jakamatta jäämistä ja katoamista. Myös osoitteet saattavat muuttua, olla salaisia tai muuttoilmoitusta ei ole tehty. Ongelma tulee eteen myös, kun vastaajaa ei tavoiteta puhelimitse, salaisen numeron tai prepaid-liittymän vuoksi. Kun asiaa ei ole saatu annettua tiedoksi, saattaa luottotietojen menetys ja ulosmittaus tulla suurena yllätyksenä.

Kannatusta sai myös yksinkertaisten asioiden eli summaaristen riita-asioiden siirto muulle viranomaiselle, jolloin käräjäoikeuksille jäisivät vain riitaisimmat asiat siviili- ja rikospuolen asioissa. Tulevat uudistukset herättivät kuitenkin epäilyä ”kustannustehokkuustempusta” summaaristen riita-asioiden käsittelyn ollessa jo nyt tehokkuudeltaan maksimissa. Kustannussäästöt eivät saa toteutua kansalaisten oikeusturvan kustannuksella.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Käräjäoikeushenkilöstön näkemykset siirron vaikutuksista ovat jääneet taka-alalle. Tekemäni tutkimuksen kautta halusin tuoda esille henkilöstön näkemyksiä. Vastaajista 70,6 prosenttia käsittelee työkseen summaarisia riita-asioita ja 20,4 prosenttia ei käsittele summaarisia riita-asioita. Vastaajien asemalla ei ollut suurta merkitystä vastauksia vertailllessani. Huomattavia eroavaisuuksia vastauksissa oli ainoastaan kysyttäessä tulevien muutosten aiheuttamaa epävarmuuden tunnetta ja yleistä epävarmuutta tulevaisuudesta. Vastaajista ne, joiden mielestä muutokset aiheuttivat epävarmuuden tunnetta ja epävarmuutta tulevaisuudesta, työskentelevät yhtä vastaajaa lukuun ottamatta summaaristen riita-asioiden parissa. Vastaajat, jotka olivat jokseenkin erimieltä tai täysin erimieltä, eivät joko käsitelleet päätehtävänänsä tai ollenkaan työssään summaarisia riita-asioita.

Veramon (2015) mukaan osa summaarisia riita-asioita käsittelevästä kansliahenkilöstöstä ei välttämättä usko asioiden käsittelyn tulevan siirtymään pois käräjäoikeuksilta, tai muutenkaan tapahtuvan suuria muutoksia summaarisissa riita-asioissa. Mielestäni toista vuosikymmentä kestäneen asioiden pyörittelyn jälkeen ei ole yllätyksellistä, ettei kansliahenkilökunta nytkään odota asian käsittelyn johtavan konkreettisiin muutoksiin. Sillä saattaa olla merkitystä vastauksiin, joissa kysyttiin muutoksien aiheuttamasta epävarmuudentunteesta.

Mielipiteet järjestelmän ja oman käräjäoikeuden toimivuudesta jakautuivat hyvin tasaisesti käräjäoikeuksien välillä. Vastauksista voidaankin päätellä, että nykyiseen järjestelmään ja oman käräjäoikeuden toimivuuteen ollaan kaiken kaikkiaan tyytyväisiä käräjäoikeudesta riippumatta. Yli puolet (64,7 %) vastaajista oli sitä mieltä, että summaaristen riita-asioiden keskittäminen muutamaan käräjäoikeuteen olisi parempi vaihtoehto verrattuna asioiden siirtoon ulosottoviranomaiselle. Tärkeimpänä uudistuskeinona pidettiin menettelyjen yksinkertaistamista ja päällekkäisen työn poistamista sähköistä asiointia lisäämällä. Vastaajien mielestä tuottavuuden tai tehostamisen kannalta ei ole merkitystä, hoitaako summaariset riita-asiat käräjäoikeus vai ulosottoviranomainen. Suuri osa vastaajista oli sitä mieltä, etteivät asiat tule vähenemään siirron tai keskittämisen myötä, jolloin todellisia kustannussäästöjä ei tultaisi saavuttamaan.

Lähes puolet vastaajista ei pitäneet muutoksia summaaristen riita-asioiden käsittelyssä positiivisena asiana työtehtäviensä kannalta. Vastaajien huolena oli työmäärän kasvaminen, jos käsittely keskitettäisiin muutamaaan käräjäoikeuteen. Siirto ulosottoviranomaiselle taas aiheutti huolta työpaikan säilymisestä. Myös työtehtäviin oletettiin tulevan siirron myötä muutoksia. Vastaajien näkemyksen mukaan AIPA:n käyttöönotto ja Santran kehittäminen tehostaisivat työntekoa. Tehokkuuden ja kustannussäästöjen saavuttamiseksi summaarisia riita-asioita käsittelevän henkilöstön tulisi olla myös motivoitunutta ja työhönsä sitoutunutta. Yhdeksi motivaattoriksi tehokkuuden lisäämiseksi mainittiin provision käyttöönotto. Julkisella sektorilla provisio ei ole ollut käytössä. Sitä ei näin ollen voitane pitää varteenotettavana vaihtoehtona varsinkin, kun uudistuksen tarkoitus on käsitellä tehostamalla aikaansaada kustannussäästöjä.

Noin puolet vastaajista suhtautuivat epäillen menettelytapojen uudistamisen riittävän kompensoimaan henkilöstövähennyksiä. Valtionhallinnon edellyttämät henkilöstövähennykset ovat jo vaikuttaneet negatiivisesti työntulokseen. Vastaajien pohdinnassa oli myös henkilöstön vähentäminen eläköitymisen kautta. Tuomioistuinlaitoksessa eläköityminen on tulevan vuosikymmenen aikana merkittävää. Summaaristen riita-asioiden käsittelyn uudelleen järjestämisessä ja henkilökunnan vähentämisessä voidaan pitkälti hyödyntää eläköitymisiä. Henkilökunnan vähentämisestä saatavat säästöt ovat kuitenkin riippuvaisia toteutettavista muutoksista.

Henkilöstön näkökulmasta tilanne saattaisi helpottua, jos toteutettavat muutokset summaarisissa riita-asioissa saataisiin päätökseen. Jatkuva epävarmuus tulevasta on jo nyt vaikuttanut kielteisesti työn tulokseen. Epävarma tilanne saattaa vielä aiheuttaa ja kokemukseni mukaan on jo aiheuttanut lisääntyneitä sairauspoissaoloja. Näistä seurauksena on usein ilmapiirin huononeminen töiden kasautuessa muun henkilöstön hoidettavaksi. Myös taloudellisesta ja tuottavuuden näkökulmasta tällä on negatiivinen vaikutus.

Vastauksissa esiintyi useasti huoli velallisen oikeusturvan säilymisestä, mikäli summaariset riita-asiat siirtyvät ulosottoviranomaiselle. Saatavan vahvistusmenettely ja täytäntöönpano tulisi pitää erillään. Toisena oikeusturvaa heikentävänä asiana pidettiin

tavalliseen postitiedoksiantoon siirtymistä alle 1000 euron suuruisissa saatavissa. Vastajat pitivät postia epävarmana tapana antaa asioita tiedoksi. Perusteina tälle pidettiin postin jakamatta jäämistä ja katoamista. Myös osoitteet saattavat muuttua, olla salaisia tai muuttoilmoitusta ei ole tehty. Ongelmia tulee myös kun vastaajaa ei tavoiteta puhelimitse salaisen numeron tai prepaid-liittymän vuoksi. Vastaajien mielestä velallisten oikeusturvan kannalta nykyinen summaarinen menettely tuomioistuimessa toteutuu hyvin, eikä kustannussäästöjen tavoittelu saa heikentää tulevaisuudessakaan oikeusturvan toteutumista.

Vastajat kiinnittivät huomiota myös kuluttajasopimukseen perustuvia velkomuksia koskevaan viran puolesta tutkimisen velvollisuuteen. Summaarisia riita-asioita käsittelevältä kansliahenkilöstöltä vaaditaan riittävää laintuntemusta, jotta he osaavat erottaa asiat, joissa tuomioistuimelta edellytetään viran puolesta tutkintaa. Tässä yhteydessä esiin nousi kansliahenkilöstön koulutuksen tarve. Oikeusministeriön taholta viran puolesta tutkimiseen ei ole annettu henkilöstölle riittävää koulutusta. Vaikuttaisikin, ettei työryhmä tekemässään selvityksessä ole siirtoa suunnitellessaan asiaa huomionut, koska sitä ei tällä hetkellä pidetä ongelmallisena. Tekemäni tutkimuksen perusteella henkilöstön koulutukselle olisi selkeä tarve laintuntemuksen lisäämiseksi.

8 POHDINTA

Sain arvokasta käytännön tietoa opinnäytetyöhöni summaarisia riita-asioita työkseen Pirkanmaan käräjäoikeudessa hoitavalta käräjäsihteeriltä ja Asianajotoimisto Actas Oy:n asianajosihteeriltä. Myös kyselyyn vastanneiden Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Satakunnan käräjäoikeuksien henkilöstön vastauksilla oli työni onnistumisen kannalta suuri merkitys. Työni teoriaa varten sain paljon tietoa tutkimukseni aiheesta erilaisista lain esitöistä, asiantuntija- sekä viranomaislähteistä. Haasteelliseksi työni koamiselle koin pysymisen tuomioistuinorganisaatiossa tapahtuneiden useiden muutosten osalta vain summaarisissa riita-asioissa.

Tehty tutkimus vastasi mielestäni hyvin opinnäytetyölleni asettamiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimus pysyi myös sille määritellyssä teoreettisessa viitekehyksessä. Tutkimuksen viitekehystenä olivat summaariset riita-asiat, johon keskeisesti liittyivät tuomioistuinorganisaatio, käräjäoikeus, käräjäoikeuden henkilöstö, kansalaisten oikeusturvan varmistaminen, perustuslaki, oikeudenkäymiskaari ja ulosotto.

Tutkimukseni kyselyyn vastanneen käräjäoikeuden henkilöstön vastausprosentti jäi oletettua pienemmäksi. Tästä huolimatta, erityisesti vastaajien avoimien kysymysten vastauksista sain todella paljon tärkeää tietoa tutkimukseeni. Näin jälkeenpäin olisin lisännyt kyselyyni kysymyksen, kuinka moni käräjäoikeuden henkilöstöstä hoitaa summaarisia riita-asioita työksensä. Nyt jouduin esittämään kyseisen kysymyksen jälkikäteen lisäkysymyksenä. Tutkimuksen kysely oli osoitettu koko käräjäoikeuden henkilöstölle. Se olisi ollut parempi kohdistaa vain summaaristen riita-asioiden kanssa työskenteleville henkilöille.

Kyselyni vastaajista enemmistö ei halunnut summaaristen riita-asioiden siirtoa pois käräjäoikeuksilta. Tärkeimpänä uudistuskeinona pidettiin menettelyjen yksinkertaistamista ja päällekkäisen työn poistamista sähköistä asiointia lisäämällä. Todellisten kustannussäästöjen syntymistä siirtämällä summaaristen riita-asioiden käsittely ulosottoviranomaiselle pidettiin kyseenalaisena. Epävarma tilanne summaaristen riita-asioiden käsittelyn jatkumisesta käräjäoikeuksissa on jo nyt heikentänyt työtulosta. Henkilöstön vastauksista pystyi lukemaan, että olisi kaikkien etuna saada asiassa mahdollisimman nopeasti aikaan päätös toteutettavista muutoksista.

Selvitysmiesten tekemässä ehdotuksessa siirtää summaariset riita-asiat ulosottoviranomaiselle on omat etunsa. Jos asiaa tarkastellaan kustannussäästöjen valossa, voidaan pohtia todellisia valtiolle siirrosta tulevia säästöjä. Ohjelmistomuutoksista sekä henkilöstön kouluttamisesta uusien ohjelmien käyttöön ei ole käsittäkseni tehty tarkkoja kustannuslaskelmia. Kustannuksia valtiolle aiheutunee siirron myötä isompien tilojen hankkimisesta suuremmalle henkilöstömäärälle tai jo olemassa oleviin toimitiloihin tehtävistä muutoksista ulosoton henkilöstömäärän kasvaessa.

Käräjäoikeuksien oikeudenkäyntimaksutuloista suurin osa on tähän asti saatu summaarisista riita-asioista. Tulisikin pohtia, minkälainen taloudellinen vaikutus siirron

myötä valtiolle tulevilla pienemmillä tuloilla on. Kaksinkertainen käsittely poistuu, mutta kattavatko ulosotosta saatavat tulot samassa määrin menoja, kuin tuomioistuinten hoidettavana ollessaan. Tuomioistuinorganisaation tasolta asiaa tarkasteltaessa säästöjä varmasti saadaan vähentämällä käräjäoikeuksien määrää, jolloin summaaristen riita-asioiden käsittelyn siirtyessä ja henkilötyövuosien vähentyessä eläköitymisen kautta, saataisiin käräjäoikeuksien koot pysymään ennallaan vähemmällä kustannuksella.

Toisena erittäin tärkeänä asiana käräjäoikeuden henkilöstön mielipiteiden lisäksi tutkimuksessani on ollut tehdyn selvitystyön ”kuuma peruna”, oikeusturva. Velallisen oikeusturvan säilyminen ennallaan tulee varmistaa siirrettäessä summaariset riita-asiat ulosottoon. Ulosotoperusteen määräämistä ja täytäntöönpanoa työjärjestystasolla ei voida toteuttaa selvitysmiesten tämän hetkisten suunnitelmien mukaisesti vaarantamatta velallisen oikeusturvaa. Suunniteltu kaavamaisempi ja yksinkertaisempi menettely, jossa täytäntöönpanoperusteen vahvistamisen yhteydessä tarkistettaisiin pelkästään, ettei velallinen vastusta velkojan vaatimusta on kyseenalainen.

Osa summaarisia riita-asioita käräjäoikeuksissa käsittelevästä henkilöstöstä kokee edelleen tarvitsevansa koulutusta viran puolesta huomion kiinnittämiseen lain toteutukseksi. Käräjäoikeuksiin tulee noin viikoittain vastaan asioita, joihin tulee kiinnittää viran puolesta huomiota. Kansliahenkilöstöllä on tarvittaessa käytettävänä lainopillisen koulutuksen saaneita käräjätuomareita sekä käräjänotaareita. Tarvittaessa laamanni voi ottaa kantaa vaikeaan asiaan. Ulosotosta ei välttämättä löydy resursseja saada apua tarvittaessa samalla tavoin kuin käräjäoikeudesta. Myös tavalliseen posti-tiedoksiintoon siirtyminen alle 1000 euron suuruisissa saatavissa on velallisen oikeusturvaa heikentävä postin ollessa epävarma tapa antaa asia tiedoksi. Tällöin myös asian ymmärtäminen jää velallisen oman ymmärryksen varaan. Jos oikeusturvan säilyminen ennallaan pystytään turvaamaan, olisi summaaristen riita-asioiden siirtäminen ulosotoviranomaiselle velallisen kannalta taloudellisesti järkevämpää.

Oikeusdogmatiikan- ja oikeussosiologian tutkimuksissa on jo alioikeusuudistuksen jälkimainingeista saakka puollettu summaaristen riita-asioiden käsittelyn siirtoa pois tuomioistuimilta. Tästä huolimatta kaikki asiaa käsitelleet oikeusministeriön työryhmät ovat lopulta päätyneet hautaamaan asian. Jyrki Virolainen (2009) on tehnytkin

huomion siitä, että useat oikeusministeriön työryhmät, jotka ovat summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittämistä vuosien varrella pohtineet, ovat koostuneet vain oikeusministeriön omista virkamiehistä sekä mahdollisesti perintäfirmojen edustajista. Kuinka merkityksellistä tämä sitten tehtyjen päätösten kannalta on ollutkaan.

Olen tekemäni tutkimuksen perusteella sitä mieltä, että tulevaisuudessa todennäköisintä on, ettei summaarisia riita-asioita tulla enää käsittelemään käräjäoikeuksissa. Summaaristen riita-asioiden siirtyminen ulosottoviranomaiselle ei kuitenkaan tule olemaan asioita käsittelevän kansliahenkilökunnan edunmukaista. Kaikki eivät siirron myötä tule siirtymään ja todennäköisesti valtion tiukka säästölinja vaatii henkilöstövähennyksiä vielä luonnollisen poistuman eli eläköitymisen lisäksi. Summaaristen riita-asioiden vertailu holhoustoimilainsäädännön uudistukseen oli mielestäni tässä tutkimuksessa relevanttia. Pääpiirteittäin molemmissa näyttäisi toteutuvan samalla tavoin pitkän pohdinnan jälkeen suunnitellut muutokset. Eroavaisuutena näillä asioilla on se, että summaaristen riita-asioiden kohdalla voidaan sanoa ympyrän sulkeutuvan, kun summaarinen menettely siirtyy takaisin ulosottoviranomaiselle.

Summaarisissa riita-asioissa suunnitteilla olevien muutosten toteutusaikataulu on kuitenkin epärealistinen monen asian ollessa vielä toteuttamiskelvottomia sellaisenaan. Perimmäinen ajatus Oikeudenhoidon uudistamisohjelmalla on saada kaikki toteutettavat rakenneuudistukset toimiviksi, ilman myöhempiä korjauksia jo tehtyihin uudistuksiin. Näin ollen liian hätäisiä päätöksiä ei tulisiakaan tehdä. Kuten yksi tutkimukseni vastaajista toi esille, uudistamisohjelmasta ei tule tehdä ”Oikeudenhoidon unohtamisohjelmaa”. Tavoiteltuja kustannussäästöjä ei voida toteuttaa kansalaisten oikeusturvan kustannuksella.

Jatkotutkimukselle, tai ehkäpä tutkimuksille, olisi tarvetta muutosten toteuduttua. Holhoustoimilainsäädännön uudistuksen jälkeen oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö tekivät tutkimuksen holhoustoimen uudelleen organisoinnin onnistumisesta. Olisi mielenkiintoista ja myös yhteiskunnallisesti tärkeää selvittää, miten käytäntö on saatu toimimaan uudistusten jälkeen. Toivottavasti oikeusministeriö tekee summaarisiin riita-asioihin suunniteltujen muutosten toteuduttua seurantatutkimuksen siitä, kuinka asioiden uudelleen organisointi on onnistunut.

LÄHTEET

Ervasti. K. 2012. Laki, konflikti, tuomio – Oikeus yhteiskunnallisena ilmiönä. Helsinki: Edita.

Ervasti. K. Siviiliprosessin kehityssuuntia 2000-luvulla. 2007. Teoksessa Havansi. E, Koulu. R & Lindfors H. 2007. Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia - Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta. Viitattu 28.9.2015. <http://www.edilex.fi>

Ervasti. K. 1998. Eräitä näkökohtia empiirisen tiedon hyväksikäyttämisestä oikeustieteessä. Lakimies 3/1998. Asiantuntija-artikkeli. Viitattu 29.9.2015. <http://www.edilex.fi>

Ervo. L. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti. 2005. Viitattu 23.10.2015. <http://verkkokirjahylly.talentum.fi>

Frände. D, Havansi. E, Helenius. D, Koulu. R, Lappalainen. J, Lindfors. H, Niemi. J, Rautio. J. & Virolainen. J. 2012. Prosessioikeus. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

HE 111/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain muuttamisesta.

HE 143/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta.

HE 30/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle kiinteistöjen kirjaamisasioiden siirtämistä käräjäoikeuksilta maanmittauslaitokselle koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 79/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden rekisteröintiasioiden siirtämistä käräjäoikeuksilta maistraateille koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 146/1998 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi.

HE 252/1994 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi hovioikeuslain 5 §:n ja käräjäoikeuslain muuttamisesta.

HE 79/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi alioikeusuudistuksen siirtämäsäännöksistä sekä eräiksi muiksi alioikeusuudistuksen voimaanpanoon liittyviksi laeiksi.

HelHO D:A1985/103A. Huoneenvuokraoikeuden menettäminen.

Husa J, Mutanen A. & Pohjolainen T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.

Jokela. A. 2005. Oikeudenkäynnin perusteet. Oikeudenkäynti I. Helsinki: Talentum.

Julkisten ja hyvinvointialojen verkkosivut. 2014. Viitattu 24.10.2015. www.jhl.fi

Karttunen. T, Laasanen. H, Sippel. L, Uitto. T. & Valtonen. M. 2014. Juridiikan perusteet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

KKO:2015:60. Oikeudenkäyntimenettely - Selvästi perusteeton vaatimus.

KKO 2011:63. Oikeudenkäyntimenettely - Tutkimatta jättäminen.

Koulu, R. 2000. Kuka hoitaa summaariset asiat? Lakimies 2000/7–8. 15.12.2000. Asiantuntija-artikkeli.

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annettu neuvoston direktiivi 1993. 5.4.1993/13/ETY.

Käräjäoikeusasetus. 1993. A. 28.6.1993/582.

Käräjäoikeuslaki. 1993. L.28.6.1993/581. muutoksineen.

Käräjäoikeusverkoston kehittäminen. Lausuntotiivistelmä. 2015. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 44/2015.

Käräjäoikeusverkoston kehittäminen. 2015. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 14/2015.

Lahtinen. K. asianajosihteeri, Asianajotoimisto ACTAS Oy. Tampere. Henkilökohdainen tiedoksianto 19.11.2015.

Lahtinen. K. asianajosihteeri, Asianajotoimisto ACTAS Oy. Tampere. Henkilökohdainen tiedoksianto 24.10.2015.

Laki kansainvälisestä oikeusavusta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla. 2015. L.10.4.2015/426.muutoksineen.

Laki kirjaamisasioiden siirtämisestä koskevan lainsäädännön voimaannpanosta. 2009. L.24.7.2009/584. muutoksineen.

Laki saatavien perinnästä. 1999. L.22.4.1999/513. muutoksineen.

Laki Suomen ja ulkomaan viranomaisten yhteistoiminnasta oikeudenkäynnissä sekä ulkomaan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanosta eräissä tapauksissa. 1929. L. 10.6.1921/171. muutoksineen.

Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa. 2003. L.24.1.2003/13. muutoksineen.

Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista. 1993. L. 26.7.1993/701. muutoksineen.

Laukkanen. S. Oikeuslaitoksen rakennemuutos – toteuttamiskelpoinen suunnitelma? Teoksessa Havansi. E, Koulu. R & Lindfors H. 2007. Oikeudenkäyntejä ja tuomioistuimia - Juhlakirja Juha Lappalainen 60 vuotta. Viitattu 20.10.2015. <http://www.edilex.fi>

Lausunto Oikeusturvaohjelmaa valmisteleavan neuvottelukunnan mietinnöstä "Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013 – 2025". 2013. Helsinki: Korkein oikeus. Oikeusministeriön lausuntopyyntö 22.4.2013 OM 11/032012.

Lausunto summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittämistä koskevasta selvityksestä. Helsinki: Korkein oikeus. Oikeusministeriön lausuntopyyntö 29.12.2014 OM 1/39/2014.

LaVM 20/1998 vp — HE 20/1998 vp. Hallituksen esitys holhouslainsäädännön uudistamiseksi.

Linna, T. & Leppänen, T. 2014. Ulosotto-oikeus I - Ulosottomenettely. Viitattu 11.11.2015. <http://haku.suomenlaki.com>

Linna, T. 2012. Prosessioikeuden oppikirja. Viitattu 4.11.2015. <http://haku.suomenlaki.com>

Mähönen, J. 2003. Kirjaamisasiat – lainkäyttöä vai hallintoa? Lakimies 5/2003. Asiantuntija-artikkeli. Viitattu 22.10.2015. <http://www.edilex.fi/lillukka.samk.fi/lakimies/1419.pdf>

Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025. 2013. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013.

Oikeudenkäymiskaari. 1734. L.1.1.1734/4.muutoksineen.

Oikeushallinnon Henkilökunta OHK ry:n verkkosivut. 2014. Viitattu 11.11.2015. www.ohk.fi

Oikeusministeriön asetus vastapuolen maksettavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:ssä tarkoitetuissa asioissa. 2001. A.14.12.2001/1311.

Oikeusministeriön verkkosivut. 2015. Viitattu 11.11.2015. www.om.fi

Oikeuspolitiikan strategia ja kehitysnäkymiä vuosille 2003–2012. 2003. Helsinki: Oikeusministeriö. Tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean mietintö 2003:3.

Riidattomien velkomusasioiden käsittelyn kehittäminen. 2009. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön työryhmämietintö 7/2009.

Riidattomien velkomusasioiden käsittelyn kehittäminen. 2006. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön työryhmämietintö 15/2006.

Ryhmäkannelaki. 2007. L.13.4.2007/444. muutoksineen.

Savolainen, J. (toim.). 2014. Selvitys: Summaaristen asioiden käsittely tulisi siirtää käräjäoikeuksilta ulosottoviranomaiselle – ehdotus herättää myös vastustusta. 23.10.2014. Viitattu 24.10.2015. <http://www.edilex.fi>

Shekkilaki. 1932. L.14.7.1932/244. muutoksineen.

Sippo, J. & Välimaa, A. 2003. Siviiliprosessin muutetut säännökset. Helsinki: Talentum.

Summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittäminen. Lausuntotiivistelmä. 2015. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 39/2015.

Summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittäminen. 2014. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. 52/2014.

Suomen perustuslaki. 1999. L. 11.6.1999/731. muutoksineen.

Surakka, J. (toim.). 2015. Lausuntotiivistelmä summaaristen riita-asioiden siirtämisestä kärjäoikeuksista ulosottoviranomaiseen on valmistunut - enemmistö kärjäoikeuksista vastustaa. 16.6.2015. Viitattu 29.9.2015. <http://www.edilex.fi>

Sähköisen asioinnin lainsäädännön seuranta- ja kehittämistutkimus. 2013. Helsinki: Valtionvarainministeriö. Valtiovarainministeriön julkaisuja 30/2013.

Tala, J. 2005. Lakien laadinta ja vaikutukset. Helsinki: Edita.

Tolonen, H. 2003. Oikeuslähdeoppi. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean mietintö. 2003. Helsinki: Oikeusministeriö. Komiteanmietintö 2003:3.

Tuomioistuinmaksulaki 2015. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 4/2015.

Töyrylä, H, Seulu, M-R, Mökkönen, K. & Lehtonen, Y. 2015. Perintä ja luotonhallinta. Viitattu 2.11.2015. <http://fokus.talentum.fi>

Ulosottokaari. 2007. L.15.6.2007/705. muutoksineen.

Valtioneuvoston asetus tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain 3 §:ssä säädettyjen maksujen tarkistamisesta. 2013. A.19.12.2013/1058.

Valtioneuvoston asetus ulosottomenettelystä. 2007. A.20.12.2007/1322.

Vekselilaki. 1932. L.14.7.1932/242. muutoksineen.

Veramo, K-M. Kärjäsihteeri, Pirkanmaan kärjäoikeus. Tampere. Henkilökohtainen tiedoksianto 14.11.2015.

Veramo, K-M. Kärjäsihteeri, Pirkanmaan kärjäoikeus. Tampere. Henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2015.

Virolainen, J. Riidattomat velkomusasiat ulosottoviranomaisesta ulosottoviranomaiselle. Virolainen. 27.10.2014. Viitattu 10.11.2015. <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi>

Virolainen, J. Saatavien perintä: miksi perintäasioita ei siirretä tuomioistuimilta ulosottolaitokselle?. Virolainen. 30.7.2009. Viitattu 10.11.2015. <http://jyrkivirolainen.blogspot.fi>

Violainen, J. 1994. Alioikeusuudistus I. Käräjäoikeus ja siviiliprosessin muutokset. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta.

Välimäki, P. 2013. Edunvalvontaoikeus. Viitattu 11.11.2015. <http://verkkokirjahylly.talentum.fi>

Välimäki, P. 2008. Holhustoimen pääpiirteet. Viitattu 11.11.2015. <http://verkkokirjahylly.talentum.fi>

Yleisten tuomioistuinten asianhallinnan kehittäminen. 2010. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 29/2010.

Kysely käräjäoikeuksien henkilöstölle opinnäytetyötäni varten

Opiskelen oikeustradenomiksi Satakunnan ammattikorkeakoulussa liiketalouden koulutusohjelmassa oikeustradenomiksi. Opinnäytetyöni aiheena on summaaristen riita-asioiden käsittelyn keskittäminen muutamaankin käräjäoikeuteen tai siirtyminen käräjäoikeuksilta ulosottoviranomaisen hoidettavaksi käräjäoikeuksien henkilöstön näkökulmasta. Opinnäytetyötäni varten teen kyselyä käräjäoikeuksien henkilöstölle eripuolin Suomea.

Tutkimuksessa selvitetään henkilöstön mielipidettä nykyiseen käräjäoikeusjärjestelmään sekä oman käräjäoikeuden toimintaan. Lisäksi kartoitetaan henkilöstön mielipidettä ja vaikutuksia henkilötyövuosien vähentämisiin.

Saadun tutkimusaineiston käsittely tapahtuu ehdottoman luottamuksellisesti sekä anonyymisti ja sitä tullaan käyttämään ainoastaan opinnäytetyössäni.

Pyydän ystävällisesti palauttamaan täytetyt kyselylomakkeet 5.10.2015 mennessä joko sähköpostilla liitetiedostona heidi.uusitalo@student.samk.fi tai postilla yllä olevaan osoitteeseen.

Jokainen palautettu kysely antaa minulle arvokasta tietoa tutkimustani varten ja mahdollistaa opinnäytetyöni onnistumisen.

Kunnioitavasti

Heidi Uusitalo
oikeustradenomiopiskelija

KÄRÄJÄOIKEUDEN UUDISTAMISOHJELMA VUOSINA 2013–
2025 JA SEN MYÖTÄ TAPAHTUVA SUMMAARISTEN ASIOIDEN
KESKITTÄMINEN MUUTAMAAN KÄRÄJÄOIKEUTEEN TAI
ULOSOTTOVIRANOMAISELLE

1. Vastaajan käräjäoikeus:

2. Vastaajan käräjäoikeuden kokonaishenkilöstömäärä.
Valitse sopiva vaihtoehto.

alle 30

31–50

51–60

yli 60

3. Vastaajan virkanimike.
Valitse sopiva vaihtoehto.

laamanni

käräjätuomari

käräjäviskaali

notaari

haastemies

osastosihteeri

toimistosihteeri

käräjäsihteeri

muu, mikä? _____

4. Käsitteletkö työssäsi summaarisia riita-asioita?

Kyllä

En

5. Miten koet kärjäoikeusjärjestelmän toimivuuden tällä hetkellä?

Valitse vaihtoehto, joka kuvaa ajatuksiasi parhaiten.

Kärjäoikeusjärjestelmä toimii kiitettävästi

Kärjäoikeusjärjestelmä toimii hyvin

Kärjäoikeusjärjestelmä toimii kohtuullisen hyvin

Kärjäoikeusjärjestelmä toimii tyydyttävästi

Kärjäoikeusjärjestelmä toimii heikosti

En osaa sanoa

6. Miten koet oman kärjäoikeutesi toimivuuden tällä hetkellä?

Valitse vaihtoehto, joka kuvaa ajatuksiasi parhaiten.

Kärjäoikeus toimii kiitettävästi

Kärjäoikeus toimii hyvin

Kärjäoikeus toimii kohtuullisen hyvin

Kärjäoikeus toimii tyydyttävästi

Kärjäoikeus toimii heikosti

En osaa sanoa

7. Käräjäoikeusverkoston rakennemuutoksen myötä tuleva summaaristen riita-asioiden keskittäminen muutamaan käräjäoikeuteen tai siirtyminen ulosottoviranomaisen hoidettavaksi aiheuttaa epätietoisuutta ja epävarmuuden tunnetta tulevaisuudesta.

Täysin samaa mieltä

Jokseenkin samaa mieltä

Jokseenkin eri mieltä

Täysin eri mieltä

En osaa sanoa

8. Summaaristen riita-asioiden keskittäminen muutamaan käräjäoikeuteen olisi parempi vaihtoehto kuin siirtää ne ulosottoviranomaisen hoidettavaksi.

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Vastaa muutamalla lauseella seuraaviin kysymyksiin:

9. Minkälaisia vaikutuksia uskot summaaristen riita-asioiden keskittämisellä muutamaan käräjäoikeuteen tai siirtymisellä ulosottoviranomaisen hoidettavaksi olevan päivittäisiin työtehtäviisi?

Oikeudenhoidon uudistamisohjelma toteutetaan vuosina 2013–2025. Menettelytapoja uudistetaan yksinkertaistamalla asioiden käsittelyä sekä lisäämällä ja tehostamalla sähköistä asiointia, jolla saavutetaan kustannussäästöjä. Tämän myötä henkilöstöä vähennetään sekä eläköitymisen kautta että palkkaamalla vähemmän uutta henkilöstöä eläköityvien tilalle valtiohallinnon tuottavuusohjelman mukaisesti.

10. Minkälaisia tunteita Oikeudenhoidon uudistamisohjelma ja sen myötä tulevat henkilöstövähennykset sinussa herättävät?

11. Uskotko, että menettelytapojen uudistaminen yksinkertaistamalla asioiden käsittelyä sekä sähköisen asioinnin lisääminen ja tehostaminen riittävät kompensoimaan henkilöstön vähennyksiä riittävästi?

12. Kuinka paljon ja miten työtehtäväsi tulevat muuttumaan ja/tai lisääntymään uudistuksen myötä?

13. Muita mahdollisia asioita, joita haluat tuoda esille tutkimuksen tiimoilta.

Kiitos vaivannäöstäsi. Vastauksesi on erittäin tärkeä tutkimukseni onnistumiseksi.